

Univerzita Karlova

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Diplomová práce

Ohrožená sídla v periferních oblastech Česka

Threatened villages in marginal regions in Czechia

Bc. Lukáš TAITL

Vedoucí práce: RNDr. Radim Perlín, Ph.D.

Praha 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracoval zcela samostatně. Veškeré použité podklady, ze kterých jsem informace a poznatky čerpal, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a citovány v textu podle normy ČSN ISO 690.

V Praze dne

.....

Bc. Lukáš TAITL

Poděkování

Velice rád bych tímto způsobem poděkoval RNDr. Radimovi Perlínovi Ph. D. za vedení této práce, věcné a konstruktivní připomínky, vstřícnost při konzultacích a ochotu, se kterou práci vedl. Dále děkuji svým bývalým kolegům za dlouhodobou inspiraci.

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje vnitřnímu potenciálu rozvoje nejmenších sídel vybrané části vnitřní periferie Česka. Vnitřní potenciál je tvořen socioekonomickým a sociokulturním stavem sídla. V době, kdy převládá paradigma rozvoje venkova vládnutím zdola nahoru, je, zdá se, právě sociokulturní část vnitřního potenciálu sídla klíčovým nástrojem rozvojových tendencí. Práce v teoretické části přibližuje možnosti lokálních aktérů, především stálých obyvatel a subjektů druhého bydlení, k ovlivnění celkového stavu daného sídla – fyzického stavu – socioekonomické části vnitřního potenciálu sídla. V praktické části analyzuje vnitřní potenciál vybraných sídel, statisticky testuje vztah mezi vnitřními faktory rozvoje a hledá pravděpodobné důvody rozdílného potenciálu sídel. Vztah mezi vnitřními faktory rozvoje zájmových sídel byl potvrzen a jako klíčový aspekt potenciálního rozvoje byl určen ten sociokulturní povahy. Diplomová práce si neklade za cíl predikovat přesnou budoucnost těchto sídel, ovšem realisticky odráží jejich vnitřní potenciál a předkládá pravděpodobný směr trajektorie rozvojové křivky.

Klíčová slova: sídlo, potenciál, venkov, vnitřní periferie, Česko, socioekonomický, sociokulturní, celkový stav, sociální kapitál, klasifikace

Abstract

This diploma thesis is generally devoted to the endogenous potential of the development of the smallest settlements of the selected part of the inner periphery in Czechia. This internal potential is created by the socio-economic and socio-cultural status of the settlement. At a time when the rural development paradigm, ie the top-down approach and the principle of local governance, prevails according to OECD, it seems that the socio-cultural part of the endogenous potential of the settlement is probably the key one. The theoretical part of the thesis describes the possibilities of local actors, especially permanent residents and subjects of the second housing, in influencing the overall state of the given settlement - socio-economic part of the internal potential of the settlement. In the practical part, it analyzes the internal potential of selected settlements, statistically tests the relationship between these factors and looks for probable reasons for different potential. The relationship between the internal factors of development was confirmed and the socio-cultural nature was identified as a key aspect of potential success. The thesis does not aim to predict the exact future of these settlements, but it realistically reflects their internal potential and thus presents their likely direction of the trajectory of the development curve.

Key words: settlement, potential, countryside, inner periphery, Czechia, socio-economic, socio-cultural, overall state, social capital, classification

Obsah

Seznam tabulek a obrázků.....	8
Seznam příloh	9
Úvod	10
1 Cíle práce a hypotézy	14
2 Polarizace prostoru, sídelní struktura a vnitřní periferie Česka.....	16
2.1 Polarizace prostoru	16
2.2 Sídelní struktura Česka.....	17
2.3 Vnitřní periferie Česka	19
3 Změna paradigmatu rozvoje venkova.....	23
3.1 Nástup institucionálních směrů rozvoje venkova.....	23
3.2 Bottom-up přístup.....	26
3.3 Od vlády k vládnutí	26
3.4 Lidský a sociální kapitál	29
4 Péče o hmotný a nehmotný majetek	32
4.1 Význam stavebně technické kvality budov a kvality veřejného prostoru v kvalitě života	32
4.2 Legislativní ukotvení péče o majetek obce.....	36
4.3 Legislativní ukotvení péče o soukromý majetek	37
4.4 Legislativní ukotvení péče o veřejný prostor	39
5 Aktéři a nástroje regionálního rozvoje	40
5.1 Nástroje regionálního rozvoje	40
5.2 Aktéři regionálního rozvoje a jejich nástroje k ovlivnění fyzického stavu sídla.....	42
5.2.1 Obec.....	42
5.2.2 Stálí obyvatelé sídla.....	45
5.2.3 Subjekty druhého bydlení	47
5.2.4 Syntéza nástrojů místních aktérů rozvoje.....	50
6 Metodická a výzkumná část	53
6.1 Vymezení zájmové oblasti výzkumu.....	53
6.2 Definice sídla a veřejného prostoru	60
6.3 Obecná definice rozvoje a faktory rozvoje sídla	61
6.4 Hodnocení celkového stavu sídla	63
6.5 Hodnocení míry kolektivního sociálního kapitálu v sídle.....	65

6.6 Tvorba klasifikace sídel.....	67
6.7 Analýza vztahu vnitřních faktorů rozvoje sídla.....	72
7 Výsledky celkového stavu sídel	73
8 Výsledky kolektivního sociálního kapitálu sídel.....	76
9 Výsledná klasifikace sídel	79
10 Rozdíly mezi typy sídel	84
Závěr	86
Seznam zdrojů	89
Literatura	89
Internetové zdroje.....	99
Analytické a statistické zdroje.....	100
Písemná komunikace.....	102
Legislativa	102
Přílohy	

Seznam tabulek a obrázků

Tab. č. 1: Základní charakteristiky veřejné správy, tržního a občanského sektoru.....	28
Tab. č. 2: Zájmová oblast výzkumu.....	55
Tab. č. 3: Zájmové území výzkumu pohledem typologie venkovů.....	56
Tab. č. 4: Zájmové území výzkumu pohledem typologie nemetropolitních území.....	57
Tab. č. 5: Údaje o (ne)obydlenosti domů v zájmovém území výzkumu v roce 2011.....	58
Tab. č. 6: Návrh matice vnitřních faktorů rozvoje sídla.....	68
Tab. č. 7: Proměnné vstupující do testování rozdílů sídel rozvojových a rizikových.....	71
Tab. č. 8: Vybrané hodnoty celkového stavu sídel.....	74
Tab. č. 9: Hodnoty celkového stavu sídel v dichotomii dosídlené a kontinuálně osídlené... 74	
Tab. č. 10: Testování shodnosti výsledků celkového stavu sídel v dichotomii dosídlené a kontinuálně osídlené.....	75
Tab. č. 11: Hodnoty kolektivního sociálního kapitálu sídel.....	77
Tab. č. 12: Hodnoty kolektivního sociálního kapitálu sídel v dichotomii dosídlené a kontinuálně osídlené.....	77
Tab. č. 13: Testování shodnosti výsledků kolektivního sociálního kapitálu sídel v dichotomii dosídlené a kontinuálně osídlené.....	78
Tab. č. 14: Výsledná matice vnitřních faktorů rozvoje sídla.....	79
Tab. č. 15: Četnost zájmových sídel podle klasifikace.....	81
Tab. č. 16: Výsledek testu nezávislosti vnitřních faktorů rozvoje sídla.....	82
Tab. č. 17: Výsledek síly závislosti vnitřních faktorů rozvoje sídla.....	82
Obr. č. 1: Vymezení oblasti vnitřní periferie Česka.....	22
Obr. č. 2: Širší vymezení oblasti vnitřní periferie Česka v letech 1984 a 2005.....	22
Obr. č. 3: Zájmové území výzkumu.....	59
Obr. č. 4: Konceptualizace faktorů rozvoje sídla.....	63
Obr. č. 5: Pravděpodobná rozvojová trajektorie zájmových sídel podle klasifikace.....	81
Obr. č. 6: Klasifikace zájmových sídel.....	83

Seznam příloh

Příloha č. 1: Typologie venkovských oblastí Česka

Příloha č. 2: Typologie nemetropolitních oblastí Česka

Příloha č. 3: Návrh vymezení území pro účely problémové analýzy SRR 21+ definující metropolitní a ostatní území Česka

Příloha č. 4: Polarizace prostoru v Česku

Příloha č. 5: Etalon hodnocení celkového stavu sídla

Příloha č. 6: Etalon hodnocení míry kolektivního sociálního kapitálu

Příloha č. 7: Rozdělení hodnot míry kolektivního sociálního kapitálu pro možnost jejich proložení do matice vnitřních faktorů rozvoje sídla

Příloha č. 8: Rozdělení hodnot proměnné celkového stavu sídel pro možnost jejich proložení do matice vnitřních faktorů rozvoje sídla

Příloha č. 9: Celkový stav zájmových sídel

Příloha č. 10: Naměřená míra kolektivního sociálního kapitálu v zájmových sídlech

Úvod

Migrace a s ní spojené změny koncentrace obyvatelstva jsou nedílnou součástí naší historie. Zejména s počátkem průmyslové revoluce začaly směřovat migrační proudy z venkova do měst. Proces koncentrace obyvatelstva probíhal v návaznosti na proces industrializace, jehož byl ovšem i základní podmínkou (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987).

Intenzivní změny v rozmístění obyvatelstva nastaly především při masovém rozvoji industrializace v době budování velkopřemyslu. K dynamickému prohlubování územní nerovnoměrnosti rozmístění obyvatelstva, a v důsledku tedy i urychlení polarizačních procesů, docházelo na území Čech právě od poloviny 19. století. Primární příčinou byl růst měst (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987). Přesto, že první moderní census proběhl v roce 1869, dokládají (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987) či Hampl (2005) jistou územní koncentraci obyvatel již před tímto datem, v době tzv. pre-industriální¹.

V kontextu mechanického i přirozeného úbytku obyvatel, socioekonomických a politických změn docházelo na venkově v průběhu 20. století k populačnímu úbytku, především pak v těch od tehdejších center rozvoje nejvzdálenějších a dopravně nejhůře dostupných oblastech – vnějších a vnitřních periferií Česka (Marada 2001; Musil, Müller 2006, 2008; Marada, Květoň 2010; teorie skupiny jádro-periferie In: Blažek, Uhlíř 2011). Úrodné zemědělské oblasti Polabí či Pomoraví s populačně velkými sídly byly a stále jsou méně náchylné k bezprostředním projevům historických, politických, sociálních a ekonomických změn (Perlín 2019).

Oblast za historickou německou jazykovou hranicí z roku 1930 (často označována nepřesně geomorfologickým pojmem Sudety) byla ve 30., 40. letech a nakonec i dlouho po válce svědkem demografického a v důsledku toho i sociálního, ekonomického a kulturního úpadku. Zatímco v říjnu 1938 opustilo své domovy za touto hranicí více než 170 tisíc Čechů (Špičáková 2018), bezprostředně po válce bylo nuceno své domovy opustit na 3 miliony českých Němců. Přesný počet již nelze určit, avšak předpokládá se, že své domovy opustilo na 3,5 milionu lidí (Perlín 1999).

Obě události spojené s dosud nejhrůznějším válečným konfliktem historie lidstva zapříčinily naprostou ztrátu kontinuity vlastnických vztahů (Perlín, Hupková a kol. 2011; Kupka 2018) tak i postupnou a výraznou změnu ve využití ploch (Bičík a kol. 2010). Zde se jednalo, mimo jiné, o změnu péče o sídelní objekty, hospodářské budovy, zemědělské a průmyslové objekty

¹ Období přibližně do poloviny 19. století (Hampl 2005).

apod. Sociokulturní prostředí ve smyslu vazeb mezi rezidenty, sousedských vztahů, tradic apod., tedy sociální kapitál společně s lokální identitou byly téměř výlučně ztraceny a dnes se pomyslně nachází mimo hranice České republiky (Chromý, Kučerová, Kučera 2009).

V období socialistického plánování ovlivnila obyvatele venkova nejvíce kolektivizace, socializace (Perlín 2019) a umělým potlačením regionálních a lokálních aktivit i středisková soustava sídel (Hampl 2005), tedy centralizovaná politická rozhodnutí. Rozvoj malých venkovských a především pak periferních sídel byl v té době výrazně utlumen, investice do nich zastaveny a objekty občanské vybavenosti (základní školy, lékařské ordinace, obchody aj.) uzavírány. Došlo tedy k celkovému úpadku kvality života (Perlín 1999). Tato centralizační politika přivedla periferní venkov do situace, ze které se pravděpodobně bude vzpamatovávat velmi dlouho. Otázkou zůstává, zda v budoucnu vůbec dojde ke stabilizaci kvality života v takto postižených sídel.

Musil (2006) předpokládá, že v době transformace a obnovení tržních mechanismů po roce 1989 musela situace nutně vést i v tehdejší Československu, respektive v České republice k větší socioekonomické diferenciaci jednotlivých regionů, tedy k urychlení a zintenzivnění fenoménu polarizace prostoru. Tento proces bude zřejmě dle autora pokračovat i v budoucnu. Periferní území Česka se budou nadále vylidňovat a zůstanou i nadále absolutně i relativně hospodářsky slabými územními jednotkami. S předpokládaným úbytkem lidského kapitálu patrně dojde i k dalšímu snížení již tak nízké kvality života.

Přes zásadní prohloubení regionálních rozdílů v první polovině 90. let se ovšem po roce 2000 dynamika ekonomické variability mezi regiony snížila (Blažek, Csank 2007; Hampl, Müller 2011). Oproti vývoji socioekonomické distribuce (obsazené pracovní příležitosti či podílu na hrubém domácím produktu (Hampl, Müller 2019) nebo vývoji mezd a ekonomické výkonnosti (Hampl 2005)) se prostorová koncentrace obyvatelstva opozdila přibližně o deset let z důvodu podmíněnosti právě zmíněného vývoje a procesu hierarchizace sídelní soustavy v transformačním období (Hampl, Müller 2019). Proces prostorové koncentrace obyvatelstva se v období tzv. post-transformačním² dostal z extenzivně dynamické do fáze intenzivně dynamické projevující se nástupem progresivních procesů suburbanizace a metropolizace (Hampl 2005; Hampl, Müller 2019).

² Vývoj po roce 2000 až do současnosti (Hampl, Müller 2019).

Musil s Müllerem zmiňují ve svých pracích (2006, 2008) tzv. velký obrat, tedy situaci, kdy se celkový úbytek obyvatelstva periferií v Česku zastavil, stabilizoval a po roce 1998 dokonce zvrátil. Podle těchto autorů nastává obecná situace, kdy se tato území přestávají vyliďňovat a naopak prochází fází určité stabilizace. Nicméně samotní autoři (tamtéž) připomínají, že se specifická území v menším měřítku vyznačují odlišnými předpoklady, vlastnostmi – vykazují tudíž odlišné demografické výsledky a předpoklady pro samotný rozvoj lokality. Librova (1997) či Hampl (2005) naopak předpokládají, že budou zmiňovaná území i nadále stagnovat. Hlavním důvodem je posílení polarity a významové diferenciaci mezi metropolitními areály a právě těmito ostatními nemetropolitními oblastmi (viz také Hampl 2001 či Hampl a Müller 2019).

Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda je divergenční proces rozvoje mezi regiony přirozeným a potřebným pro integrální společenský rozvoj (Hampl 2001; Blažek 2019) nebo zda je ve veřejném zájmu usilovat o nivelizaci těchto rozdílů s rizikem nevyužití agregátního socioekonomického potenciálu společnosti. Otázkou tedy je, jaká míra regionálních rozdílů je přípustná a politicky prosaditelná. Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky (2013) v platné Strategii regionálního rozvoje 2014 – 2020 konstatuje, že se zatím nedaří zabránit prohlubování negativních disparit v periferních územích s cílem jejich dlouhodobé stabilizace a samotnou přirozenou a tedy vhodnou míru regionálních rozdílů blíže nedefinuje.

Zde velmi stručně a zjednodušeně nastíněný historický vývoj napovídá, že v periferních oblastech Česka existují sídla, která jsou demograficky, sociálně, kulturně a především fyzicky silně poznamenána dosavadním historickým vývojem s velmi špatnou kvalitou života. Jsou to často vůbec populačně nejmenší sídla Česka s méně než 10 stálými obyvateli podle censu z roku 2011, s relativně vysokým počtem opuštěných či v havarijním stavu zanechaných soukromých i veřejných objektů, s nefungujícím a nevhledným veřejným prostorem a s problematickými sousedskými vztahy či nekvalitními sociálními vazbami mezi malými skupinami stálých obyvatel a rekreatantů, především chalupářů.

Nabízí se otázka, jakým způsobem mohou jednotliví aktéři lokálního rozvoje ovlivnit stavebně technický stav objektů, funkčnost veřejného prostoru a tedy celkový stav daného sídla³, který má vliv na kvalitu života (Perlín, Šimčíková 2008). Platí-li předpoklad důležitosti lidských zdrojů v rozvoji venkova, je více než pravděpodobné, že jedním z klíčových nástrojů ovlivnění fyzického stavu sídla by měl být kvalitní kolektivní sociální kapitál. Jinými slovy tedy předpokládáme jistou komplementaritu a synergii mezi intenzitou a kvalitou sociálních vazeb a fyzickým stavem – atraktivitou daného sídla.

Má existence kvalitních sociálních vazeb v sídle vliv na jeho fyzický stav? Můžeme při procesu změny primární funkce periferního venkova tyto dva faktory považovat za vnitřní rozvojový potenciál sídla? Vlastní alespoň část zájmových sídel takto definovaný vnitřní rozvojový potenciál? Pokud ano, jaký charakter aspektů odlišuje tato sídla od těch v nejméně záviděníhodné situaci? Jsou rekreanti klíčovými aktéry rozvoje těchto nejmenších sídel?

³ Blíže k metodice měření proměnné *celkového stavu sídla* viz kapitola 6.4 a příloha č. 5. V teoretické části diplomové práce bude jako synonymum této proměnné užívána slovní spojení „fyzický stav sídla“ či „atraktivita sídla“, která jej ve výsledku dobře vystihují. V metodické a výzkumné části již bude užíván především samotný pojem celkového stavu sídla.

1 Cíle práce a hypotézy

Prvním cílem této práce je zjistit, jaké mají aktéři lokálního rozvoje nástroje pro ovlivnění stavebně technického stavu soukromých a veřejných budov a veřejného prostoru v zájmových sídlech a identifikovat nejúčinnější a nejdostupnější.

První hypotéza předpokládá, že v rámci aktuálního paradigmatu rozvoje venkova, tedy přístupu rozvoje vládnutím zdola nahoru, bude důležitým nástrojem ovlivnění fyzického stavu sídla především dostatečná míra sociálního kapitálu (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008; Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková 2010; Váně 2012) a klíčovými aktéry pak především stálí obyvatelé sídla společně se subjekty druhého bydlení – chalupáři (Woods 2005, 2011; OECD 2017; Perlín 2019).

Dalším záměrem je vytvořit klasifikaci zájmových sídel (N=39) na základě jejich vnitřního potenciálu rozvoje a podle pravděpodobného vývoje v budoucnu určit sídla s potenciálem rozvoje vedoucího ke stabilizaci kvality života a sídla bez jakéhokoliv potenciálu.

Následujícím cílem práce je také testovat vztah mezi celkovým (fyzickým) stavem sídla a mírou kolektivního sociálního kapitálu v něm. Tedy testovat vztah mezi vnitřními faktory rozvoje sídla.

Druhá hypotéza předpokládá, že budou proměnné kolektivní sociální kapitál a celkový stav sídla vykazovat statisticky významný vztah. Kvalitní sociální vazby v sídle budou znamenat i jeho dobrý fyzický stav – atraktivitu.

Posledním cílem je identifikovat statisticky významné rozdíly mezi skupinami sídel s potenciálem rozvoje ke stabilizaci kvality života a bez tohoto potenciálu na základě vybraných proměnných nevstupujících do již vytvořené klasifikace sídel.

Další již doplňkovou hypotézou je předpoklad snižujícího se historického vlivu vysídlení obyvatel české a později i německé národnosti na fyzický stav sídel. Perlín (2019) tvrdí, že historická jazyková hranice z roku 1930 již přestává v určitých aspektech rozvoje venkova platit. V tomto případě tedy nepředpokládám statisticky významný rozdíl hodnot v proměnné celkového stavu sídel mezi sídly v minulosti vysídlenými a těmi kontinuálně osídlenými – sídly před a za německou jazykovou hranicí z roku 1930.

Tato práce není a logicky nemůže být předpovědí či bezchybnou prognózou vývoje analyzovaných nejmenších sídel. Realita je natolik komplexní (HAMPL 1998) a nestálá, že vychýlit rozvojový trend jakéhokoliv sídla jakýmkoliv směrem a s jakoukoliv intenzitou může téměř neomezený počet faktorů a náhodných situací. Naopak si tato práce klade za cíl analyzovat vnitřní rozvojový potenciál zájmových sídel vedoucí k možné stabilizaci kvality života a s určitou pravděpodobností nastítnit trajektorii jejich vývoje.

2 Polarizace prostoru, sídelní struktura a vnitřní periferie Česka

2.1 Polarizace prostoru

„Prostorovou polarizací rozumíme stav, kdy je územní jednotka nedostatečně integrovaná do v daném místě a čase dominujících struktur, procesů a systémů“ (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005, s. 8) a jde tedy velmi zjednodušeně o zaostávající oblast (Hampl, Müller 2019).

Polarizace prostoru je přirozeným (Halás 2014), dlouhodobým, dynamickým a komplexním společenským jevem, přičemž hlavními faktory určujícími postavení sídla na stupnici jádro-periferie jsou jeho poloha v sídelní hierarchii (Hampl 2001) společně s vnitřním potenciálem (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005).

Havlíček, Chromý, Jančák a Marada (2005) uvádějí několik základních aspektů polarizace prostoru, mezi které řadí: fyzickogeografické, geometrické, ekonomické, sociálně-demografické, ekologické, kulturní a politické. Téměř identické aspekty perifernosti uvádí například Halás (2014). Míra exponovanosti respektive perifernosti sídel je tedy důsledkem dlouhodobého (spolu)působení všech výše jmenovaných aspektů. Prvotní hnací silou procesu polarizace prostoru jsou aspekty geometrické, tedy prostorová vzdálenost od významných center (Hampl 2001) a fyzickogeografické. Další výše jmenované aspekty (například politické) jsou pak jakýmsi přirozeným důsledkem této prostorové a georeliéfem podmíněné odlehlosti.

Prostorovými aspekty polarizace se v 60. letech 20. století zabýval zejména Friedmann, který zavedl pojmy jádro a periferie (Blažek, Uhlíř 2011). Základní tezí teorie polarizovaného rozvoje je napětí mezi jádrem a periferií jako důsledku nerovného postavení charakterizovaného především (ne)schopností zachycení hlavních socioekonomických trendů⁴. Neschopností periferní oblasti zachytit vývoj je samotná polarizace prostoru mezi jádrem a periferií nadále posilována. Řešením by pak podle Friedmanna měla být vyšší decentralizace funkcí. Reálné řešení – nivelizace rozdílů je nicméně závislá na prostorovém měřítku a na zpochybnění oboustranně výhodné spolupráce mezi jádry a periferiemi (Blažek 2019).

⁴ Friedmann (ne)schopnosti zachycení socioekonomických trendů charakterizoval jako efekty: dominance, vazeb, informační, psychologické, modernizační a výrobní (více viz Blažek, Uhlíř 2011).

Polarizace prostoru je pak zahrnuta i v Korčákové koncepci nodálních regionů (1973). Tato koncepce byla nadále zohledněna a použita například v pracích Hampla (1998, 2005). Výsledkem konceptualizace nodálních regionů – jádrových oblastí a jejich zázemím (periferiemi) v podání Hampla s Maradou (2015) je pak například současná sociogeografická regionalizace Česka.

Situace nejmenších periferních sídel Česka je typickým důsledkem komplexního (spolu)působení výše uvedených aspektů perifernosti. Míra perifernosti a tedy neexponovanosti periferních území je velmi vysoká a budoucí míra případné nivelizace socioekonomických a demografických rozdílů mezi periferními a jádrovými oblastmi nejednoznačná (Blažek, Csank 2007; Nováček 2005).

Graficky je míra exponovanosti a perifernosti Česka vyjádřena například Hamplem, Gardavským a Kühlnem (1987) či Maradou (2001). V aktuální podobě pak pro účely problémové analýzy Strategie regionálního rozvoje 2021+ jsou jádrové a periferní oblasti Česka znázorněny například Opravilem (2018). Přesto, že prvně a posledně jmenované vyjádření míry polarizace prostoru od sebe dělí více než třicet let a přes její dynamický charakter se oba výstupy (viz přílohy č. 3 a 4) svým rozsahem znázorněného periferních území téměř shodují.

2.2 Sídelní struktura Česka

Pozici v sídelní hierarchii označuje Hampl (2001) za nejvýznamnější faktor socioekonomické územní diferenciaci, jak z pohledu dosažené úrovně, tak z pohledu dynamiky vývoje budoucího. Je tedy zřejmé, že vnější faktory rozvoje, kromě samotné makropolohy pak především počet stálých obyvatel sídla, ovlivňují samotné vnitřní faktory rozvoje a obecně schopnost sídla se v budoucnu úspěšně rozvíjet – zvyšovat kvalitu života.

Sídelní struktura má relativně dynamický ráz a vyvíjí se v souladu s místními podmínkami, z nichž hrají nejvýznamnější roli polohové a fyzickogeografické podmínky (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987; Hampl 2001; Perlín, Hupková a kol. 2011), historický vývoj, demografické faktory a hospodářská vyspělost (Wokoun, Mates, Kadeřábková a kol. 2011). Souhrnně se faktory ovlivňujícími stav venkovského osídlení, a tedy i sídla samotného, zabývá Roberts (1996).

Kupka (2018) v rámci českého a Roberts (1996) v evropském prostředí poukazují na to, že základní mechanismy prostorového rozmístění sídel byly položeny již v období vrcholného středověku (přibližně 13. – 15. století respektive 12. – 16. století). S touto tezí nesouhlasí

Kučera (In: Perlín, Hupková a kol. 2011) či Wokoun, Mates, Kadeřábková a kol. (2011) a argumentují širšími sociopolitickými změnami doprovázenými ekonomickými, sociálními a demografickými důsledky husitských válek, třicetileté války, zrušení nevolnictví a dalších důležitých momentů českých dějin, kdy docházelo k zániku a naopak genezi řady sídel a s tím spojené koncentrace obyvatelstva.

Významnou roli ve vytváření hierarchické struktury sídel představoval vývoj železniční sítě v českých zemích na konci 1. poloviny a především pak v průběhu 2. poloviny 19. století, který umocnil již tak periferní postavení těch sídel, které nebyly touto infrastrukturou propojeny s tehdejšími centry. Zrychlený proces demografické revoluce a koncentrace obyvatelstva způsobený industrializací a růstem měst od 2. poloviny 19. století, ve 20. století navíc umocněn radikálními sociopolitickými změnami (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987; Hampl 2005), zapříčinil především prohloubení demografických a ve svém důsledku tedy širších socioekonomických problémů malých venkovských sídel v tehdy neexponovaných územích monarchie, později republiky.

Geografická organizace společnosti, a sídelní struktura jako její podmnožina, nebyla v éře socialistického režimu podle Hampla (2001, 2005) výrazně pozměněna. Spíše než k dynamickým změnám v této době docházelo k utlumení jinak zcela přirozeného socioekonomického vývoje. Přirozenou reakcí byl, podle tohoto autora, po roce 1989 nástup kvalitativně vyšších procesů a lze hovořit o jisté revitalizaci koncentračních tendencí, avšak spíše než rozmístění obyvatelstva jde v tomto případě minimálně v prvotní fázi o prostorovou koncentraci progresivních ekonomických aktivit. Dochází tedy k nahrazení extenzivních forem – koncentrace, urbanizace, hierarchizace – vývoje k těm intenzivním. S určitou pravděpodobností můžeme hovořit o jakési stabilizaci vývoje koncentrace obyvatel (Hampl 2005).

Reakcí na nové právní vymezení obcí dle zákona O obcích č. 367/1990 Sb. a na předchozí uplatňování střediskové soustavy sídel a direktivního řízení investiční činnosti byla masivní správní desintegrace venkovských obcí. V průběhu roku 1990 a počátku roku 1991 vzniklo téměř dva tisíce nových obcí a jejich počet se zvýšil o třetinu z původních čtyř tisíc obcí na více než 6200 (Hampl, Müller 1998; Perlín 1999).

Tato správní dezintegrace se týkala především nejmenších venkovských obcí. Vznikaly tak nové malé obce do 500 obyvatel. Současně se původní velké obce propadly do nižších pater sídelní hierarchie z důvodu odtržení jednotlivých částí obcí – sídel. Zvýšil se počet obcí v kategorii do 500 i do 200 obyvatel a zároveň poklesl počet obcí v kategorii nad 500 obyvatel

(Perlín 1999). Vysoký počet malých obcí je tak v dnešní době v Evropě srovnatelný pouze s Francií (Hampl, Müller 1998). Největší podíl nejmenších obcí do 100 obyvatel bychom podle Mátla a Srnové (2012) našli především v Plzeňském a Středočeském kraji a s velkou pravděpodobností na hranicích těchto samosprávných jednotek, tedy v oblasti tzv. vnitřní periferie. Tento pojem bude diskutován v následující kapitole 2.3.

Aktuální stav a tedy i míra rozvojového potenciálu venkovských sídel je tak především důsledkem jejich polohy v sídelní hierarchii (Hampl 2001), historického vývoje (Bernard, Kostelecký 2010) spojeného se sociálními a ekonomickými změnami, včetně urbanizačních procesů (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987; Hampl 2005; Jaszczak, Kristianova, Vazonienė, Zukovskis 2018).

Důsledkem výše nastíněného a nutně velmi zjednodušeného popisu vývoje sídelní struktury Česka je její správní a prostorová roztržitost. Území Čech se tak vyznačuje relativně vysokou hustotou a převládajícím počtem malých venkovských sídel (Perlín, Šimčíková 2008). Jak uvádí Maříková (2009), charakteristickým znakem osídlení ČR je právě tato rozdrobenost sídelní sítě. V Česku je více než 15 tisíc a na venkově samotném se nachází přibližně 11,5 tisíce sídel – částí obcí (Perlín 1999; Kadeřábková, Jetmar 2010). Venkovské obce jsou pak často děleny do samostatných sídel, které mají velmi nízký počet stálých obyvatel – často méně než dvacet a kde velká část domů slouží pouze k rekreaci a není tedy trvale využívána (Perlín 2006).

2.3 Vnitřní periferie Česka

Poprvé byla v Československu oblast vnitřní periferie pojmenována a vymezena Musilem v roce 1988. Za již téměř klasické práce vymezující tuto oblast můžeme označit studie Musila a Müllera (2006, 2008). Tito autoři vymezili obecně periferie Česka za použití 17 vybraných socioekonomických indikátorů a nově vytvořených 1424 subregionálních prostorových jednotek⁵, které vhodně vystihovaly princip nodálního regionu⁶. Za periferní pak považovali ta území, která splňovala kritérium, kdy se 9 ze 17 indikátorů pohybovalo ve dvou

⁵ Hlavním kritériem konstrukce byla existence základních obslužných funkcí (škola, pošta, zdravotnické zařízení) v centrální obci, doplněných o některé další charakteristiky (městský úřad, sídlo matričního úřadu, někdy též stavebního úřadu, koncentrace obyvatelstva a pracovních míst). Byla rovněž vymezena spádová území těchto center na základě příslušnosti do správních obvodů a na základě spádovosti k centrům pracovních příležitostí (Musil, Müller 2008).

⁶ Nodální regiony jsou založeny na polarizaci prostoru v rámci vztahu jádro a periferie, kdy je heterogenita vyjádřena různými typy toků. Ty jsou realizovány vzhledem k pohybu lidí, komodit, informací nebo energie. Základním předpokladem pro vymezení nodálního regionu je existence jádra (nodus) a zázemí. Nodální regiony jsou tak založeny na prostorových a funkčních vazbách mezi jádrem regionu a jeho periferií (Mendelova univerzita v Brně 2019).

nepříznivých kvintilech⁷ a zároveň se podíl obyvatelstva na stavu Česka dlouhodobě snižoval. Při tomto užším vymezení patřilo obecně do kategorie periferních území 16,7 % území Česka a 4,7 % obyvatel. Při širším vymezení spadalo do této kategorie 31,4 % plochy státu a žilo v ní 9,6 % obyvatel.

Většina periferního území pak leží na hranicích mezi kraji (Illner 1988; Musil 1988; Musil, Müller 2006, 2008) a na rozdíl od části vnější periferie nedisponuje výhodou sousedství s rozvinutým zahraničím, především s Bavorskem či Rakouskem (Hampl, Müller 2019). Kuldová (2005) ve své studii poukazuje na to, že je Podbořansko (typická oblast vnitřní periferie Česka) tzv. klasickou periferií (Hampl 2003), tedy že proces periferizace probíhal prokazatelně již před 20. stoletím a během 20. století se tento proces pouze umocnil. Je tedy patrné, že se oblasti tzv. vnitřní periferie Česka formovaly dlouhodobě.

Oblast vnitřní periferie Česka (Musil 1998; Musil, Müller 2006, 2008) se nachází: ve vyšších nadmořských výškách, členitějším terénu spojeným s méně příhodným klimatem, ale na druhou stranu také v relativně atraktivním přírodním prostředí (Perlín, Kučerová, Kučera 2010); daleko od makroregionálních – krajských center (Halás 2014); v území ekonomicky slabým s výjimkou podprůměrné míry nezaměstnanosti (Perlín, Kučerová, Kučera 2010; Novák, Netrdová 2011; Blažek, Netrdová 2012); v území s nadprůměrným indexem stáří a průměrným indexem vzdělání (Perlín, Kučerová, Kučera 2010; Novák, Netrdová 2011); v území, které přišlo o část svého kulturního a sociálního kapitálu (Chromý, Kučerová, Kučera 2009) a v území ovlivněným složitým územněsprávním a historickým vývojem (Burda 2016).

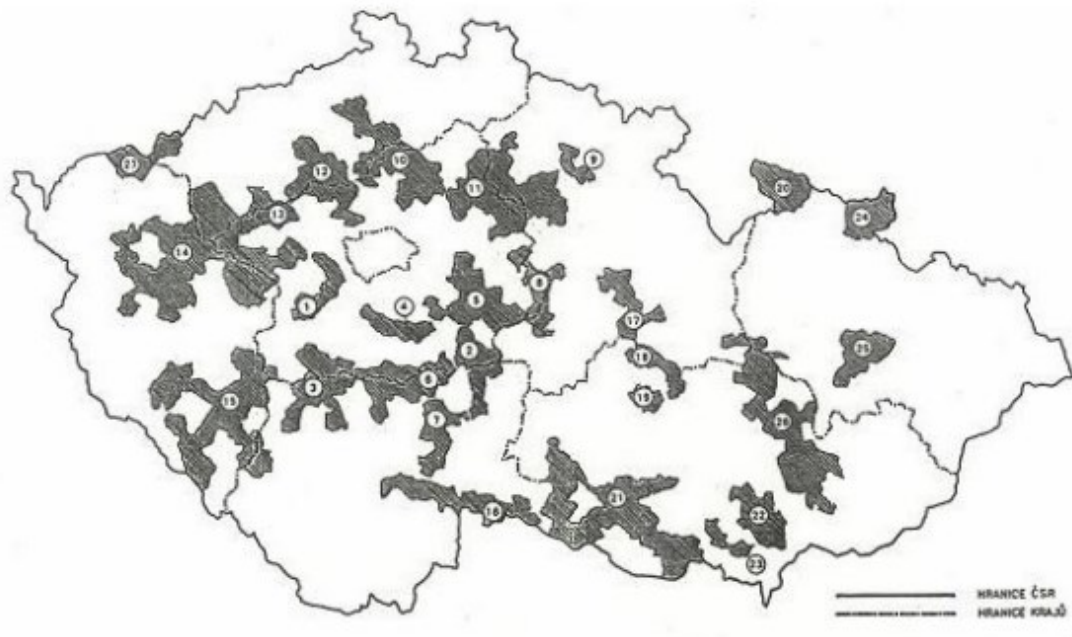
Současná prostorová struktura tohoto území a specifika jejich typů jsou podle Bernarda a Šimona (2017) výslednicí minimálně tří různých procesů, a to dlouhodobých polarizačních procesů (viz kapitola 2.1); ekonomické restrukturalizace a současné tendence k prostorové dekoncentraci obyvatelstva (viz kapitola 2.2). Vnitřní periferie Česka se tak formovala především na okraji makroregionů – krajů a je podle nejaktuálnější sociogeografické regionalizace (Hampl, Marada 2015) oblastí, ve které přetrvává tradiční mikroregionální pracovní a školská organizace. Zvyšování dominance nejvyššího centra Prahy ovšem způsobuje to, že se hranice tohoto makroregionu nezděrně pohybuje až v oblastech právě vnitřní periferie.

⁷ Čtyři kvintily dělí statistický soubor na pět stejných dílů. 20 % prvků souboru má hodnoty menší (nebo rovné) hodnotě prvního kvintilu, 80 % hodnoty větší (nebo rovné).

Zajímavostí zůstává, že vnitřní periferie se na Moravě a ve Slezsku vyskytuje jen omezeně a jsou tedy charakteristickým rysem především Čech. Vnitřní periferie tak, jak byla vymezena Musilem (1998), Musilem s Müllerem (2006, 2008) či Bernardem a Šimonem (2017), je ze socioekonomického hlediska především:

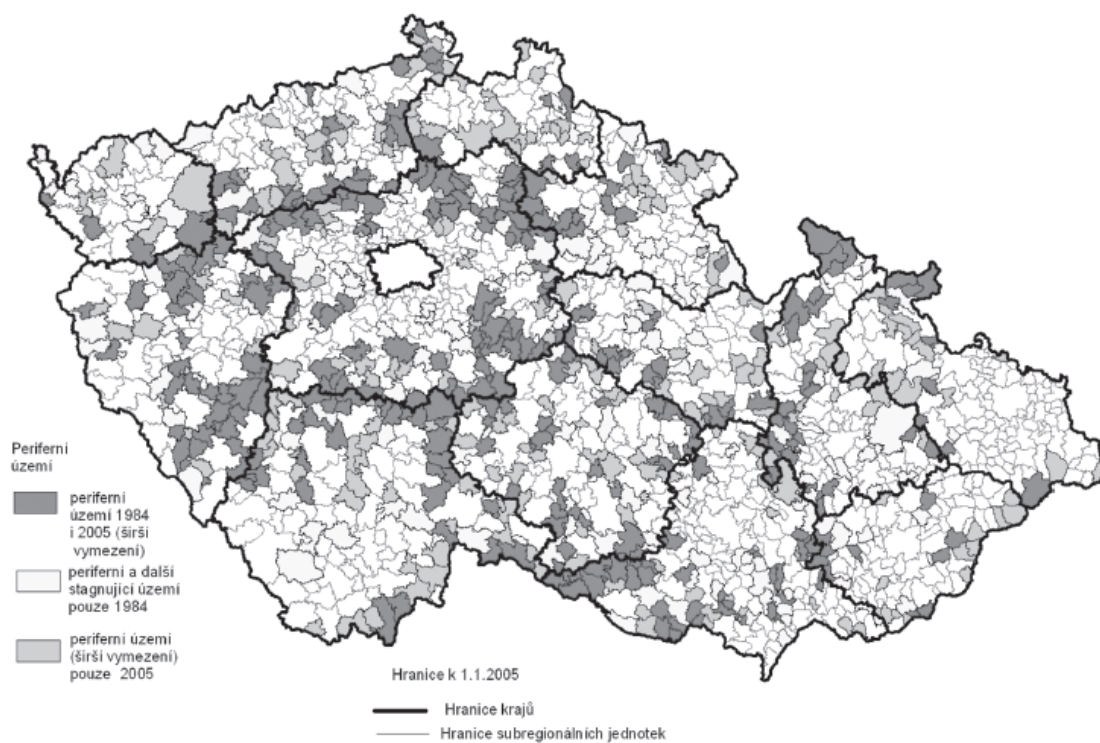
1. venkovskou zemědělskou oblastí, jak dokumentují vysoké podíly pracovních míst v primárním sektoru národního hospodářství;
2. územím, které zaznamenalo nejvyšší hodnoty negativních přirozených přírůstků obyvatelstva;
3. územím s obecně nejnižší hustotou zalidnění;
4. územím s vysokým podílem neobydlených bytů a bytů sloužících k přechodnému bydlení či k rekreaci;
5. územím se starším bytovým fondem včetně zchátralých domů a neudržovaných veřejných budov;
6. územím, které je z hlediska časové dostupnosti do daného centra obce s rozšířenou působností nejdlehlším, tedy nacházejícím se na samotných hranicích svých nodálních regionů.

Již Musilem a Müllerem (2006, 2008) použité indikátory pro modelování periferních oblastí (nízký podíl trvale obydlených bytů v domech postavených v období 1970–2001 z celkového počtu trvale obydlených bytů; vysoký podíl neobydlených bytů z celkového počtu všech bytů a vysoký počet bytů v rodinných domech obydlených přechodně anebo sloužících k rekreaci na 100 trvale obydlených bytů v rodinných domech) předpokládají, že je oblast vnitřní periferie charakterizována nadprůměrným počtem neobydlených bytů a bytů sloužících především k rekreačním účelům. V takto definované vnitřní periférii Česka se bude s největší pravděpodobností vyskytovat velké množství neobydlených soukromých ale i veřejných objektů ve špatném či v přímo havarijním stavu (Musil 2006) ovlivňující atraktivitu sídel.

Obr. č. 1: Vymezení oblasti vnitřní periferie Česka

Zdroj: Musil (1988)

Obr. č. 2: Širší vymezení oblasti vnitřní periferie Česka v letech 1984 a 2005

Zdroj: Musil a Müller (2006, 2008)

3 Změna paradigmatu rozvoje venkova

3.1 Nástup institucionálních směrů rozvoje venkova

Podle prací amerického ekonoma Nelsona jsou jedním ze tří základních vysvětlení regionálních rozdílů instituce v nejširším slova smyslu, jak tedy neoficiální – zvyky, zákony a tradice, tak i oficiální – právní rámec (Blažek, Uhlíř 2011). Samotný institucionální směr regionálního rozvoje klade důraz právě na jedinečnost institucí a praktik formálních i neformálních, na evoluční charakter změn v socioekonomické organizaci společnosti. Tento dosud spíše opomíjený proud odkazuje na teorie institucionální ekonomie⁸, které kritizují neoklasické či marxistické teorie a naopak zdůrazňují odlišné kvality institucí v nejširším slova smyslu (tamtéž).

Tyto rozdílné kvality struktur nejen institucionálních, ale i kulturních a sociálních mohou vysvětlit rozdílnou situaci jinak téměř identických lokalit (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008; Sýkora, Matoušek 2009) a jejich rozvojové předpoklady v širším slova smyslu.

Již Hirschmanova teorie nerovnoměrného rozvoje z 50. let 20. století byla, mimo jiné, reakcí na nedostatečnou kvalitu institucionálního prostředí v ekonomice (Blažek, Uhlíř 2011). Jako efektivnějšími aktéry regionálního rozvoje byly Hirschmanem implicitně označeny neformální instituce, nikoliv státní organizace, ve kterých tento autor spatřoval mnohdy spíše zdroj nezájmu, neprofesionality či dokonce korupce. Pokud bychom korupci, jako extrémní chování subjektu z našich úvah vyřadili (protože tato teorie byla tvořena v prostředí Latinské Ameriky), stále můžeme v našich zeměpisných šířkách reálně počítat s nezájmem či neprofesionalitou – neefektivitou veřejné správy. Tento předpoklad potvrzují výsledky indexu kvality veřejné správy z roku 2017 (Evropská komise 2018).

Změnu v přístupu k rozvoji zaznamenal v posledních dekádách i venkov samotný. Ve 2. polovině 20. století se v Evropě praktikovaly především exogenní přístupy v rozvoji tohoto území, odvozené rozhodováním a řízením z vnějšího, často velmi vzdáleného, prostředí. V tomto modelu byly venkovské oblasti považovány za technicky, kulturně i ekonomicky závislé na městských centrech, zatímco hlavní funkcí venkovských oblastí bylo především poskytování potravin (Gkartzios, Lowe 2019). Na venkov již ale nelze pohlížet jako na primárně zemědělský konstrukt a to především z důvodů liberalizace a deregulace

⁸ Čelním představitelem tzv. Nové institucionální ekonomie (NIE) je Oliver E. Williamson. Průkopníky důležitosti institucí v ekonomice byli jmenovitě Thorstein Veblen, John R. Commons, Ronald H. Coase, Elinor Ostrom či Douglass North aj.

zahraničního obchodu společně s vývojem dopravního systému (van der Ploeg a kol. 2000; Perlín, Hupková a kol. 2011; Binek, Svobodová, Chabičovská a kol. 2011).

Exogenní přístupy rozvoje venkova byly v západní Evropě bezpochyby úspěšné z důvodů zvýšení míry zaměstnanosti, zpřístupnění komunikačních technologií, realizování dopravní a technické infrastruktury a v důsledku tak i v boji proti dlouhodobému vyliďňování (Woods 2005). V prostředí malých venkovských a periferních sídel tehdejšího Československa to neplatilo z důvodu koncentrace ekonomických aktivit do pánevních oblastí (Hampl 2005) a zavedení střediskové soustavy sídel zvýhodňující vybraná větší sídla (Perlín 1999; Perlín, Hupková a kol. 2011).

Woods (2005) dodává, že při tomto vnějším modelu rozvoje byl venkovský prostor odkázán k procesu vytváření či umocnění demokratického deficitu⁹. Důsledky se v budoucnu projevovaly absencí zkušených a iniciativních lokálních rozvojových aktérů. K další kritice těchto přístupů rozvoje venkova se připojuje Lowe (In: Gkartzios, Scott 2014), který poukazuje na přílišnou závislost venkova na dotačních zdrojích a na rozhodování vzdálených struktur, pokřivení trhu a kulturní unifikaci řady venkovských lokalit.

Momentální paradigma rozvoje venkova vychází z teorií zaměřených na institucionální směry regionálního rozvoje a to především z východisek teorie učících se regionů (Perlín 2010; Blažek, Uhlíř 2011). Rozvoj venkova je tedy založen především na podpoře adaptabilních systémů s cílem využití bližších a pevnějších vazeb sociálních sítí a vytvoření rozvojového potenciálu celé oblasti (Perlín 2010). Jedná se tedy především o zdůraznění důležitosti prvků kapitálu lidského a sociálního. Blíže tyto pojmy definuje kapitola 3.4.

Van der Ploeg (2000) vyjmenovává klíčové prvky nového paradigmatu endogenního rozvoje venkova spojené s přístupem vládnutí (*governance*) zdola nahoru (*bottom-up*), mezi které patří mimo jiné prvky jako sociální kapitál, regionální či lokální identita¹⁰ (Chromý 2003; Chromý, Kučerová, Kučera 2009; Sedlacek, Kurka, Maier 2009), princip důvěry a zakořenění (Sedlacek, Kurka, Maier 2009; Blažek, Uhlíř 2011) a další prvky především sociokulturní povahy. Při výčtu těchto faktorů rozvoje je patrné, že toto nové endogenní paradigma rozvoje venkova pomalu přebírá iniciativu před prvky rozvoje exogenního a jako

⁹ V lokálních podmínkách je demokratickým deficitem situace, kdy je o vývoji dané lokality rozhodováno především mimo tuto lokalitu a kdy se místní struktury na rozhodování z různých důvodů nepodílejí nebo jsou jejich možnosti v ovlivnění situace limitovány. Tato situace vede k neefektivnímu rozhodování (Woods 2005).

¹⁰ Identita je způsob, jakým se jedinec nebo skupina jedinců definují, cítí svoji existenci, která podporuje jejich vědomí existence vůči ostatním. Vztah lidí ke svému regionu je přirozená část jejich života (Chromý 2003, s. 108). Získání identity ve smyslu definování se vůči někomu může nastartovat aktivitu místních občanů a tím i lokální rozvoj (Chromý, Janů 2003, s. 106).

klíčový prvek explicitně uvádí realizaci rozvojových impulzů především ze strany lokálních – místních aktérů.

Dwyer (2016) dodává, že při pohledu do budoucnosti bude pravděpodobně zapotřebí větší důraz na měkkí (nikoliv nutně méně efektivní!) – institucionální aspekty rozvoje – investice do rozvoje důvěry a do mezilidské komunikace, vzájemný respekt a transparentní partnerství mezi vládami, agenturami, odborníky, komunitami a dalšími institucemi. Pak lze podle tohoto autora dosáhnout lepších výsledků, včetně zvýšení míry odpovědnosti a spolehlivosti. Podobně se k této problematice staví Chromý, Jančák, Marada a Havlíček (2011), kteří také poukazují na vzrůst významu měkkých faktorů v rozvoji venkova. Tito autoři explicitně uvádí prvky, jakými jsou například kultura občanské společnosti, lokální identita nebo postoj obyvatel.

Nelze ovšem opomenout či naprosto vyloučit prvky vnějšího rozvoje obzvláště pak v podmínkách periferních oblastí s výskytem malých obcí s velkým množstvím místních částí. Je nezbytné oba výše zmiňované přístupy vhodně kombinovat (Kocmánková - Menšíková 2008; Chromý, Jančák, Marada, Havlíček 2011; Perlín a kol. 2018+) a využívat jejich synergického účinku, což se na venkově obecně podle Binka, Svobodové, Chabičovské a kol. (2011) nepříliš často daří.

Nejmenší sídla vnitřní periferie (mnou definována jako 10 a méně stálých obyvatel podle censu z roku 2011) s vysokou pravděpodobností nedisponují potřebným lidským kapitálem k rozvoji dané lokality a stabilizaci kvality života v ní. Určitým problémem tohoto předpokladu je, že vhodné (rozuměj efektivní) regionální či lokální rozvojové projekty a činnosti nelze úspěšně realizovat bez souhlasu, vůle a iniciativy zainteresovaných aktérů a taktéž je nelze v tomto případě realizovat zcela bez financování zvenčí (Perlín a kol. 2018+).

Proto se nejúčinnějším modelem rozvoje venkova jeví kombinace prvků vnějších i vnitřních, zpočátku s důrazem na rozvoj vnitřní, tedy akceschopnost komunity. Ray (In: Gkartzios, Lowe 2019) navrhuje potřebu neoendogenního modelu (základní prvky modelu viz například Gkartzios a Scott 2014), který se zaměřuje na dynamické interakce mezi místními aktéry a jejich širším politickým a institucionálním prostředím. Jde tedy o realizaci takového modelu rozvoje, který na základě dobrovolné a především vědomé participace lokálních aktérů s vyššími institucemi využije veškerého možného potenciálu k rozvoji kvality života v sídle. Tento princip rozvoje je mimo jiné jeden z cílů Corkské deklarace (Evropská komise 1997).

3.2 Bottom-up přístup

V kontrastu ke strategiím realizovaných shora dolů (*top-down*) je přístup zdola nahoru (*bottom-up*) utvářen a realizován regionálními a lokálními institucemi. Tyto subjekty jsou podporovány k identifikaci problémů, kterým čelí a k vytváření vhodných strategií, které by vedly k následným projektům revitalizace a tedy rozvoje daného regionu či lokality.

Tento přístup znamená, že zodpovědnost za rozvoj lokality je přesunut z pozice státu do pozice lokálních aktérů doplněný o snížení role rozhodování a výdajů státu (Woods 2005, 2011; de Haan 2019). Rozvoj je tedy určen především aktivitou a vůlí dané komunity jednat. Pasivita obyvatel je považována za největší hrozbu pro rozvoj obce (Chromý, Jančák, Marada, Havlíček 2011).

Woods (2005) ovšem poukazuje na negativní stránky tohoto přístupu k rozvoji venkova, protože ne všechny komunity jsou podle něj schopné rozvíjet se na základě vlastních zdrojů a schopností, tedy prostřednictvím vlastního lidského a sociálního kapitálu. Často nejsou schopné konkurovat lépe vybaveným komunitám v soutěži o důležité externí (finanční či jiné) zdroje, zejména dotace. Pro nejmenší sídla vnitřní periferie to s ohledem na pravděpodobnou kapacitu lidského kapitálu platí dvojnásob.

Paradoxem je, že reálná závislost na rozhodování vyšších orgánů nadále přetrvává. Aby totiž dosáhly lokální komunity na finanční podporu ze strany státu či příslušného kraje, musí dodržovat jimi stanovené požadavky a nároky (OECD 2017; de Haan 2019) prosazované například podmínkou realizace strategických dokumentů, které jsou jinak pro vývoj nejmenších venkovských sídel relativně zbytečnými záležitostmi (Perlín 2019). Především lokální komunity jsou tedy zodpovědné za stav své lokality a zároveň jsou omezovány strategickými, legislativními a administrativními nastaveními tvořenými zpravidla veřejnou správou. Tento paradox pak může mít za následek rozdílné rozvojové záměry různých aktérů rozvoje (Binek, Svobodová, Chabičovská a kol. 2011) a ve výsledku neexistenci potřebné vnější podpory.

3.3 Od vlády k vládnutí

Koncept vládnutí (taktéž *správa*) byl poprvé použit městskými plánovači v 80. letech minulého století, kteří sledovali, jak jsou členové místních volených samospráv ohroženi rostoucím zapojením soukromého sektoru do tvorby a realizace městské politiky a zřizováním nezvolených agentur odpovědných za oblasti, jakým je například hospodářský rozvoj. Stejně procesy se v této době děly podle Woodse (2005) taktéž na venkově.

Stoker (1997, s. 10) popisuje proces přechodu od vlády (*government*) k vládnutí (*governance*) takto: „pojem vlády se užívá k odkázání na formální institucionální strukturu a autoritativní rozhodování v moderním státě. Pojem vládnutí je širší a obrací pozornost k vnitřní i vnější rozdělení moci. Zaměřuje se na vzájemnou závislost a spolupráci vládních a nevládních aktérů při řešení ekonomických i sociálních výzev“, přičemž se hranice mezi těmito vládními a nevládními partnery postupně smazává (Woods 2005).

Dror (2001, s. 7) elegantně a jednoduše definuje pojem vládnutí jako „kolektivní schopnost ovlivňovat budoucnost k lepšímu.“ Vlády samotné totiž nejsou schopné své úkoly bez účasti trhu a občanského sektoru plnit (Potůček a kol. 2015). Zmíněnými úkoly jsou především komplexní a udržitelný rozvoj území jako jeden z cílů územního plánování a politiky státu (Sýkora 1999; Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky 2015). Goodwin (1998) tuto situaci vysvětluje tím, že řízení stále složitějšího světa vyžaduje rostoucí vzájemnou závislost mezi širokým spektrem aktérů, z nichž každý do partnerství přináší konkrétní soubory dovedností a zdrojů. Blažek s Hamplem (2009) nepředpokládají růst nebo naopak pokles významu jednotlivých aktérů regionálního rozvoje, ale poukazují na zvyšování kvality celého systému.

Woods (2011) poznamenává, že liberální systém vytvořil novou strukturu správy venkova, ve které je odpovědnost za správu sdílena mezi státem jako veřejnou správou a množstvím komunitních a dobrovolných skupin, soukromých podniků a jednotlivých občanů. Základní charakteristiky zmíněných skupin aktérů zapojených do procesu vládnutí poskytuje například Potůček a kol. (2015) v tabulce č. 1. Pro nejmenší sídla vnitřní periferie Česka jsou důležité především sloupce charakterizující veřejnou správu a neziskové organizace společně s občanským sektorem. Komerční sektor je pravděpodobně v tomto prostředí zastoupen minimálně.

Tab. č. 1: Základní charakteristiky veřejné správy, tržního a občanského sektoru

	veřejná správa	komerční / tržní sektor	neziskové organizace a občanský sektor
rozhodovatelé	politici, úředníci	podnikatelé a jiné finanční instituce	leaderi, členové organizací a spolků
regulace chování	právo, nařízení	nabídka a poptávka	dohoda, konsenzus
kritéria rozhodování	cíle a realizace politik	maximalizace zisku	veřejné zájmy komunity, organizace či spolku
vynucení a sankce	přinucení dodržení zákonů a vyhlášek	finanční ztráta	sociální nátlak
základní přístup k rozvoji	shora dolů (<i>top-down</i>)	horizontální kontrakt	zdola nahoru (<i>bottom-up</i>)

Poznámka: Základní přístup k rozvoji v případě veřejné správy na lokální úrovni nemusí vždy nutně vykazovat charakter shoda dolů (*top-down*). Především v případě, kdy za subjekt veřejné správy (přestože se jedná o subjekt samosprávy) považujeme osobu starosty nebo členy zastupitelstva. Jejich příspěvek k rozvoji obce nutně nevykazuje vždy charakter definující tabulkou.

Zdroj: vlastní úprava dle Potůčka a kol. (2015)

Termín vládnutí lze tedy chápat jako participaci veřejné správy, komerčního a především pak občanského sektoru – všech zainteresovaných regionálních a lokálních aktérů – na rozvoji daného území, přičemž se v tomto procesu aktivizují potenciály všech jednotlivých aktérů a ti nesou zodpovědnost za výsledky rozvojového procesu (Maier a kol. 2012).

Nemusí vždy nutně docházet ke spolupráci všech výše zmíněných skupin a v prostředí nejmenších sídel ležících v území vnitřní periferie s tím nelze reálně počítat kvůli více než pravděpodobné absenci subjektů z komerčního sektoru. Je otázkou, zda v modelu rozhodování o rozvoji lokality nejsou zvýhodněny nejsilnější strany a naopak upozaděny hlasy slabších. Tuto situaci popisuje koncept nerovných zdrojů participujících aktérů (Woods 2005). Pak by nutně nemuselo docházet k obecné shodě na cíli rozvoje a nástrojích, ale vznikla by situace realizace rozvoje podle nejsilnějšího „partnera“. Veřejný zájem¹¹ by tímto pravděpodobně nebyl beze zbytku naplněn. V periferních oblastech ale tento problém nepředpokládám.

¹¹ Veřejný zájem je v tomto případě třeba chápat jako takový zájem, který by bylo možno označit za obecný či obecně prospěšný (Srb 2016, s. 26). Můžeme tedy o veřejném zájmu hovořit jako o takovém, který vyslovuje většina komunity a je pro ni explicitně prospěšný.

3.4 Lidský a sociální kapitál

Významné práce zaměřené na teorii sociálního kapitálu nalezneme především v Bourdieuaovi (1986), Colemanovi (1988) či Putnamovi (1993, 2001). Koncept lidského kapitálu (*human capital*) se zaměřuje na vlastnosti a dovednosti jednotlivců, zatímco kapitál sociální (*social capital*) zohledňuje vztahy, tedy sociální vazby mezi jedinci či skupinami jedinců. Prvně jmenovaný koncept je tedy s určitou abstrakcí lineárním modelem rozvoje, druhý pak cirkulárním nebo také modelem interaktivním (Schuller 2001). Pileček (2010) či Husák (2012) zdůrazňují přímou úměrnost vztahu těchto typů kapitálu a komplementaritu, kdy zkvalitnění kapitálu lidského může způsobit posílení sociálních sítí a vazeb, tedy zvýšit míru kapitálu sociálního.

Termín lidského kapitálu je z ekonomického hlediska definován například Samuelsonem a Nordhausem (2013, s. 662) jako „objem znalostí a dovedností [...], které jsou výsledkem investic do vzdělání a získávání zkušeností v pracovním procesu.“ Jde tedy o schopnosti, znalosti, dovednosti a obecně potenciál každého daného jednotlivce konat. Lidský kapitál je tedy především výsledek vzdělávacího procesu. Kučerová (2011) dodává, že příkladem kvalitního lidského kapitálu může být také schopnost jedinců pružně reagovat na probíhající změny. Zde autorka myslí pravděpodobně a především faktor zkušeností, které většinou nejsou výsledkem vzdělávacího procesu, ale mají neoddiskutovatelně v procesu rozvoje venkovského sídla velký význam (Blažek 2004; Perlín, Hupková a kol. 2011; Perlín 2019).

Termín sociálního kapitálu ve smyslu jeho konceptualizace, měření (Sýkora, Matoušek 2009; Pileček, Jančák 2010; Pileček 2010; Husák 2012) a jeho vlivu na rozvoj oblasti (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008; Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková 2010; Váně 2012) je v posledních letech objektem zájmu řady geografických studií. Děje se tak mimo jiné především proto, že je tento faktor často schopen vysvětlit rozdílný vývoj lokalit, které disponují téměř identickými vnějšími faktory rozvoje (populační velikostí sídla a jeho polohy ve smyslu vzdálenosti od regionálního centra – vertikální a horizontální polohy v sídelní hierarchii).

Sýkora a Matoušek (2009) vidí největší význam a přínos sociálního kapitálu v tom, že ulehčuje koordinaci a kooperaci mezi lidmi a tím snižuje transakční náklady a zvyšuje efektivitu fungování celého systému a tedy i lokality. Husák (2012) taktéž uvádí schopnost sociálního kapitálu snižovat transakční náklady na získání externích zdrojů, které jsou pro periferní venkov neméně důležité, viz kapitola 3.1.

Sociální kapitál je vazbou mezi jednotlivými aktéry, která jim umožňuje efektivněji dosahovat společných cílů. Pileček a Jančák (2010) doplňují definice obecně sdíleným faktem, že pod pojmem sociální kapitál jsou nejčastěji myšleny prvky jako sociální sítě, důvěra, občanské normy a hodnoty doplněné o další možné aspekty jakými jsou angažovanost v dané komunitě (Putnam 1993; Váně 2012) a celková spokojenost (Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková 2010).

Existují dva základní druhy a tři obecně přijímané typy sociálního kapitálu (Sýkora, Matoušek 2009; Meijer, Syssner 2017; Perlín 2019) – kolektivní a individuální; svazující, přemostňující a spojující.

Svazující (*bonding*) sociální kapitál je založený na důvěře a spolupráci uvnitř skupiny. Často intenzivní a téměř automatické vazby ulehčují spolupráci v komunitě a jsou tedy motorem rozvojových aktivit v nejmenším prostorovém měřítku. Nevýhodou tohoto typu sociálního kapitálu může být neochota zapojení vnějších subjektů do rozhodování. Tento typ není v krajním případě nejvhodnějším k realizaci neoendogenního přístupu rozvoje venkova vládnutím zdola nahoru, v jehož rámci by do rozvoje měla být zapojena širší skupina aktérů – v periferních oblastech například subjektů druhého bydlení. Zdá se ovšem, že negativní přístupy k ostatním lokálním aktérům jsou, často i díky geografické blízkosti (Kůsová, Fialová, Hučínová 2017), již spíše věcí minulosti (Fialová 2014).

Přemostňující (*bridging*) sociální kapitál, někdy označován jako mimoskupinový, umožňuje či usnadňuje sociální kontakty a vazby mezi dvěma odlišnými skupinami aktérů a takto tedy skrze jejich sociální vazby agreguje potenciál lidského kapitálu potřebný k rozvoji dané lokality. Ačkoliv je tento typ sociálního kapitálu založen spíše na slabších vazbách, je vhodný pro možnost zapojení více druhů aktérů do rozvoje lokality (Sýkora, Matoušek 2009). Tento typ je tedy téměř nutným předpokladem k úspěšné realizaci rozvoje sídla na základě přístupu vládnutí zdola nahoru (Dror 2001).

Spojovací (*linking*) sociální kapitál odráží schopnost komunity spolupracovat s aktéry rozvoje nacházející se hierarchicky výše (Meijer, Syssner 2017; Sýkora, Matoušek 2009). Tento typ sociálního kapitálu tedy znamená existenci vazeb komunity či její části na aktéry rozvoje z institucí zpravidla regionálních či celostátních či na významné aktéry z komerčního sektoru. Na rozdíl od předchozích dvou typů se zde jedná o nerovný socioekonomický vztah, díky němuž může lokální komunita využívat výhod z nich plynoucích.

Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková ve své studii (2010) měřící sociální kapitál vybraných lokalit skrze aspekty jako angažovanost, důvěru a celkovou spokojenost, potvrdili tezi, že nižší míru sociálního kapitálu vykazují periferní území s nižší hustotou zalidnění a s nižším podílem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Za území s nejnižší mírou sociálního kapitálu pak tito autoři označili Žluticko, jako jednu z typických oblastí vnitřní periferie nacházející se na pomezí čtyř krajů (blíže o tomto území například Hampl 2003). Z výsledku výše zmíněné analýzy je patrné, že kvalita sociálního kapitálu je rozdílná pro oblasti dosídlené a nedosídlené ačkoliv jiná studie Jančáka, Havlíčka, Chromého a Marady (2008) tuto tezi plně neprokázala. Zde je ovšem nutno podotknout, že metodologie prací a především měřítka analýz nebyly totožné.

Váně ve své práci (2012) měřil míru sociálního kapitálu vybraných částí vnitřní periferie skrze aspekty angažovanosti obyvatel, participace na veřejných akcích, vztahů obyvatel a důvěry ke klíčovým aktérům a percepci území. Autor uvádí, že klíčovým faktorem pro rozvoj lidského a sociálního kapitálu je především poloha v hierarchii sídelní struktury (Hampl 2001).

Lidský a sociální kapitál lze v území vnitřní periferie Česka s dlouhodobou kontinuitou osídlení považovat za klíčový nástroj aktivizace endogenního rozvojového potenciálu a za zlepšení kvality života (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008; Bernard 2011; Váně 2012). Na základě dosud provedených analýz lze tedy předpokládat, že sociální kapitál zajišťuje uspokojivý život místních komunit (Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková 2010; Bernard 2011).

Pokud aplikujeme tyto závěry na oblast vnitřní periferie Česka je zřejmé, že s faktorem kvalitního lidského a vysoké míry kolektivního sociálního kapitálu s určitou pravděpodobností nelze vždy při rozvoji lokality, a tedy kvality života v ní, počítat. Potenciál pro rozvoj lokality vládnutím zdola nahoru je tedy teoreticky omezený.

4 Péče o hmotný a nehmotný majetek

4.1 Význam stavebně technické kvality budov a kvality veřejného prostoru v kvalitě života

„Kvalitou bydlení je spokojenost a vnímání bydlicích jejich vlastního bydlení na straně jedné a obecné charakteristiky bydlení v sídlech na straně druhé“ (Baxa, Chromý 2015, s. 108). Především druhá část zmíněné definice potvrzuje důležitost faktoru stavebně technické kvality domů pro celkovou spokojenost rezidentů s bydlením. Kvalitní bydlení je předpokladem pro kvalitní život (Baxa 2010; Baxa, Chromý 2015).

Důležitost (nejen) materiálních životních podmínek pro kvalitu života předkládá i koncept Kvality života (QOL). Tento koncept řadí mezi indikátory kvality života, mimo velké množství dalších faktorů, i zmiňované podmínky bydlení včetně právě stavebně technického stavu domů a bytů (Eurostat 2020; Stiglitz, Sen, Fitoussi a kol. 2009). Kromě objektivních a tedy relativně snadno měřitelných indikátorů zdůrazňuje tento koncept důležitost i ukazatelů subjektivní povahy – percepce prostoru v souladu s Baxou a Chromým (2015).

Lux ve své studii (2002) také dochází k závěru, že samotná spokojenost s bydlením je, mimo další faktory, výrazně ovlivněna samotnou stavebně technickou kvalitou domu (kvalitou oken, systémem vytápění, tepelnou a protihlukovou izolací, elektrorozvody a dalšími prvky) a kvalitou okolního prostředí, do nějž řadí i blízká veřejná prostranství. Důležitost kvality bezprostředního okolí samotné stavby na utváření pocitu spokojenosti s bydlením připomínají také Rajović a Bulatović (2013). Spokojenost s bydlením je tedy formována nejen stavebně technickým stavem sídelních a hospodářských objektů, ale i bezprostředním okolním prostorem, stejně tak jako nejbližším veřejným prostranstvím.

Také Baxa a Osoba (2016) zdůrazňují technický stav sídelních objektů, jako jeden z faktorů spokojenosti a dodávají, že technická složka kvality bydlení působí nejvíce na úrovni lokální a její význam s vyšší měřítkovou úrovní postupně klesá. Pro nejmenší periferní sídla má tedy zmiňovaná technická složka bydlení velký význam v utváření kvality života. Nicméně, neměli bychom stavebně technický stav sídelních ale i dalších objektů přeceňovat, protože jak uvádí Harrison (2004), Baxa a Osoba (2016), Baxa a Chromý (2015) či Eurostat (2020), nelze percepce kvality bydlení omezit pouze na objektivní prvky a vyloučit ty subjektivní – vnímání prostoru.

Péče o hmotný majetek je nejen pochopitelnou povinností obecní samosprávy a soukromých subjektů, ale i možností, jak zlepšit percepce kvality sídla a případně docílit k jeho

pozdějšímu sídelnímu rozvoji (Šilhánková 2004). Poláková a kol. (2006) dokonce hovoří o důležitosti kvalitního bydlení pro žádoucí sociální, ekonomický a kulturní vývoj společnosti. Velikost, počet objektů a jejich stavebně technická kvalita jsou obecně důsledkem polohy sídla v sídelní hierarchii (Hampl 2001; Perlín 2019). Zmíněné dlouhodobě působící vnější faktory rozvoje ve svém důsledku ovlivňují stav regionální ekonomiky a tedy ekonomické postavení samotných domácností – disponibilní finanční zdroje určené k údržbě svého majetku.

Woods (2005) poukazuje v rámci britského prostředí na obecný fakt, že standard bydlení (samotný standard není ovšem autorem blíže definován) je obecně nižší v sídlech menších. To je dáno především starším domovním fondem. Přesto proběhl v posledních letech podle citovaného autora (2005) či Baxy a Osoby (2016) v segmentu bydlení obecně kvalitativní posun směrem k lepšímu.

Chátrání původního domovního a bytového fondu může být pro sídla bez rozdílu v budoucnu velkým rizikem. Na to již v minulosti upozorňoval Illner (1977) a v současnosti v našich podmínkách je tato hrozba přítomná především v severních a západních Čechách či v periferních pohraničních oblastech (Kopecká, Jichová 2015). Jde tedy pravděpodobně a především o území za linií historických německých jazykových hranic z roku 1930, tedy těch území, která prošla v 2. polovině 20. století procesem více či méně úspěšného dosídlení. Lze předpokládat, že v prostředí vnitřní periferie Česka tak, jak byla definována Musilem (1988) či Musilem a Müllerem (2006, 2008), je kvalita stavebně technického stavu sídelních a hospodářských objektů, jejich bezprostředního okolí a veřejných budov nižší, než v ostatních oblastech Česka. Program obnovy venkova (Perlín a kol. 1993) nebo také Knopp a kol. (1994) již v 90. letech zdůrazňovali, že jedním z hlavních cílů, před nimiž tehdejší nově utvořené samosprávy obcí stojí, je stabilizace rozpadající se stavební struktury sídel, protože jednotlivé vesnické chalupy a další objekty je důležité trvale udržovat v dobrém stavebně technickém stavu.

Samotný stav těchto objektů společně se stavem veřejného prostoru často dokonce determinují samotné rozvojové možnosti sídla (Kuldová 2005; Perlín, Šimčíková 2008). Elshof, Haartsen, van Wissen a Mulder (2017) zdůrazňují, že kvalita domovního fondu a ostatních veřejných budov může být předpokladem pro stabilizaci a růst populace v sídle, tedy i pravděpodobného zlepšení kvality života.

Podle Garnetta (In: Poláková a kol. 2006) mají soukromé či veřejné neudržované objekty negativní vliv na směnnou hodnotu bydlení svého souseda – způsobují negativní externality¹². Způsob, jakým vlastník pečuje o svůj majetek, ovlivňuje také mimo samotnou tržní hodnotu majetku sousedního i percepce kvality života vlastníka. Jinými slovy ovlivňuje neudržovaný či opuštěný objekt společně s jeho zanedbaným okolím chování a zájmy sousedních vlastníků. V extrémním případě může být tento problém důvodem vystěhování se z lokality – úbytkem důležitého lidského a sociálního kapitálu.

V době probíhajícího procesu kontraurbanizace¹³ a v době zvětšující se hospodářské důležitosti makroregionálního střediska Prahy zasahujícího téměř až do území vnitřní periferie Česka (Hampl, Marada 2015) se zvyšuje význam celkové atraktivity sídla v pomyslné soutěži o lidský kapitál. Mezi faktory nejvíce působící na atraktivitu sídla se jeví především horizontální a vertikální pozice v sídelní hierarchii, viz výše, nebo právě přítomnost kvalitního bydlení – mj. stavebně technický stav sídelních objektů (Lux 2002; Elshof, Haartsen, van Wissen a Mulder 2017).

Je tedy zjevné, že ačkoliv není stavebně technický stav sídelních a hospodářských objektů v řadě studií popisován jako faktor nejdůležitější (Weber, McCray a Ha 1991; Harrison 2004; Baxa 2010), má v problematice spokojenosti s bydlením a rozvojových možností sídla bez debat velký význam. Perlín a kol. (1993) tvrdí, že celková přitažlivost obce je rozhodující pro zájem návštěvníků obce se zde zastavit a strávit tu několik minut až dnů. Pokud vezmeme v úvahu Stewardův model amenitní migrace¹⁴ (In: Bartoš, Kušová 2005), může faktor fyzického stavu sídla do budoucna ovlivnit kvalitu života a v důsledku pomoci se stabilizací počtu trvalých a přechodných obyvatel.

Jak bylo zmíněno výše, důležitým prvkem ovlivňujícím celkovou atraktivitu sídla je i jeho veřejné prostranství / prostor¹⁵ – ve venkovském prostředí pak především náves. Kvalita, vybavenost a tedy i funkčnost veřejných prostranství je podle Durdíka (2013b) jednoznačně spjata s úrovní společenského zřízení a je vždy důležitým indikátorem posuzování kvality sídla jako celku. Podle Ministerstva pro místní rozvoj (2018) či Perlína (2018) je náves na

¹² Externality vznikají, jestliže firmy nebo lidé přivodí náklady či zisky jiným, aniž by toto přelévání bylo nějak kompenzováno prostřednictvím trhu (Samuelson, Nordhaus 2010, s. 36).

¹³ „Významný decentralizační proces v systému osídlení, kdy dochází k migraci z města do jeho více či méně vzdáleného zázemí“ (Šimon, Ouředníček 2010, s. 739).

¹⁴ Jde o specifický typ migrace, která zpravidla směřuje z urbánního prostředí do rurálních oblastí a primárně není motivována ekonomicky, ale snahou žít v území s hodnotnějším přírodním, případně i sociálním a kulturním prostředím, a tím dosáhnout vyšší kvality života (Bartoš, Kušová 2005).

¹⁵ Ačkoliv existuje mezi veřejným prostranstvím a veřejným prostorem zásadní rozdíl (Jehlík 2018), budeme tyto pojmy nadále volně užívat jako synonyma.

venkově nejvýznamnějším veřejným prostorem, je těžištěm a vizitkou každé obce a každého venkovského sídla. Na druhou stranu Blažek (2004) podotýká, že bychom měli být opatrní, mluvíme-li o veřejném venkovském prostoru z důvodu jakési přirozené sociální spjatosti a celkové vztahové kultuře, která na venkově téměř nevytváří rozdíly mezi prostorem soukromým a veřejným. Důvodem této absence rozdílu je podle tohoto autora vžitá a přirozená sociální kontrola. V této diplomové práci se z metodických důvodů přidržím klasického členění prostoru na soukromý a veřejný.

Knopp a kol. (1994) rekapituluje historické události, které měly největší vliv na dnešní stav řady návsi venkovských sídel. Především pak zdůrazňuje činnost socialistického režimu a ve vysídlených oblastech pak odsun českého a později německého obyvatelstva (dále například Blažek 2004; Kašparová, Rozehnalová a kol. 2005; Baše 2006). Veřejná prostranství tak přestala fungovat jako důležitý prostor pro setkávání především tam, kde vlivem dlouhodobé nepříznivé politické, ekonomické, sociální a v důsledku i demografické situace docházelo k postupnému vylidňování a nahrazování původního obyvatelstva. Realizace naprosto nevhodných technických zařízení a staveb na těchto exponovaných místech je další příčinou ztráty přirozené funkce venkovských návsi (Perlín 2018).

V sídlech nacházejících se především v periferních oblastech, tvoří subjekty druhého bydlení významnou a mnohdy i převážnou část obyvatel (Bičík a kol. 2001; Fialová 2001), které ovšem veřejná prostranství sídla téměř nevyužívají, a pokud ano, děje se tak sporadicky ve dnech jejich přítomnosti v sídle (Kašparová, Rozehnalová a kol. 2005). Návsi pak v těchto oblastech již téměř neplní svou primární funkci, což se pravděpodobně odráží i na jejich stavu. Důvodem je především absence sociální kontroly a přirozené péče o veřejné prostory – prvky zakořenění a lokální identity.

Zmiňovanou primární funkcí návsi je její společenská, tedy sociální a kulturní role (Perlín 2018). Ta v důsledku zpětně vytváří a upevňuje lokální vazby a sítě právě důležitým prvkem, jakým je sdružování spoluobčanů (Blažek 2004; Chromý, Jančák, Marada, Havlíček 2011). K tomu, aby tuto společenskou roli návsi plnila, musí disponovat nutnými předpoklady, tedy vhodným mobiliářem a přítomností tradičních dřevin pro vytvoření mikroklimaticky přívětivého prostředí (Vojtík, Kopová 2013; Perlín 2018).

Častými doprovodnými prvky korespondujícími s funkcí návsi, jsou autobusové zastávky, vývěsky obce a v atraktivních přírodních oblastech i turistické informační tabule. Kašparová, Rozehnalová a kol. (2005) uvádějí, že je nutné věnovat pozornost architektonickému a technickému stavu autobusových zastávek často umístěných právě na

návsích. Kruml (2018) připomíná, že autobusové zastávky jsou spolu s čekárnami nejmenšími objekty sídel a často právě díky svému centrálnímu umístění zaujímají důležitou funkci určenou k setkávání. Autobusová zastávka může podle tohoto autora atraktivitu daného sídla významně ovlivnit jak pozitivně, tak ovšem i negativně.

Velmi důležitá je pro funkčnost veřejného prostoru sídla také výše zmíněná obecní vývěska. Podle Ministerstva vnitra České republiky (2018a, s. 10) je zmíněný prvek „plochou, která je určená ke zveřejňování písemností, zejména správních orgánů. Základními požadavky na úřední desku je zejména její veřejná a nepřetržitá přístupnost.“ Dobrý technický stav a tedy i čitelnost vývěsky – úřední desky je tedy nejen žádoucí, ale i metodicky doporučována (Perlín a kol. 1993; Perlín, Hupková a kol. 2011; Vojtík, Kopová 2013).

Předpokládám, že dobrý technický stav a čitelnost obecní vývěsky je tedy nejen určitým odrazem kvality a aktivity lokální samosprávy, ale i stálých obyvatel a subjektů druhého bydlení. Tak, jak je veřejný prostor venkovského sídla sociálním teploměrem (Blažek 2004), tak bychom úřední desku mohli označit jedním z ukazatelů funkčnosti dané obecní samosprávy a přítomnosti určité míry kolektivního sociálního kapitálu v dané komunitě.

Jednotlivé výše diskutované prvky nacházející se často na hlavních veřejných prostranstvích nelze jednoduše oddělovat, a jak uvádí Knopp a kol. (1994) nebo Vojtík a Kopová (2013), mají tyto dva prvky téměř synergický účinek a dopad na atraktivitu sídla.

Z této analýzy je tedy více než patrná důležitost péče o fyzický stav sídla. Podstatnou otázkou je, co bude se sídlem, kde převažují opuštěné objekty v havarijním stavu a neudržovaný a nefunkční veřejný prostor?

4.2 Legislativní ukotvení péče o majetek obce

Obce mají při nakládání se svým majetkem v zásadě identické postavení jako jakýkoli jiný vlastník (Ministerstvo vnitra České republiky 2016). Užívání majetku účelně a hospodárně je klíčovou povinností samosprávných celků, která se nepochybně týká jak majetku hmotného, tak nehmotného (Binek 2008; Kerner 2010; Havlan, Janeček a kol. 2014).

Závazek hospodárneho užívání přešel na samosprávné celky na počátku 90. let prostřednictvím zákona č. 172/1991 Sb., O přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí (Poláková a kol. 2006; Kadeřábková, Jetmar 2010; Havlan, Janeček a kol. 2014). Obce získaly do své správy další majetek zákony č. 290/2000 Sb., č. 290/2002 Sb. respektive č. 320/2002 Sb., které řešily převod majetku mimo jiné tehdy zanikajících okresních úřadů (Havlan, Janeček a kol. 2014).

Perlín (2006) připomíná, že zákon č. 128/2000 Sb., O obcích stanovuje stejné podmínky pro výkon samosprávy pro všechny obce v České republice bez rozdílu. To znamená, že velká města mají totožné samosprávné kompetence a povinnosti v oblasti péče o svůj movitý i nemovitý majetek, jako nejmenší obce. Tato povinnost je svým charakterem plošná.

Základním legislativním nástrojem, který vymezuje účelné a hospodárné užívání majetku samosprávy, je již zmiňovaný zákon č. 128/2000 Sb., O obcích. Ten v § 38 v prvním odstavci ukládá, že „majetek obce musí být využíván účelně a hospodárně v souladu s jejími zájmy a úkoly vyplývajícími ze zákonem vymezené působnosti. Obec je povinna pečovat o zachování a rozvoj svého majetku.“ Výjimkou může být jiný důležitý zájem obce, který musí být ovšem řádně zdůvodněn. Druhý odstavec hovoří o tom, že majetek musí být chráněn před zničením, poškozením, odcizením nebo zneužitím. Je tedy patrné, že je obec ze zákona povinna o movité věci pečovat jako řádný hospodář.

Kerner (2010) ovšem zdůrazňuje, že je pojem řádného hospodáře nejednoznačný a velmi subjektivní. Tato povinnost podle tohoto autora i tak velmi důležitá, protože obci později dává legitimitu sociálního nátlaku k motivaci ostatních soukromých vlastníků o svůj majetek vhodně pečovat. Nelze totiž předpokládat, že může obec působit na soukromého vlastníka objektu pozitivně, pokud sama právě jako řádný hospodář nechová. Povinnost obecní samosprávy pečovat o svůj majetek tak, aby nedošlo k jeho poškození či zničení je pravděpodobně nutným předpokladem pro to, aby i rezidenti taktéž pečovali o svůj majetek zodpovědně. Obec tak tímto dává pozitivní signál ostatním lokálním aktérům rozvoje.

4.3 Legislativní ukotvení péče o soukromý majetek

Špatný stavebně technický stav soukromých sídelních i hospodářských objektů je podle Perlína a kol. (1993) problematickým faktorem řady venkovských sídel. V rámci změny stavebně technického stavu soukromého majetku šlo v 90. letech podle tohoto autora nanejvýš prověřit, zda měl majitel stavební povolení a kolaudaci a dále na něj v rámci dobrých mravů působit tak, aby objekty buďto opravil, nebo zboural. Převážná většina domovního a bytového fondu na venkově je a vždy byla soukromá, to znamená, že ovlivnění jeho údržby není v kompetenci obce (tamtéž).

Tak, jak je nutnost zamezení poškození majetku obecní samosprávy jasně dána zákonem, je i péče o majetek soukromý zakotven v zákonných ustanoveních. Vyjadřuje se k němu zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník a především pak zákon č. 183/2006 Sb., Zákon o územním plánování a stavebním řádu (dále jen stavební zákon).

První legislativní dokument definuje předmět a obsah vlastnického práva. V § 1012 je uvedeno, že „vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob.“ Dle § 1013 o omezení vlastnického práva by se měl vlastník zdržet „všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky – imise – vnikají na pozemek jiného vlastníka v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezující obvyklé užívání pozemku.“ Výjimkou je, že by se toto chování opíralo o zvláštní právní důvod. Tento termín ovšem v zákoně blíže charakterizován není.

Paragraf 1037 stejného zákona připouští vyvlastnění či omezení vlastnického práva „ve stavu nouze nebo v naléhavém veřejném zájmu lze na nezbytnou dobu a v nezbytné míře použít vlastníkovu věc.“ Nicméně ve třetím odstavci stejného paragrafu je uvedeno, že vlastník zastavěné či vyvlastněné nemovitosti má právo na náhradu majetku v plné výši. Samotné vyvlastnění chátrajícího objektu pak ovšem s největší pravděpodobností naráží na finanční (ne)možnosti malých periferních obcí.

Stavební zákon v § 132 informuje o zvláštních pravomocích stavebního úřadu, který je oprávněn ve veřejném zájmu, mimo jiné, nařizovat neodkladné odstranění stavby, nařizovat nutné zabezpečovací práce a nezbytné úpravy na stavbě, stavebním pozemku nebo na zastavěném stavebním pozemku či nařizovat provedení udržovacích prací. Veřejným zájmem se v tomto zákoně myslí požadavek, aby stavba neohrožovala život a zdraví osob nebo zvířat, bezpečnost, životní prostředí [...] sousední stavby, popřípadě nezpůsobovala jiné škody či ztráty. Zdárná realizace tohoto právního kroku je ovšem, jak uvidíme dále, velmi obtížně vymahatelná. Jedná se především o rozpadající se struktury ohrožující bezprostředně nejbližší veřejný prostor. Především se tedy jedná o situace ve větších obcích či městech. Obecně jsou soukromé objekty na periferním venkově zpravidla umístěovány dále od uliční čáry a tyto případy se tedy v této oblasti vyskytují jen zřídka.

Stavební úřad má právo na základě veřejného zájmu a bezpečnosti, nařídít nezbytné úpravy či v extrémním případě i odstranění stavby samotné. Tato instituce musí ovšem veřejný zájem řádně odůvodnit, a pokud se tak stane a vlastník stavby nezlepší stav stavby, může podle § 129 prvního odstavce nařídít vlastníku stavby její odstranění.

Podle stejného zákona, § 154 je vlastník stavby povinen udržovat stavbu po celou dobu její existence. Údržbou stavby se rozumějí práce, jimiž se zabezpečuje její dobrý stavební stav tak, aby nedocházelo ke znehodnocení stavby a co nejvíce se prodloužila její užitelnost.

K možnosti využití výše uvedených legislativních nástrojů s cílem zlepšení fyzického stavu nejmenších sídel vnitřní periferie Česka jsem velmi skeptický. Je velmi zdlouhavé a nákladné řešit špatný stavebně technický stav soukromého objektu tímto způsobem. Tento legislativní nástroj je podle informací zaměstnanců pověřených stavebních úřadů v zájmovém území výzkumu i mimo něj zřídka využíváný (Marytová 2019; Duspivová 2020; Hašek 2020; Louda 2020; Pelc 2020; Poláček 2020; Prošek 2020) a tedy neefektivní. Problematický proces opakovaného stavebního řízení pak dokumentuje například Černín (2017).

V měřítku nejmenších sídel tak bude v rámci ovlivnění stavebně technického stavu soukromých objektů efektivnější využití jiných nástrojů regionálního rozvoje – například sociálně-psychologických, institucionálních či věcných, tedy instrumentů nejlépe odpovídajících paradigmatu rozvoje venkova vládnutím zdola nahoru.

4.4 Legislativní ukotvení péče o veřejný prostor

Náves, jako hlavní veřejný prostor venkovských sídel, je zmíněn v zákoně č. 128/2000 Sb., O obcích. Ovšem zde není obci uložena povinnost udržování primární – společenskou funkci tohoto prostoru, ale pouze jeho pořádku ve smyslu upravenosti pro možnosti pořádání určitých aktivit. Pro tyto účely může obec vydat obecně závaznou vyhlášku (Ústava České republiky 1992). Stavební zákon nutnost péče o veřejný prostor či prostranství blíže neřeší. Podle Durdíka (2013b) citovaný zákon veřejný prostor ani dostatečně nedefinuje. Je v něm pouze zmíněno, co se za veřejný prostor považuje a co nikoliv, viz kapitola 6.2.

Povinnost dbát o veřejná prostranství v obci ve smyslu jeho pořádku je dána výše uvedeným legislativním nástrojem. Zajištění společenské sociální a kulturní funkce veřejného prostranství zákonem či jiným plošným *top-down* nástrojem je řešeno nedostatečně. Východiskem z této situace tedy může být především právě aktivita místní komunity, která by měla na samosprávu sociálním legitimním a především legálním nátlakem působit tak, aby funkčnost těchto důležitých míst na venkově zajistila.

5 Aktéři a nástroje regionálního rozvoje

5.1 Nástroje regionálního rozvoje

Nástroje regionálního rozvoje jsou prostředky, jimiž může daný aktér ovlivnit a dále ovlivňovat situaci v regionu či v lokalitě. Ne všechny jsou ovšem pro různé aktéry rozvoje dostupné a zároveň efektivní ve specifických lokálních podmínkách. Existuje řada základních kvalifikací a typologií nástrojů regionálního rozvoje (Blažek, Hampl 2009; Perlín 2010; Binek, Galvasová, Chabičovská a kol. 2011; Macháček, Toth, Wokoun 2011 nebo Perlín a kol. 2018+).

Macháček, Toth a Wokoun (2011) se zabývají rozvojem regionů především z makroekonomického pohledu a rozdělují nástroje na dvě základní složky finanční a nefinanční povahy, které obsahují široké spektrum rozvojových prostředků, avšak nejsou pro potřebu a prostorové měřítko diplomové práce dále použitelné. Obdobně a především z hlediska obecné ekonomické teorie využitelné ve veřejné správě k tvorbě typologie přistupují Wokoun, Mates a Cogan (2006).

Potůček (2005) uvádí nejdůležitější nástroje regionálního rozvoje z pohledu veřejné politiky. V této souvislosti uvádí nástroje, které záměrně ovlivňují sociální prostředí jednotlivých sídel (částí obcí): nástroje strategického řízení, politické deklarace, právní a organizační normy, jejich tvorbu a aplikaci, fiskální nástroje, organizování, koordinaci, řízení realizace a výchovu a indoktrinaci. Již z názvů jednotlivých instrumentů je patrné, že autor se zabývá především nástroji veřejných a tedy formálních institucí, nikoliv těch lokálních a neformálních.

Blažek s Uhlířem (2011) se ve své ucelené monografii soustředí především na regionální rozvoj řádově vyšších prostorových měřítek a z tohoto důvodu není pro účely této práce a pro specifické socioekonomické a sociokulturní vlastnosti zájmového území dále využitelný. Jeden z mála konceptů, který je aplikovatelný v malých prostorových měřítcích a zároveň vhodný pro periferní oblasti je *seasonal buzz*¹⁶, což z pohledu výměny informací mezi rekreanty zdůrazňují jako důležitý faktor tvorby přemostujícího sociálního kapitálu a zároveň rozvoje lokality v sezónním období Kůsová, Fialová a Hučínová (2017). Tento

¹⁶ Časově omezená varianta konceptu *local buzz* = časté, plánované či spontánní osobní kontakty mezi aktéry rozvoje (Blažek 2019). Původní termín užívaný především v institucionálních teoriích regionálního rozvoje zabývajících se klastry (Blažek, Uhlíř 2011).

koncept bychom při geografické blízkosti stálých obyvatel a chalupářů mohli použít i pro tyto dvě zmíněné skupiny.

Disponibilními nástroji stálých obyvatel a rekreantů a tedy důrazem na institucionální teorie regionálního rozvoje v malém měřítku se blíže žádná z výše nastíněných typologií nástrojů regionálního rozvoje nevěnuje.

Blažek s Hamplem (2009) se zabývají především mechanismem regionálního rozvoje, podstatou a důležitostí institucionálních faktorů na utváření podmínek a systému aktérů a tedy i nástrojů regionálního rozvoje. Jak autoři uvádí, směřuje regionální rozvoj nikoli k růstu nebo poklesu významu aktérů, ale ke zvyšování kvality celého systému – ke složitějšímu a vyváženějšímu, kdy se zájmy a aktivity aktérů šíří z ekonomické a politické sféry do sociokulturní sféry. Zmíněná teze se zrcadlí v pojmu vládnutí (*governance*), viz kapitola 3.3. Vyšší význam tedy do budoucna tito autoři přisuzují sociokulturním prvkům rozvoje.

Nástroje lokálních rozvojových aktérů lze dělit z hlediska územní působnosti a podle jejich věcného charakteru. Nástroje rozvoje z hlediska jejich územní působnosti byly převzaty z prozatímních výsledků projektu Perlína a kol. (2018+) a jsou zde rozděleny podle celostátní, regionální, mikroregionální a lokální úrovně a diskutována je právě jejich efektivita použití na různé měřítkové úrovni.

Pro přehlednost a úplnost nástrojů regionálního rozvoje z věcného hlediska je zde uvedena konceptualizace brněnských autorů ze společnosti GaREP – Binka, Galvasové, Chabičovské a kol. (2011) či Galvasové a kol. (2007). Tito autoři dělí nástroje rozvoje na:

1. administrativní nástroje (legislativa, závazné procedury, postupy, organizační normy);
2. koncepční nástroje (strategické plány, územně plánovací dokumenty, programy, koncepce, plány, politické deklaráce, pozemkové úpravy);
3. institucionální nástroje (instituce, spolupráce, regionální management, metody LEADER či CLLD, DSO, MAS atd.);
4. věcné nástroje (dopravní či technická infrastruktura, poskytnutí prostor, služeb, hmotného plnění, poradenství);
5. sociálně-psychologické nástroje (vzdělávání, komunikace, motivace, soutěž Vesnice roku aj.);
6. finanční nástroje (systémy finančních podpor, dotace evropské, národní i krajské, granty).

Plošné celostátní nástroje – administrativní a legislativní nástroje v duchu *top-down* přístupu rozvoje venkova (celostátní či krajská legislativa), nebudou dále analyzovány. Tyto nástroje typicky ve formě nařízení, metodických podkladů či dotačních programů a titulů nejsou pro rozvoj malé obce s omezeným řídicím aparátem zcela efektivní. Jejich primárním cílem je plošné zlepšení kvality života venkovských obcí, nikoliv však nastartování rozvojové aktivity místních aktérů v duchu *bottom-up* přístupů (Perlín a kol. 2018+).

Podle mého názoru by nejmenším a velmi malým obcím v periferních oblastech Česka pomohlo, spíše než dosavadní dotační systém s povinnou a náročnou administrativní strukturou, který navíc v důsledku řeší pouze veřejné objekty a veřejný prostor, přímé přerozdělování zdrojů nebo reforma rozpočtového určení daní. Zdroje získané takto navrženými způsoby pak mohou být využity daleko efektivněji a univerzálněji, než finance vázané pouze na určitý (v řadě případů pak neefektivní) projekt.

5.2 Aktéři regionálního rozvoje a jejich nástroje k ovlivnění fyzického stavu sídla

Pokud mluvíme o aktérech regionálního rozvoje, jedná se jak o fyzické osoby, tak o celou řadu dalších formálních či neformálních institucí, které nějakým způsobem svými aktivitami vstupují do dění na venkově či kteří jsou jeho součástí (Perlín, Šimčíková 2008; Binek, Svobodová, Holeček a kol. 2009). Binek, Svobodová, Holeček a kol. (2009) rozdělují rozvojové aktéry podle prostorové působnosti na lokální, regionální a národní. Dále rozlišují, podobně jako například Potůček a kol. (2015), aktéry z hlediska způsobu zapojení do procesu rozvoje na plně institucionalizované – veřejnou správu a samosprávu, částečně institucionalizované – neziskové organizace či neinstitucionalizované – především stále obyvatele a subjekty druhého bydlení.

Vzhledem k obecnému posunu paradigmatu v rozvoji venkova jsou za klíčové aktéry v ovlivnění fyzického stavu nejmenších periferních sídel považovány orgány obce, stálí obyvatelé a subjekty druhého bydlení. Nástroje celostátních a regionálních rozvojových aktérů nebudou předmětem bližšího zkoumání.

5.2.1 Obec

Orgány samosprávy venkovských obcí, v některých případech pak přímo osoba starosty, jsou považovány za jedny z nejdůležitějších lokálních rozvojových aktérů (Bernard 2011).

Pravděpodobně nejběžnějšími a nejdostupnějšími nástroji ovlivnění stavebně technického stavu všech objektů a stavu veřejného prostoru v sídle jsou sociálně-psychologické. Principy,

jakými jsou vzdělávání a častá komunikace s občany (Kantorková 2009) s cílem motivace k chování dle veřejného zájmu jsou možná vůbec nejstaršími instrumenty k ovlivnění a ovlivňování chování obyvatel daného sídla. Jak uvádí Perlín, Hupková a kol. (2011), mluvené slovo bylo v minulosti na venkově převládajícím médiem a tedy důležitým nástrojem k docílení změny.

V tomto případě je pak především v malých obcích nejdůležitější neformální komunikace zastupitelstva obce, především pak starosty nejen s vlastníkem stavby, ale i s širší veřejností (Binek, Galvasová, Chabičovská a kol. 2011). Starosta a zastupitelstvo jako volené orgány obecní samosprávy jsou klíčovými aktéry rozvoje všech částí dané obce s institucionální a v případě starosty dokonce často přirozenou autoritou (Illner 2001; Perlín, Hupková a kol. 2011). Neméně důležitá je také nepřímá komunikace skrze obecní vývěsky, které by tak měly být zachovávány v dobrém technickém a čitelném stavu, viz kapitola 4.1.

Další skupinou instrumentů jsou především projekty, které bychom mohli zařadit do skupiny věcných a finančních nástrojů. Jde tedy o investice do infrastrukturní sítě obecně, které mají ovšem schopnost ovlivnit především a pouze stav prvků veřejné povahy, nikoliv stavebně technický stav soukromých objektů. Obec se formou nutných úklidových prací stará především o svůj majetek a veřejná prostranství. Zde se ještě nabízí možnost zajištění odborného správního či technického poradenství. Nelze ovšem počítat s těmito aktivitami v situaci, kdy je obec zavalena nadměrnými byrokratickými požadavky státu (Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky 2013).

Neméně důležitou skupinou nástrojů ovlivnění fyzického stavu sídla jsou instrumenty finanční povahy. Obec má ve svých kompetencích možnost vypsání vlastního dotačního titulu, často ovšem nahrazeného přímo finančním grantem k motivaci a docílení požadovaného chování svých obyvatel a tedy i fyzického stavu obce. Obec běžně podporuje jednotlivé spolky a zájmová sdružení jednorázovou nižší finanční podporou na provoz jejich činností či na nutnou technickou údržbu objektů (Perlín 2019).

Jako již méně efektivní druhy nástrojů malé obce v ovlivnění atraktivity sídla se jeví nástroje koncepční a administrativní povahy.

Strategické dokumenty (strategický plán či Program rozvoje obce pod záštitou Ministerstva pro místní rozvoj) stanovují priority z hlediska časového a finančního a jsou tedy aktivními nástroji rozvoje obce nebo vybraných částí. Nejsou definované žádným českým právním předpisem (Maier a kol. 2012) a je tedy čistě na lokálních aktérech a institucích, zda tyto koncepční dokumenty pořídí (Ježek 2015; Krbová 2015).

Výsledek strategického plánování není ovšem právně vymahatelný a bez vůle lokálních subjektů téměř nepoužitelný, protože jak uvádí Maier a kol. (2012, s. 42), „jedinou reálně fungující cestou, jak dojít k cíli je zapojení všech dotčených zájmových skupin do procesu pořízení strategického plánu.“ Zde tedy hovoříme o samotné aktivitě vlastníků nemovitostí, a pokud vezmeme v úvahu komplikované vlastnické vztahy na venkově nejen v zemědělství, je využitelnost tohoto nástroje velmi nejednoznačná a nejistá. Tento fakt dokládají i výsledky počtu pořízených strategických dokumentů a kvality jejich obsahu (Krbová 2015).

Územní plán, jako nejčastější příklad územně plánovacího dokumentu, je oproti předchozímu nástroji jasně zákonem definovaný a tedy i právně vymahatelný (Maier a kol. 2012; Šilhánková 2015). Obec není podle stavebního zákona povinna si územní plán pořídit, respektive zadat k pořízení, avšak většina municipalit momentálně platný územní plán vlastní (Perlín 2019). Územní plán ovšem řeší prostorovou strukturu území, nikoliv stavebně technickou kvalitu jednotlivých objektů či kvalitu veřejného prostranství. Kvalitu jednotlivých objektů ve vybrané části sídla může svými detailnějšími regulativy řešit například regulační plán. Tento dokument ovšem již nedokáže zajistit jejich dlouhodobý dobrý stavebně technický stav.

Mezi institucionální nástroje obcí patří především spolupráce s ostatními obcemi v dobrovolných svazcích obcí a podobných institucích. Je otázkou, zda je účast v těchto svazcích obcí obecně efektivní a produktivní nejen pro iniciační obec, ale i pro ostatní zapojené obce, respektive pro části těchto obcí. Zatímco Binek, Galvasová, Chabičovská a kol. (2011) meziobecní spolupráci považují za klíčový prvek rozvoje mikroregionů a obcí, Perlín ve své studii (2006) pro oblast Rakovnicka a severního Plzeňska poukazuje především na nízkou efektivitu spolupráce a na výhody, které plynou zpravidla iniciačním obcím těchto svazků. Nelze tedy předpokládat, že by nástroje tohoto druhu byly efektivní pro vzdálené části obcí zapojených do těchto svazků. Využití meziobecní spolupráce k rozvoji fyzického stavu sídla tedy nepovažují za reálné. Založení zájmových skupin či spolků samotnou obcí též nepovažují za obvyklé.

Poslední skupinou nástrojů jsou administrativní – legislativní povahy. Obec, ve které se dotčené sídlo nachází, může dle Ústavy České republiky z roku 1992 a zákona č. 128/2000 Sb., O obcích vydávat vlastní předpisy – obecně závazné vyhlášky pro celé území své obce ovšem pouze na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních lidských práv a svobod (Ministerstvo vnitra České republiky 2018b). Výše citovaný zákon definuje tuto možnost v § 10 pro účely „[...] zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku;

zejména může stanovit, které činnosti, jež by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, lze vykonávat pouze na místech a v čase obecně závaznou vyhláškou určených, nebo stanovit, že na některých veřejných prostranstvích v obci jsou takové činnosti zakázány.“ Tato možnost je podle § 84 dána zastupitelstvu obce a samospráva má tedy k dispozici administrativní nástroj, kterým může ovlivňovat podobu a stav veřejných prostranství celého území obce či vybrané části.

Další možností obce je, v případě neúnosného zanedbání vlastnických povinností soukromníka, upozornit stavební úřad, který je podle § 132 stavebního zákona oprávněn ve veřejném zájmu mimo jiné nařizovat neodkladné odstranění stavby, viz dále k samotným podmínkám odstranění stavby § 129.

Předpokládám ovšem, že obce nebudou mít především z časových a finančních, důvodů chuť se proplétat složitými legislativními dokumenty a nutnými byrokratickými kroky při spolupráci s dotčeným stavebním úřadem. Je také důležité podotknout, že podle Varvařovského a kol. (2013) nemusí nutně k samotnému odstranění stavby vůbec dojít.

5.2.2 Stálí obyvatelé sídla

Stálí obyvatelé, spolky jimi utvářené a rekreanti (především pak chalupáři) mají na chod venkovského sídla bezesporu největší vliv (Kůsová 2013; Fialová 2014; Perlín 2019). Zapojení těchto místních aktérů rozvoje do chodu obce a především pak její části by tak mělo být jedním z cílů obecní samosprávy.

Jedny z nejúčinnějších nástrojů stálých obyvatel k ovlivnění stavebně technické kvality objektů a kvality veřejného prostoru sídla jsou sociálně-psychologického a institucionálního charakteru – vytvoření zájmového či účelového sdružení / spolku. Zájmové spolky a jiná formální či neformální sdružení (na venkově například Sokol, fotbalové a jiné sportovní kluby, sbory dobrovolných hasičů, myslivecké spolky, zahrádkářské spolky, spolky vytvořené cíleně na ochranu kulturní památky apod.) jsou podle Kůsové (2013) či Perlína (2019) nástrojem pro tvorbu a upevnění přemostujícího sociálního kapitálu a přispívají k socializaci občanské společnosti (Putnam 2000).

Samotný spolkový život není pouze nástrojem utváření sociálního kapitálu, ale i jedním z ukazatelů kvality života v sídle (Eurostat 2020; Kůsová 2013). Existence spolků, míra angažovanosti v nich a tedy aspekt spolupráce je v rámci aktivizace komunity a tvorby sociální kontroly klíčová. Jejich existence zvyšuje pravděpodobnost úspěchu při jakémkoliv sociálním nátlaku.

Věcné nástroje (typicky poskytování služeb) pravděpodobně nebudou v sídlech s převahou subjektů druhého bydlení a s minimálním počtem stálých obyvatel efektivní jakkoliv je tento nástroj v nemetropolitních oblastech lokálního měřítka významný (Perlín a kol. 2018+). Nestálá a často nárazová přítomnost rekreatantů možnost adresované výpomoci při fyzických pracích velmi omezuje. Zde nacházíme výjimky například v předem plánovaných kolektivních úklidových akcích (Perlín 2019), kdy má právě místní komunita reálně v rukou nástroj k ovlivnění stavu veřejného prostranství a tedy i fyzického stavu sídla. Komunikace mezi aktéry rozvoje a sociální nátlak – motivace k určitému chování ve veřejném zájmu, jako nástroje z řady sociálně-psychologických, jsou společně s nástroji institucionálními a věcnými patrně nejběžnějším a nejúčinnějším nástrojem ovlivnění atraktivity nejmenších periferních sídel. Do hry zde kromě kapitálu sociálního vstupuje i kvalita kapitálu lidského. Přitom nemusí jít ve venkovském prostředí mezi kvalitou lidského a sociálního kapitálu nutně o vztah kauzální. Na důležitost zkušeností, racionálního chování či selského rozumu na venkově odkazují Blažek (2004) či Perlín (2019). Naproti tomu argumentuje Husák (2012) tím, že za klíčové faktory rozvoje venkova a samotného sociálního kapitálu jsou považovány dosažená úroveň vzdělání a schopnost vytváření znalostí jakou součást lidského kapitálu. Autor však územní platnost, tedy typ venkova, dále nedefinuje. Obecně může tato teze platit, ovšem na periferním venkově je důležitější spíše než faktor dosaženého vzdělání faktor racionality chování a především pak zkušeností.

Finanční nástroje pro ovlivnění fyzického stavu sídla v rukou stálých obyvatel mohou být natolik variabilní, těžko konceptualizovatelné a ověřitelné, že nelze vytvořit obecně platný závěr o efektivitě tohoto druhu nástroje. Jejich účinek se většinou projeví pouze na stavu soukromých obytných a hospodářských objektů, nikoliv na veřejném prostranství sídla. Efekt tohoto typu nástroje v rukou stálých obyvatel je omezený, nikoliv však nedůležitý.

Koncepční nástroje jakými jsou především územně plánovací dokumenty a strategické plány obcí jsou, mimo jiné, právě výsledkem participace obyvatel dané obce, viz § 20, 22, 23 stavebního zákona. Cílem územního plánování a všech jeho nástrojů je zajištění udržitelného rozvoje. Pokud se tedy jedná o vyvážený vztah podmínek pro soudržnost společenství obyvatel území, je participace stálých obyvatel v obci na územně plánovacích dokumentech nutná. Ovšem nelze přítomnost stálých obyvatel na projednávání návrhu územního plánu přeceňovat. O velmi omezené možnosti územního plánu řešit stavebně technický stav jednotlivých objektů a stav veřejného prostranství byla již řeč.

Strategický plán či Program rozvoje obce nejsou ukotveny v zákoně a jsou především dobrovolnými, tedy nepovinnými nástroji rozvoje, viz výše. Nelze předpokládat, že by malé a velmi malé periferní obce nedisponující silným obecním rozpočtem své již tak omezené zdroje zaměřily na realizaci strategických dokumentů. Pokud by se tak stalo, byla by přítomnost stálých obyvatel na tvorbě těchto dokumentů s vysokou pravděpodobností nízká. Tuto tezi potvrzuje průzkum strategických dokumentů obcí, do kterých spadá všech 39 zájmových sídel. Pouze přibližně 40 % obcí v zájmové oblasti vlastní strategický plán či Program rozvoje obce mnohdy nedostatečné kvality návrhové části a s důrazem na část analytickou. To je také jedna ze základních chyb při tvorbě kvalitního strategického dokumentu (Blažek 2019).

Na podobu a tvorbu administrativních nástrojů – legislativu, závazné procedury, postupy či organizační normy – nemají stálí obyvatelé významný vliv s výjimkou iniciace a participace na tvorbě obecně závazné vyhlášky obce. Ta může být, mimo jiné, vydána právě na základě veřejného zájmu. Samotná obecně závazná vyhláška obce by měla být projednána s dotčenými subjekty (Ministerstvo vnitra České republiky 2018b), tedy právě s obyvateli a rekreanty. Neexistuje ovšem důvod domnívat se, že participace na vytváření těchto vyhlášek je v malých periferních obcích reálná. Stejně jako obecní samospráva mají obyvatelé sídla právo upozornit příslušný stavební úřad o zanedbání péče o soukromý majetek. Z realizovaného terénního šetření a informací z praxe vyplývá, že využití této možnosti je ojedinělé.

5.2.3 Subjekty druhého bydlení

Nežli přistoupíme k hodnocení nástrojů ovlivnění fyzického stavu sídla v rukou subjektů druhého bydlení, je potřeba si jej definovat. „Druhé bydlení chápeme jako komplex jevů a procesů, spojených s objektem (či částí objektu), který je přechodným místem pobytu vlastníka(ů) či uživatele(ů), využívajícího(ch) tento objekt převážně k rekreačním účelům“ (Vágner 2004, s. 20). Z definice lze vyčíst komplexní působení druhého bydlení na danou lokalitu. Nejde tedy pouze mnohdy o pasivní přítomnost těchto subjektů, ale především o spoluvytváření a přetváření daného prostoru sídla, jeho charakteru a funkce.

Jak již bylo uvedeno, oblast vnitřní periferie Česka je mimo jiné územím s vysokým podílem bytů přechodně obydlených či sloužících k rekreaci (Musil a Müller 2006, 2008; Musil 2006). Je tedy patrné, že významnou roli v rozvojovém procesu budou v tomto typu území hrát subjekty druhého bydlení – především pak chalupáři (Kůsová, Fialová, Hučínová 2017).

V době dynamického heterolocalismu¹⁷ (též označovaného prostorovou schizofrenií viz Müller 2011; Kůsová, Fialová, Hučínová 2017), způsobeného nárůstem motorizace, růstem disponibilních příjmů (Halfacree 2012), nemožností vycestovat do zahraničí, trendem postupného zkracování pracovního týdne, zvýšení počtu stresových situací spojených s městským prostředím či přítomností původního bytového fondu po odsunu především německého obyvatelstva (Fialová 2004a) a v obdobích ekonomického růstu téměř prestiží vlastnit více nemovitostí (Hall 2014), je faktor druhého bydlení přítomen téměř ve všech českých vesnicích. Fialová (2014) konstatuje, že chalupu či chatu vlastní 12 % všech domácností a čtvrtina české populace pravidelně využívá nějaký objekt určený k rekreaci.

Vzhledem k minimálnímu počtu stálých obyvatel v zájmových sídlech vybrané části vnitřní periferie Česka je početní převaha rekreatantů obvyklou situací a to především v sezóně¹⁸ (Müller 2011). Zde můžeme uvést tezi Kučery (In: Fialová 2004b, s. 50), že „čím menší obce (či sídlo jako část obce), tím v průměru vyšší váha staveb sloužící k rekreaci.“ Jak uvádí Vágner (2004) nebo Fialová s Vágnerem (2005) může vliv nadměrné rekreace způsobit posun či změnu funkce sídla v sídlo rekreační a naopak silně rekreační sídla se mohou transformovat v území s dominantní funkcí rezidenční. Tato teze poukazuje na dynamiku funkce sídel. Proces, kdy sídlo mění svoji funkci ze sídelní na rekreační, nemusí být trvalý a je zde určitá (nikoliv však vysoká) pravděpodobnost, že rekreatanti časem změní charakter procesu a mohou se postupem času stát trvalými obyvateli sídla (Blažek 2004). K výše nastíněnému procesu transformace funkce sídla z rekreační na čistě sídelní jsem ovšem spíše skeptický.

Ačkoliv Farstad a Rye (2013) zjistili, že v lokalitách a sídlech s převahou rekreační funkce nejsou jak stálí obyvatelé, tak subjekty druhého bydlení příliš nakloněni jakýmkoliv výrazným rozvojovým procesům. Vyvrací tak často proklamovanou tezi o protichůdných zájmech těchto skupin. Obě dvě skupiny mají podle těchto autorů společný zájem na vytvoření jakési venkovské idyly. Tento pojem v sobě nepochybně zahrnuje i atraktivní vzhled sídla.

¹⁷ Heterolocalismus se týká utváření identity a životního stylu na několika místech, která nezávisí na základním předpokladu jediného domova (Halfacree 2012, s. 214).

¹⁸ Podle výzkumu Fialové (2014, s. 24) může být právě takovým obdobím v roce květen až září, protože 40% respondentů v rámci zmíněného výzkumu neuvedlo mimo toto období ani jednu návštěvu objektu. Podle mého názoru a zkušeností může být za měnících se klimatických podmínek toto období výrazně prodlouženo.

Při hledání převažujícího charakteru vztahů mezi stálými obyvateli a rekreanty se závěry vybraných studií přesouvají od čistě negativních a tedy otevřeně antagonistických (Coppock a kol. 1977; Gallent, Tewdwr-Jones 2000; Beránek 2006) k těm neutrálním – latentně antagonistickým¹⁹ až pozitivním (Fialová 2014; Pitkänen, Adamiak, Halseth 2014; Kůsová, Fialová, Hučínová 2017). Gallent (2014) dokonce uvádí, že venkovské komunity a jejich sociální a společenské funkce mohou být znovu objeveny a potenciálně i posíleny v důsledku sociálních změn, které přináší mimo jiné i rekreanti.

Pro účely této práce je ovšem klíčová schopnost majitelů chalup pečovat o fyzický stav sídla, tedy nejen o stavebně technický stav jednotlivých objektů, ale i o veřejný prostor – náves. V mnoha venkovských komunitách, které prošly negativním socioekonomickým a sociokulturním vývojem a utrpěly tak značný úbytek obyvatelstva, může přítomnost rekreantů sloužit jako významný demografický, sociální, kulturní a pravděpodobně i ekonomický impuls, zejména pak tam, kde chybí alternativy dalšího rozvoje (Perlín a kol. 1993; Hall 2014) pro jejich nevhodnou geografickou polohu společně s nízkým počtem trvalých obyvatel.

Na tom, že se chalupaření ve značné míře zasloužilo o zachování původního stavebně technického stavu, architektonického vzhledu a existence sídelních objektů, ale i samotné existence malých periferních sídel (částí obcí), se shodne celá řada jak domácích (Perlín a kol. 1993; Fialová, Vágner 2005; Kašparová, Rozehnalová a kol. 2005; Mátl, Srnová 2012; Fialová 2014; Kupka 2018), tak také zahraničních autorů (Hall 2014; Pitkänen, Adamiak, Halseth 2014).

Jaké reálné nástroje a možnosti mají rekreanti k ovlivnění stavebně technického stavu soukromých či veřejných objektů a veřejného prostoru v sídle? Pokud chceme odpovědět na tuto otázku, je nutné se pokusit o vymezení těchto prostředků.

Nejefektivnější možností subjektů druhého bydlení k ovlivnění fyzického stavu nejmenších periferních sídel je dle mého názoru opět účast v zájmovém sdružení či spolku. Tento subjekt většinou sdružuje všechny rezidenty v sídle, tedy jak trvalé obyvatele, tak rekreanty. Jedná se o sociálně-psychologický a institucionální instrument zakládající se především na neformální spolupráci a na zvýšení akceschopnosti komunity jednat a konat. Na tento nástroj

¹⁹ Latentním antagonismem je zde myšlena situace, kdy se sociální vazby mezi těmito dvěma skupinami realizují především a pouze formálně bez intenzivního společného neformálního setkávání. Sociální vazby se tedy mezi těmito skupinami neprohlubují a naopak zde existuje jistý odstup. Naproti tomu je otevřený antagonismus charakterizován existujícími verbálními i neverbálními útoky.

navazuje komunikace s vlastníkem daného objektu a jeho motivace k realizaci změn na svém majetku.

Věcným typem nástrojů mohou být vzdělávací přednášky, kurzy a další společenská setkání s cílem osvěty v dané problematice. Nabízí se zde použití zvláštního poradenství ve věci majetkové (v případě tzv. spojujícího sociálního kapitálu) či například poskytnutí prostoru pro stavební materiál ovšem s nízkou pravděpodobností využití.

Finanční nástroje formou soukromé půjčky či grantu jsou sice možné, ovšem zde jsem velmi skeptický k intenzitě využívání tohoto instrumentu právě subjekty druhého bydlení. Nepředpokládám totiž jejich zainteresovanost v této věci podpořenou finančními pobídkami vůči vlastníků objektů, které jsou v havarijním stavu nebo de facto opuštěné. Jedinou možností, jak tento druh nástrojů využít je zakoupení nemovitosti v havarijním stavu a investice do revitalizace objektu. Jsem bytostně přesvědčen, že tento proces se děje velmi vzácně. Finanční granty subjektů druhého bydlení místním spolkům jsou jistě reálnějším příkladem finančního nástroje, ovšem je otázkou, jak často realizovaným. Podle mého názoru spíše vzácně.

Participace na tvorbě územně plánovacích či strategických dokumentů není pro rekreanty reálnou možností, jak ovlivnit fyzický stav daného sídla. Nehledě na tom, že územní plánování má obecně velmi omezenou schopnost řešit problém nedostatečné péče o majetek, jak bylo diskutováno výše. Paragrafy 20, 22, 23 stavebního zákona sice umožňují veřejné projednávání tvorby územního plánu a tedy i možnost přístupu širší veřejnosti do tohoto procesu, nelze ovšem předpokládat, že by si trvalí obyvatelé nechali výrazně zasahovat do tvorby a projednávání důležitého dokumentu od „cizí osoby“ (Perlín 2019). Stejný problém pak vidím v možnostech podílení se na legislativních normách obce.

5.2.4 Syntéza nástrojů místních aktérů rozvoje

Výčet možností, kterými disponují především stálí obyvatelé a rekreanti, poskytuje informace o skutečně reálných možnostech ovlivnění atraktivity nejmenších periferních sídel. V této syntéze budeme postupovat od těch z našeho pohledu nejméně důležitých až po ty nejdůležitější nástroje. Mezi ně nelze z důvodů uvedených na počátku této kapitoly řadit nástroje administrativní – legislativní povahy z důvodu složitosti a časové náročnosti procesů jakéhokoliv vymáhání veřejného zájmu (Černín, 2017; Perlín 2019).

Skupina nástrojů koncepčních je sice v lokálním měřítku rozvoje důležitá, ovšem z důvodů principu dobrovolnosti realizace a mnohdy i nekvality v provedení neefektivní. Velkým

problémem je pak již jednou zmiňovaná přílišně rozsáhlá analytická část na úkor samotné koncepce rozvoje obce a částí obce. Kardinálním problémem realizace a uplatňování jakékoliv dlouhodobější strategie obce je nestabilita politických institucí (Hampl, Müller 1998). V malých obcích periferního venkova se strategické kroky mohou utvářet a přijímat často i neoficiálními způsoby (Perlín 2019) korespondujícími spíše s jinými typy nástrojů.

Věcné nástroje ve smyslu realizace či údržby dopravní a technické infrastruktury mají výraznější vliv především na veřejné prostranství sídel. Navíc tvoří zájmová sídla výzkumu nepatrnou část celkové rozlohy obce i podílu obyvatel v ní. Prostředky na realizaci technických změn jsou tedy pravděpodobně velmi omezené. Jedny z mála efektivních věcných nástrojů jsou hmotné plnění či poradenství, avšak nelze předpokládat výraznější aktivitu ve vzdělávacích a informačních procesech. Efektivními věcnými nástroji jsou tak především kolektivní výpomoc při jakémkoliv typu prací nebo přímo organizovaná společná brigáda.

Finanční nástroje formou vypsaných dotačních programů a titulů nejsou zpravidla pro ovlivnění fyzického stavu nejmenších periferních sídel klíčové. Pokud takové programy existují, jedná se zpravidla o prostředky na realizaci technické infrastruktury či na prvky sociálního bydlení a jsou vypisovány zpravidla státem či kraji pro plošné zlepšení kvality života. Naopak je tomu v případě jednorázových grantů udělovaných obcemi místním spolkům a aktivním sdružením. Tento druh finanční pomoci se naopak v ovlivnění fyzického stavu sídla odrážet nepochybně může, protože má vliv i na kvalitu veřejného prostranství či veřejných budov. Jejich objem je v porovnání s finančními možnostmi státu či krajů zanedbatelný, často ovšem znamená pro řadu lokálních spolků velmi vítanou pomoc (Perlín 2019).

Reálné a vhodné nástroje pro ovlivnění atraktivity nejmenších periferních sídel jsou především typu neformálně institucionálních. Jak uvádějí Blažek s Hamplem (2009), institucionální faktory ovlivňují možnosti aktivace tradičního i nového typu potenciálu. V našem případě jde především o spolupráci lokálních aktérů – trvalých obyvatel a subjektů druhého bydlení, popřípadě zmíněných skupin se samosprávou obce. Na rozdíl od spolupráce mezi mikroregiony a obcemi s neurčitou efektivitou (Perlín 2006) je spolupráce mezi lidmi základním předpokladem pro vytváření sociálních vazeb a v důsledku tedy i ovlivnění stavebně technického stavu všech objektů v těchto sídel.

Společně s nástroji institucionálními se jako klíčové jeví sociálně-psychologické. Především prvky jako aktivní formální, ale především neformální komunikace, s cílem samotné motivace k cílenému chování jsou v rámci veřejného zájmu pravděpodobně samými předpoklady výše citované spolupráce, tedy předpoklady pro využití institucionálních nástrojů rozvoje.

Institucionální a sociálně-psychologické nástroje následující momentální paradigma rozvoje venkova (OECD 2017) a potvrzující důležitost správy (*governance*) venkova přístupem zdola nahoru (*bottom-up*), tedy realizaci změny formou participace velkého počtu aktérů se jeví jako ty nejdůležitější v ovlivnění fyzického stavu nejmenších periferních sídel. Hypotéza vztahující se k prvnímu cíli tak byla teoretickým rozbořením možností lokálních aktérů potvrzena.

Jako klíčoví aktéři se jeví především stálí obyvatelé a subjekty druhého bydlení. Tato teze je v souladu s Perlínem, Šimčíkovou (2008) či Perlínem (2019). Blažek (2004) dodává, že venkov obecně potřebuje podporu především pro ty, kdo rozhodují, tedy podporu v obnovování selského rozumu, v obnovování vespolečného života, v obnovování kritického myšlení a schopnosti vyjednávat. Nepřímo za klíčové aktéry považuje ty lokálního charakteru a jejich schopnost vytvářet mezi sebou vazby podpořené racionalitou a konsenzem, protože venkov je především žitým prostorem (Chromý, Jančák, Marada, Havlíček 2011).

Z pohledu obcí se tedy jako nejdostupnější a patrně i neúčinnější nástroje ovlivnění fyzického stavu sídla jeví ty z řady sociálně-psychologických, finančních a věcných (poslední dvě kategorie mohou pak v určitých případech splývat, viz například nevratné příspěvky místním spolkům na jejich činnost). Nejeftivnějšími nástroji v rukou stálých obyvatel můžeme označit sociálně-psychologické v kombinaci s institucionálními. Především pak zájmové spolky mohou výsledky sociálního nátlaku znásobit. Rekreatanti mají omezenou možnost atraktivitu sídla ovlivnit, nikoliv však marginální. Mají především možnost použít nástroje sociálně-psychologické a institucionální povahy. Předpokladem pro použití sociálně-psychologických a institucionálních nástrojů k ovlivnění fyzického stavu sídla je dostatek lidského a sociálního kapitálu, tedy schopnosti lokální komunity jednat (Perlín a kol. 2018+).

6 Metodická a výzkumná část

6.1 Vymezení zájmové oblasti výzkumu

Zájmovým územím výzkumu je vybraná část vnitřní periferie Česka. Objektem výzkumu této diplomové práce jsou sídla ve smyslu částí obcí především při hranicích Plzeňského kraje s kraji Karlovarským, Ústeckým a Středočeským. Oblast při hranicích kraje Plzeňského s krajem Jihočeským nebyla do výzkumu zařazena.

Výběr sídel jako objektů výzkumu byl dán existencí datové základny o počtu obyvatel a domů ve Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 (dále jen SLDB 2011). Tato sídla se nachází v území obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP) Blovice, Kralovice, Karlovy Vary, Podbořany, Příbram, Rakovník a Rokycany.

Do výzkumu nebyla zahrnuta sídla nacházející se v ORP Stříbro a ORP Nýřany, i když byla tato oblast Musilem (1988) či Musilem a Müllerem (2006, 2008) taktéž označena jako součást vnitřní periferie. První jmenované území spadá podle mého názoru již spíše do kategorie periferie vnější a obecně do širší příhraniční oblasti. Státní hranice je v tomto případě blíže než průsečík čtyř krajských hranic, jež je typickým územím části vnitřní periferie Česka. Zařazení tohoto území do výzkumu by tedy bylo z mého pohledu diskutabilní.

Druhé jmenované území bylo z výzkumu vyřazeno z důvodu geografické blízkosti – dobré časové i vzdálenostní dostupnosti (menší a vzdálenější část tohoto území leží na silnici I. třídy I/20 Karlovy Vary – Plzeň; podstatná část této jednotky pak leží v těsném sousedství vůči krajskému centru Plzni. Do výzkumu by tak bylo možné zahrnout pouze určitou část zmiňovaného území.

Perlín, Kučerová a Kučera (2010) charakterizují obě výše zmíněná území jako neprofilovaný venkov s průměrnými hodnotami socioekonomických ukazatelů. Perlín a kol. (2018+) tato území označují jako venkov ohrožený – špatně dostupný a lidským kapitálem nedostatečně vybavený. Jak jsem již naznačil výše, nesouhlasím plně s tím, že by ORP Nýřany jako celek byly polohově znevýhodněným územím.

Geografickými podmínkami vstupu sídel do výzkumu byla horizontální poloha a počet stálých obyvatel, tedy vnější a neovlivnitelné faktory rozvoje sídla (Czapiewski 2008). Hranice velikosti sídla byla zvolena jako 10 a méně stálých obyvatel podle SLDB z roku 2011. Jak uvádí Kučera (In: Perlín, Hupková a kol. 2011), můžeme za specifický typ zanikajících – ohrožených – sídel považovat vesnice s velmi malým počtem obyvatel právě

asi do 10 stálých obyvatel. Tato sídla lze tedy považovat za potenciálně ohrožené zánikem nejen demografickým, ale postupně i fyzickým – degradací stavu sídelních i hospodářských objektů a stavu veřejného prostoru. Nelze totiž předpokládat, že majitelé druhého bydlení vlastní všechny objekty v sídle. Sídel – částí obcí s 10 a méně trvalými obyvateli, bez započítání osad a lokalit, bylo v Česku podle censu z roku 2011 evidováno přes 800 – přibližně 5 % všech sídel. S osadami a lokalitami tento počet vzrostl dokonce na číslo vyšší než jeden tisíc (Český statistický úřad 2011).

Polohová podmínka vstupu sídel do výzkumu byla dána maximální vzdáleností 15 kilometrů od hranic Plzeňského kraje s kraji ostatními. Tato vzdálenost byla vytvořena tak, aby odrážela faktor nepříznivé horizontální polohy (Czapiewski 2008) a splňovala podmínky vymezené vnitřní periferie Česka Musilem (1988) či Musilem a Müllerem (2006, 2008). Většina analyzovaných sídel se však nachází v zóně do 10 kilometrů od zmíněných hranic. Sídla nacházející se nepatrně dále než požadovaných 15 kilometrů od hranic s Plzeňským krajem byla přesto do výzkumu zahrnuta z důvodu dosažení vyššího počtu analyzovaných jednotek.

Urbanistickou, tj. kvalitativní podmínkou vstupu sídla do výzkumu byl charakter historicky rostlého sídla – sídla existujícího před rokem 1930 a přítomnosti hlavního veřejného prostoru – návsi či jiného společensky významného prostoru. Chatové osady, lesní či jiné samoty mimo samotný kompaktní intravilán sídla a tedy neovlivňující jeho celkový stav nebyly do výzkumu zahrnuty.

Polohové a velikostní podmínky pro vstup do analýzy splnilo na počátku celkem 45 venkovských sídel. Radějov (ORP Kralovice) a Vápenice (ORP Příbram) však nebyly především s ohledem na technický stav příjezdové vozovky zahrnuty do terénního výzkumu. Vystrkov (ORP Příbram), Podbořanský Rohozec u Hradiště I. (ORP Podbořany), Jablonná a Číhání (ORP Karlovy Vary) byly ze zájmového území výzkumu vyčleněny taktéž. Tato sídla nesplňovala kvalitativní předpoklad kompaktního a historicky rostlého sídla. V prvním případě jde především o objekt rozsáhlého hotelového komplexu, v ostatních případech hovoříme o v nedávné historii vzniklé chatové osady a samoty s areálem určeným pro dětské tábory. Nejde tedy o sídla v pravém slova smyslu tak, jak jsou charakterizována v následující kapitole. Jmenný seznam analyzovaných sídel uvádí tabulka č. 2.

Tab. č. 2: Zájmová oblast výzkumu

	Obec	Sídlo (část obce)	ORP	Kraj	PO (2011)	PD (2011)
1	Bezvěrov	Žernovník	Kralovice	Plzeňský	9	5
2		Nová Víska			5	4
3	Bochov	Hlineč	Karlovy Vary	Karlovarský	6	2
4		Číhaná			4	6
5	Čichalov	Kovářov	Karlovy Vary	Karlovarský	10	10
6	Čistá	Křekovice	Rakovník	Středočeský	9	19
7		Smrk			4	13
8	Drahouš	Svatý Hubert	Rakovník	Středočeský	4	2
9	Chříč	Lhota	Kralovice	Plzeňský	5	6
10	Chyšě	Luby	Karlovy Vary	Karlovarský	10	4
11		Čichořice			9	7
12		Nová Teplice			5	1
13		Dvorec			3	3
14		Žďárek			2	2
15	Jince	Velcí	Příbram	Středočeský	3	4
16	Kladruby	Vojenice	Rokycany	Plzeňský	3	4
17	Lhotka u Radnic	Chockov	Rokycany	Plzeňský	7	12
18	Manětín	Vysočany	Kralovice	Plzeňský	10	10
19		Kotaneč			9	9
20		Luková			4	10
21	Nečtiny	Lešovice	Kralovice	Plzeňský	6	15
22		Jedvaniny			4	16
23		Kamenná Hora			3	16
24	Nepomyšl	Dětaň	Podbořany	Ústecký	6	4
25	Nové Mitrovce	Planiny	Blovice	Plzeňský	5	17
26	Počaply	Stražiště	Příbram	Středočeský	10	8
27	Podbořany	Dolánky	Podbořany	Ústecký	6	9
28	Radětice	Palivo	Příbram	Středočeský	7	9
29	Slabce	Malé Slabce	Rakovník	Středočeský	4	3
30		Nová Ves			4	4
31	Štědrá	Domašín	Karlovy Vary	Karlovarský	9	4
32		Mostec			5	5
33	Toužim	Branišov	Karlovy Vary	Karlovarský	8	6
34	Útvina	Svinov	Karlovy Vary	Karlovarský	9	6
35	Velečín	Ostrovec	Kralovice	Plzeňský	4	5
36	Velká Buková	Malá Buková	Rakovník	Středočeský	9	5
37	Volenice	Nouzov	Příbram	Středočeský	4	5
38	Vroutek	Vesce	Podbořany	Ústecký	6	4
39	Žlutice	Vladořice	Karlovy Vary	Karlovarský	5	2

Poznámka: PO = počet obyvatel, PD = počet domů

Zdroj: vlastní úprava dle dat Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (Český statistický úřad 2011)

Zájmovou oblast výzkumu definujeme na základě typologie venkova Perlína, Kučerové a Kučery (2010) jako nerozvojový sousedský venkov popřípadě problémový rekreační venkov v území dosídleném po 2. světové válce. Z části do tohoto území zasahuje venkov neprofilovaný. Základní charakteristiky všech typů venkova vyskytujících se v zájmových ORP jsou popsány v následující tabulce č. 3.

Tab. č. 3: Zájmové území výzkumu pohledem typologie venkovů

Typ venkova	Nerozvojový sousedský venkov	Problémový rekreační venkov	Neprofilovaný venkov
Zájmové území (ORP)	Blovice, Kralovice, Příbram, Rokycany	Karlovy Vary, Rakovník	Podbořany
Základní charakteristika typu venkova:	<ul style="list-style-type: none"> – výskyt populačně nejmenších obcí, s nízkými rozpočty, – nízká míra nezaměstnanosti, – špatná občanská vybavenost, – ekonomická slabost, – existence tradiční sociální kontroly a sousedské sounáležitosti, – nedostatečný počet spojů veřejné dopravy, – dobrý lidský kapitál, – nadprůměrný podíl rodáků, – průměrný index vzdělanosti, – vysoká voličská účast v komunálních volbách. 	<ul style="list-style-type: none"> – oblast pohraničí a z velké části i dosídleného území, – nejnižší podíl trvale obydlených domů, – nejvyšší míra nezaměstnanosti, – nízký index vzdělanosti, – nízká míra účasti voličů v komunálních volbách, – nízký podíl obyvatel nad 65 let věku, – nízký podíl rodáků, – atraktivní prostředí pro turistiku. 	<ul style="list-style-type: none"> – průměrné hodnoty většiny ukazatelů, – nerůstové a populačně slabé obce, – podprůměrná občanská vybavenost, – nízký index vzdělanosti.

Zdroj: vlastní úprava dle Perlína, Kučerové a Kučery (2010)

Zájmová oblast je obecně především prostorem ekonomicky a populačně slabým, z pohledu občanské vybavenosti nedostatečně vybaveným s podprůměrným lidským kapitálem. Je ovšem nutné poznamenat, že se v každé podobné typologii jedná o jistou generalizaci a tedy zobecnění socioekonomických a sociokulturních ukazatelů a trendů pro území řádově vyšších měřítek, než ve kterém byl proveden výzkum této práce. Proto je tato i následující charakteristika území spíše informativního charakteru.

Projekt Perlína a kol. (2018+) s názvem Socioekonomický vývoj nemetropolitních oblastí České republiky se zřetelem na rozvojové potřeby jednotlivých regionů vytváří typologii

nemetropolitních území s důrazem na působení dvou základních faktorů rozvoje – vnitřního (lidského a sociálního kapitálu) a vnějšího (počtu obyvatel, ekonomické struktury a diverzity). Správnost výsledné typologie území byla potvrzena výsledky sociologického výzkumu společnosti STEM (2018). Zájmová oblast je dle této typologie charakterizována jako ohrožený, sociálně znevýhodněný a polohově znevýhodněný venkov. Podrobnosti ke každému ORP jsou uvedeny v tabulce č. 4.

Tab. č. 4: Zájmové území výzkumu pohledem typologie nemetropolitních území

Typ nemetropolitní oblasti	Ohrožený venkov	Sociálně znevýhodněný venkov	Polohově znevýhodněný venkov	Nevyhraněný typ
Zájmové území (ORP)	Karlovy Vary, Kralovice, Podbořany	Rakovník	Blovice, Rokycany	Příbram
Základní charakteristika typu nemetropolitního území	<ul style="list-style-type: none"> – zhoršené jak polohové, tak vnitřní podmínky pro život, – oblast po 2. světové válce vysídleného pohraničí. 	<ul style="list-style-type: none"> – dobré vnější předpoklady, – nízká kvalita lidských zdrojů, – nadprůměrná hustota zalidnění. 	<ul style="list-style-type: none"> – dobrá kvalita lidských zdrojů, – tradiční oblast tzv. vnitřní periferie. 	<ul style="list-style-type: none"> – vyvážená kvalita lidských zdrojů i exponované polohy, – silná okresní centra se zázemím.

Zdroj: vlastní úprava dle Perlina a kol. (2018+); STEM (2018)

Zájmová oblast je tedy takovým prostorem, kde převážná část vykazuje polohové znevýhodnění a velká část přitom i špatné lidské zdroje. Pouze ORP Příbram je z tohoto pohledu neutrálním územím. Obě zde uvedené typologie potvrzují obecné charakteristiky a vlastnosti území vnitřní periferie zmiňované v pracích Musila s Müllerem (2006, 2008).

Pro úplnost předložené charakteristiky zájmového území je nutné taktéž ověřit stav domovního fondu. Nejčastější příčinou stavu neobydlenosti sídelních objektů je jejich využití k rekreačním účelům. Mezi další významné důvody se ovšem řadí nezpůsobilost domu k bydlení, přechodné bydlení či momentální rekonstrukce domu (Poláková a kol. 2006).

Domy v zájmové oblasti výzkumu, v tomto případě ORP, vykazují v porovnání s vyššími územně správními celky obecně nižší obydlenost. Především v oblasti Blovicka či Rakovnicka je více než pravděpodobnou příčinou prostorová blízkost velkoplošných chráněných území a naopak výraznější koncentrace obydlených domů do jádrové oblasti těchto správních jednotek.

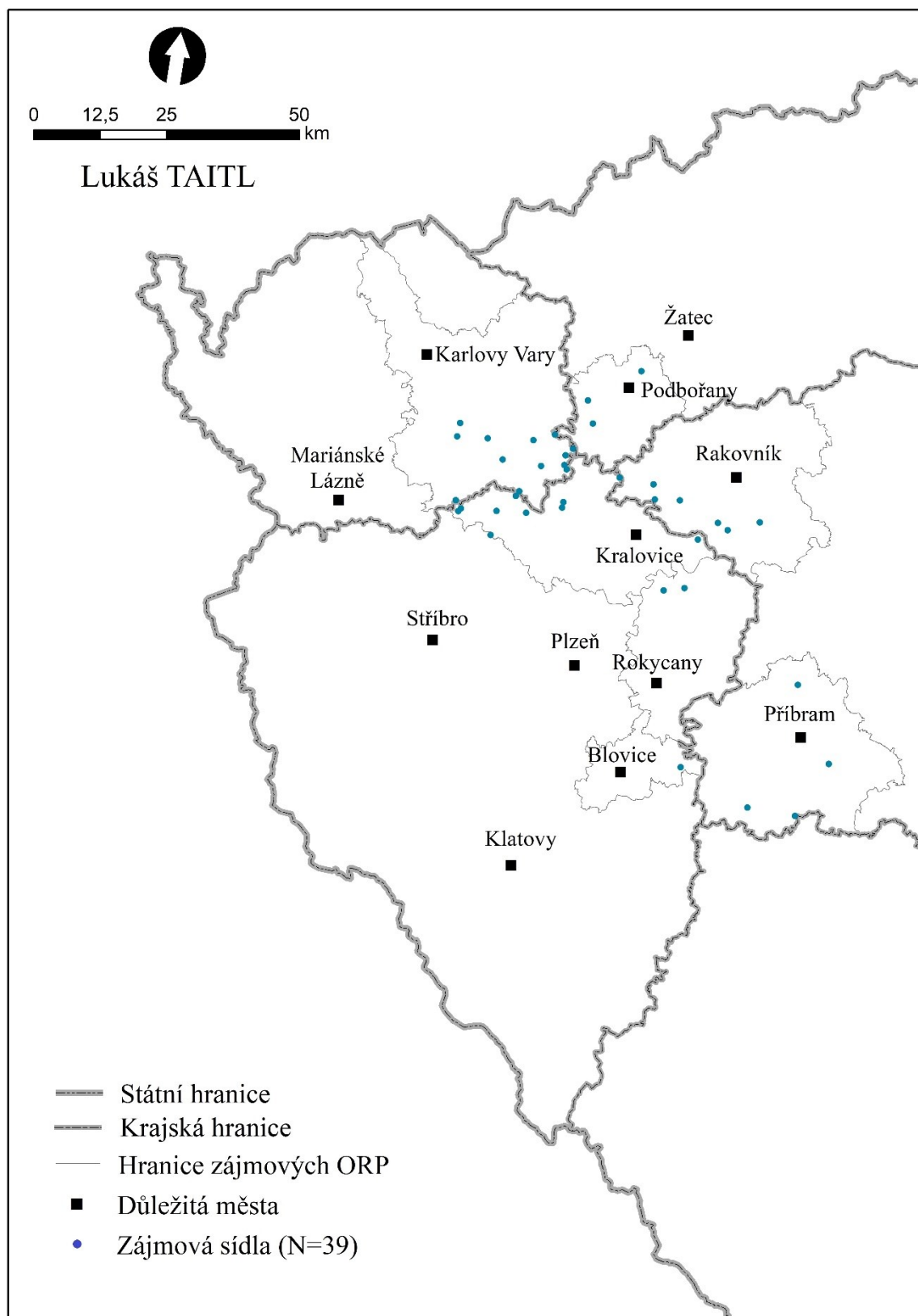
Důvody vyšší míry neobydlených domů v ostatních jednotkách ORP jsou patrně komplexnějšího charakteru, nicméně je evidentní, že významnou příčinou neobydlenosti je rekreační charakter řady sídelních objektů.

Tab. č. 5: Údaje o (ne)obydlenosti domů v zájmovém území výzkumu v roce 2011

Správní jednotky	Domy celkem	Domy obydlené absolutně i relativně		Domy neobydlené absolutně i relativně	
Česko	1 901 126	1 554 794	81,8 %	346 332	18,2 %
Kraj:					
Středočeský	353 037	286 780	81,2 %	66 257	18,8 %
Plzeňský	131 052	105 835	80,8 %	25 217	19,2 %
Ústecký	135 999	115 679	85,1 %	20 320	14,9 %
Karlovarský	44 979	39 845	88,6 %	5 134	11,4 %
ORP:					
Rakovník	16 977	12 726	75,0 %	4 251	25,0 %
Příbram	16 221	12 753	78,6 %	3 468	21,4 %
Rokycany	14 194	10 968	77,3 %	3 226	22,7 %
Blovice	4 206	3 100	73,7 %	1 106	26,3 %
Kralovice	6 686	5 391	80,6 %	1 295	19,4 %
Podbořany	4 531	3 552	78,4 %	979	21,6 %
Karlovy Vary	13 686	12 014	87,8 %	1 672	12,2 %

Poznámka: Do výpočtů vstupují mimo rodinných domů i domy bytové. Přesto většinu neobydlených domů na periferním venkově tvoří pravděpodobně rodinné domy.

Zdroj: vlastní výpočty dle dat Českého statistického úřadu (2013)

Obr. č. 3: Zájmové území výzkumu

Zdroj: vlastní zpracování, ArcDATA PRAHA

6.2 Definice sídla a veřejného prostoru

Sídlo je podle Ústavu územního rozvoje (2019) definované jako „prostorově oddělená jednotka, kterou tvoří skupina domů (usedlostí, staveb) a která je oddělena od dalších sídel volným nezastavěným prostorem.“ Velmi podobně definuje sídlo či sídelní útvar Katedra urbanismu a územního plánování ČVUT v Praze (2019) jako „označení shluku staveb, domů, či domovů, které slouží lidem k trvalému bydlení.“ Je tedy patrné, že shluk staveb sloužící pouze pro rekreační a sezónní účely není za plnohodnotné sídlo považován. Podobnou definici nalezneme ve Velkém sociologickém slovníku (Linhart, Petrusek, Vodáková, Maříková, s. 983). Wokoun, Mates, Kadeřábková a kol. (2011) k těmto vymezením dodávají, že sídlo velmi často nemá vlastní právní subjektivitu, ledaže by bylo samostatnou obcí. V případě zájmového území tomu tak není.

Takto urbanisticky / kvalitativně a ze správního hlediska pojaté sídlo definuje prostor, který bude v této práci zkoumán a je tak velmi důležité si jej zde z metodických důvodů definovat. Sídlem se tedy pro potřeby této práce rozumí dlouhodobě osídlená místní část dané obce. Sídlem tedy nemyslíme každou sídelní jednotku ve smyslu každé jednotlivé budovy určené k sídelním či hospodářským účelům.

Majerová a kol. (2001) dodává k těmto technicistním definicím sídla také sociální prvky jako koncentraci obyvatel, místo vykonávání ekonomických a jiných činností či demografickou a ekonomickou reprodukci společnosti. Autorka zdůrazňuje velkou druhovou, velikostní a funkční rozmanitost jednotlivých sídel a tedy odlišnou míru výskytu těchto prvků. Roberts (1996) navíc poukazuje na lidskou potřebu přítomnosti psychologických – sociokulturních prvků v daném sídle (hodnot, symbolů, přesvědčení) a pomyslně tak zastřešuje tuto definici sídla.

Sídlo definuji pro účely terénního šetření především jako:

1. kompaktní shluk staveb koncentrující se často kolem návsi nebo jiného důležitého veřejného prostoru – sídlo historicky rostlé a prostorově oddělené od sídel ostatních rozsáhlejším nezastavěným prostorem;
2. a zároveň jako prostorovou jednotku vyznačující se jistou socioekonomickou a sociokulturní aktivitou.

Sídlo tedy není jen množina širokého spektra objektů, ale taktéž můžeme pod pojmem sídlo chápat společenství vytvářející určité sociální vazby.

V hodnocení celkového stavu sídla figuruje také pojem veřejného prostoru. Durdík (2013a, s. 7) definuje veřejného prostranství jako „základní skladebný prvek, který zajišťuje životaschopnost sídla, vnitřní komunikaci, orientaci, společenský život, relaxaci a další funkce, které jsou pro fungování našich obcí nezbytné. Jsou významným prvkem, který zajišťuje soudržnost obyvatel a jejich identifikaci se sídlem samotným.“ Blažek (2004) dodává, že veřejné prostory a prostranství jsou v každé době a v každé obci jakýmsi teploměrem sociálních vztahů. V těchto prostorech se tedy podle autora odráží komplexní sociokulturní situace v sídle.

Zákon č. 128/2000 Sb., O obcích definuje v § 34 veřejné prostranství jako veškerá náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví tohoto prostoru. Stavební zákon v druhém paragrafu doplňuje pouze to, že je veřejné prostranství zřizované nebo užívané ve veřejném zájmu.

6.3 Obecná definice rozvoje a faktory rozvoje sídla

Pod pojmem rozvoj chápou Bernard, Kostelecký, Illner a Vobecká (2011, s. 17) především „souhrn sociálních procesů, jejichž prostřednictvím lze dosáhnout vyšší kvality života v lokalitě.“ Dále autoři dodávají, že rozvoj předpokládá pohyb od určitého stavu ke stavu jinému, tedy dynamickou změnu, kterou chápeme jako pozitivní. Jinými slovy je rozvoj procesem, kdy dochází ke změně stavu z horšího na kvalitativně lepší. Obecně je rozvoj spojován s ekonomickým, kulturním či sociálním pokrokem (Gregory a kol. 2009).

V krajním případě lze za jistý druh rozvoje považovat i samotnou stabilizaci stavu, tedy situaci, kdy se objektivně kvalita života v sídle sice nemění, ale obyvatelé jsou se stávajícími poměry nadále spokojeni (Binek, Svobodová, Chabičovská a kol. 2011) a není zde tudíž tlak na změnu.

Z výše uvedených definic formuluji obecně rozvoj jako proces, kdy se ekonomická, sociální či kulturní situace – kvalita života²⁰ v dané lokalitě vyvíjí směrem k lepšímu a kdy o tom, co je lepší rozhoduje místní komunita či její většina. Analogicky opačný proces bychom mohli definovat jako úpadek.

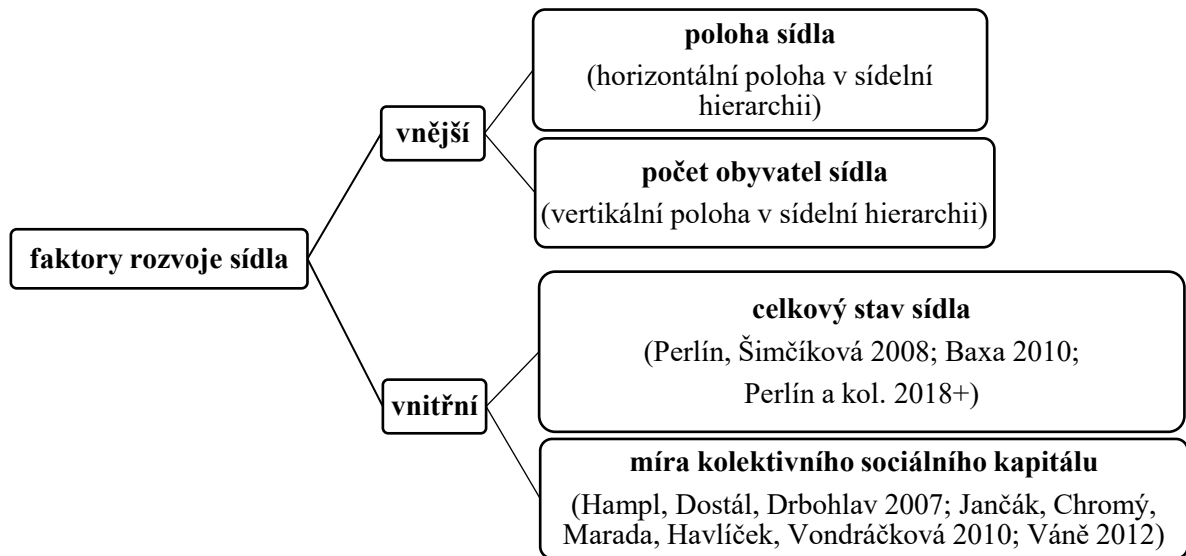
²⁰ Přijatelná úroveň kvality života v sídle je věcí společenské smlouvy, tedy dohody mezi vládou a občany, popřípadě samosprávami a jejich obyvateli. Je tedy politickým – normativním prohlášením. Dosud nebyl v žádném vládním či resortním strategickém dokumentu zveřejněn standard kvality života pro venkov obecně či pro různé typy venkova.

V případě zájmových sídel jako rozvoj definují přítomnost rozvojových prvků (dobrého socioekonomického a sociokulturního stavu sídla) pro samotnou stabilizaci kvality života, viz obr. č. 5. Obecně přijímaného rozvoje kvality života jsou nejmenší periferní sídla podle mého názoru schopna až po stabilizaci její momentální kvality.

Základní faktory ovlivňující rozvoj sídla jsou podle Czapiewského (2008) dvojího charakteru – vnějšího a vnitřního. Vnější faktory odráží polohu sídla v prostoru a velikost měřenou počtem stálých obyvatel (viz například Hampl 2001). Tyto okolnosti nejsou sídlem samotným téměř ovlivnitelné a jsou dlouhodobě dané. Do této skupiny řadí Czapiewského (2008) ještě v minulosti získaný majetek, který ovšem může být chápán taktéž jako (socioekonomický) prvek vnitřního faktoru rozvoje.

Vnitřními faktory rozvoje sídla jsou ty, které vyplývají z jeho vnitřní struktury – především činnosti lokálních aktérů rozvoje. Perlín s Šimčíkovou (2008) při analýze pojmu „úspěšná obec“ (v našem případě sídlo jako část obce) definují 6 oblastí, které ovlivňují její úspěšnost. Jako dva základní vnitřní faktory zde tedy uvádíme celkový stav sídla (atraktivita – dobrý fyzický stav) a míru kolektivního sociálního kapitálu v něm (bohatý kulturní a politický život). Prvý z nich odráží socioekonomický stav sídla, druhý jmenovaný pak sociokulturní situaci v něm.

Dobré výsledky obou vnitřních faktorů rozvoje sídla považujeme za základní podmínky ke stabilizaci kvality života dané lokality a tedy i k možnému budoucímu rozvoji – zvýšení kvality života, viz výše.

Obr. č. 4: Konceptualizace faktorů rozvoje sídla

Zdroj: vlastní úprava podle Czapiewského (2008) a Perlína (2019)

6.4 Hodnocení celkového stavu sídla

Celkový stav sídla je výsledkem stavebně technického stavu všech objektů, stavu hlavního veřejného prostranství – zpravidla návsi, stavu obecní vývěsky (popřípadě ostatních objektů nacházejících se na veřejných prostranstvích sídla – autobusové zastávky, turistické informační tabule apod.) a technického stavu dopravní infrastruktury. Je tedy nástrojem měření míry atraktivity / fyzického stavu – socioekonomického stavu a určité vyspělosti sídla (Perlín, Šimčíková 2008; Perlín a kol. 2018+).

Jinými slovy se celkový stav sídla podobá konceptu člověkem vyrobeného kapitálu (*man-made capital* In: Blažek, Macešková, Csank 2006; Blažek, Csank, Macešková, Sýkorová, Žižalová 2008) jako jednoho ze čtyř základních kapitálů při tvorbě strategických dokumentů. Ukazatel celkového stavu sídla ovšem nadto řeší nejen vybudovanou infrastrukturu a objekty, ale i veřejný prostor sídla – především plnění jeho primární funkce a kvalitu prvků v něm se nacházející. Metodicky se tedy od člověkem vyrobeného kapitálu liší.

Terénní výzkum v zájmových sídlech byl realizován ve dnech 13. – 16. srpna 2019. V těchto sídlech byl metodou pozorování a na základě jednoduché známkové bodové škály vyhodnocen stavebně technický stav soukromých i veřejných budov (struktura zdiva a kvalita omítky, kvalita střešní krytiny, stav okenic a okapů) společně s upraveností okolního prostředí; vzhled a funkčnost (vybavenosti mobiliářem a informačními tabulemi aj.) veřejného prostoru – zpravidla návsi, viz etalon hodnocení celkového stavu sídla umístěný

v příloze č. 5. Součástí bylo i zhodnocení technického stavu obecní vývěsky společně s aktuálností informací v ní obsažených (Perlín a kol. 2018+) a technický stav dopravní infrastruktury (Komárek 2017; Perlín a kol. 2018+).

Každé soukromé i veřejné budově, veřejnému prostoru, obecní vývěsce a hlavní dopravní infrastruktuře byla udělena známka za stavebně technický a funkční stav na škále 1 – 4, kdy 4 je nejhorší možná známka udělována prvkům ve velmi špatném až havarijním stavu. Nula byla přidělena elementům dopravní infrastruktury v případě její absence a bez nutnosti její potřeby (chodník v sídle s minimálním provozem podle celostátního sčítání dopravy z roku 2016 a silnice dostatečně široká pro bezpečnou chůzi). Z takto udělených známek za každý hodnocený prvek v sídle byl pak vytvořen jednoduchý aritmetický průměr – hodnocení celkového stavu.

Výzkum hodnotil stavebně technický stav jak jednotlivých obytných budov (bez rozdílu charakteru vlastnictví a frekvence jeho obývání), tak budov hospodářského charakteru (chlěvy, stáje, dílny apod.) společně s jeho bezprostředním okolím. Parciálně je tedy taktéž možné v rámci této studie hodnotit pouze stav určitého druhu budov či stav veřejného prostoru v jednotlivých sídlech.

Stavby na soukromých pozemcích typu pergol, dřevěných přístřešků sloužících pro posezení apod. byly z hodnocení vyloučeny. Důvodem byla jejich relativně velká a snadná proměnlivost stavu a vzhledu, možnost častých úprav a téměř nemožné zachycení dlouhodobého trendu stavu těchto zahradních a volnočasových doplňků.

Analýza stavu hlavního veřejného prostoru v sídle, nejčastěji návsi, byla provedena a známka přidělena na základě přítomnosti, upravenosti a kvality prvků zeleně, vodních ploch a především na základě přítomnosti a materiálové kvality důležitého mobiliáře zajišťujícího primární společenskou funkci. Čistě architektonické a designové prvky mobiliáře nebyly v tomto případě rozhodujícím faktorem hodnocení.

Analýza prvku obecní (úřední) popřípadě jiné vývěsky byla provedena a hodnocena na základě technického stavu tabule či nosiče a především pak z hlediska aktuálnosti, upravenosti a čitelnosti informací od obecního úřadu. Přítomnost aktuálních správních informací a kulturních akcí na vývěsce se tak při hodnocení tohoto prvku projevila pozitivně.

Analýza technického stavu dopravní infrastruktury se zaměřila pouze na hlavní úsek procházející sídlem (ŘSD 2017). Podobná metodika hodnocení technického stavu dopravní infrastruktury je publikována například v Komárkovi (2017).

Hodnotila se pouze kompaktní část venkovského sídla, viz vymezení sídla pro účely práce. Části sídla vzdálené od intravilánu a oddělené rozsáhlým nezastavěným územím (typicky vzdálená chatová oblast, samota v lese či areál zemědělského družstva mimo samotnou vesnici) nebyly v rámci výzkumu hodnoceny. Prostorově a vizuálně odlehlá část téměř neovlivňuje celkový stav sídla – atraktivitu.

Sídla byla pro další potřeby hodnocení rozdělena na dvě základní skupiny podle polohy uvnitř a vně německé jazykové hranice z roku 1930. Testováním podobnosti rozložení hodnot v takto vymezených skupinách byla analyzována přítomnost vlivu historické polohy zájmových sídel na jejich celkovém stavu. Před samotnou realizací statistického testu byla ověřena normalita dat vstupní proměnné. Pro charakter normálního rozdělení dat byl užit dvouvýběrový parametrický test. Hladina významnosti byla stanovena $\alpha \leq 0,05$. Interval spolehlivosti byl tedy určen 95 %.

6.5 Hodnocení míry kolektivního sociálního kapitálu v sídle

Úkolem terénního šetření bylo tedy kromě celkového stavu sídla zhodnotit i míru kolektivního sociálního kapitálu, který se jeví jako základní předpoklad pro akceschopnost komunity v širším slova smyslu (Sýkora, Matoušek 2009).

Je tedy patrné, že v oblastech s nepříznivými vnějšími faktory rozvoje, tedy v oblasti vnitřní periferie s nejmenšími sídly podle censu z roku 2011, hrají klíčovou roli v rozvoji lokality především vnitřní faktory rozvoje, jmenovitě pak aktivita místní komunity (Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková 2010).

Schopnost tvorby sociálních vazeb založených na důvěře, a v důsledku pak realizaci společných a kulturních akcí, má podle mého názoru zásadní dopad na utváření přijatelného stavu nejen veřejného prostoru v sídle, ale také na dobrý stavebně technický stav soukromých sídelních i hospodářských objektů. Zde předloženou tezí tedy je pozitivní dopad vyšší míry kolektivního (v tomto případě především přemostujícího) sociálního kapitálu na celkový stav sídla. Aktivita a participace na společných a kulturních akcích byla především měřena počtem těchto událostí v daném sídle a angažovaností stálých obyvatel a rekreatantů (Váně 2012), a v důsledku tedy i jistou mírou důvěry mezi nimi (Jančák, Chromý, Marada, Havlíček, Vondráčková 2010). Ostatní prvky hodnocení jsou uvedeny v kapitole 6.6 a v příloze č. 7.

Rozhovory byly vedeny se stálými obyvateli sídla a majiteli, popřípadě uživateli druhého bydlení s předem daným počtem základních otázek. V každém sídle byly tázány alespoň tři na sobě nezávislí jedinci pro případné srovnání odpovědí, vyloučení odpovědí chybných a zjištění reálné hodnoty dat. Získané informace byly ex post ověřeny z internetových stránek obcí a obecních vývěsek popřípadě informačních panelů umístěných ve veřejných prostranstvích sídla.

Předběžný výběr respondentů na základě pohlaví, věku či sociálního statusu nebyl vzhledem k velmi malé velikosti analyzovaných sídel realizován. Respondenti byli osloveni metodou sněhové koule²¹.

Polostrukturovaný typ rozhovoru umožnil získat důležité informace i z části neformálního pokračování rozhovoru a ze samotného postoje dotazovaného. Mimo rozhovorem získané informace byly brány v ohled i subjektivní pocity dotazovatele získané při šetření. Jedná se především o styl vedení rozhovoru, ochotě a gestikulaci dotazovaných a o další podobné faktory. Neochota či rezervovanost přístupu k procesu dotazování ze strany dotazovaného mohla s velkou pravděpodobností odrážet samotný stav (ne)kvality či přímo absence sociálních vazeb v sídle.

Hodnocení míry sociálního kapitálu každého zájmového sídla bylo realizováno na základě takto sesbíraných dat. Odpovědi tazaných na jednotlivé předpřipravené otázky byly analyzovány jak z kvantitativního hlediska (počet kulturních a společných akcí a participace na nich), tak především z toho kvalitativního (charakter leadershipu, kvalita vztahů, lokální identita) z důvodu zohlednění kvality sociálních vazeb (Kůsová 2013).

Stejně jako v předchozí kapitole, i zde jsem se zaměřil na vliv německé jazykové hranice z roku 1930. Statisticky byla testována podobnost hodnot míry kolektivního sociálního kapitálu ve skupinách sídel uvnitř a vně této hranice. Před samotnou realizací statistické analýzy byla ověřena normalita dat vstupní proměnné. Data nenormálního rozdělení byla testována neparametrickým Mann-Whitney testem. Hladina významnosti byla stanovena $\alpha \leq 0,05$. Interval spolehlivosti byl tedy určen 95 %.

²¹ Metoda spočívá v počátečním vyhledání několika osob a v kontaktování dalších členů komunity, na které již vybraní lidé odkázali. Používá se v málo početných a rozptýlených lokalitách, kde nelze aplikovat pravděpodobností výběry (Nešpor 2018).

6.6 Tvorba klasifikace sídel

Jedním z cílů této práce je rozdělit zájmová sídla do tří skupin a vytvořit tak klasifikaci sídel na základě zhodnocení jejich vnitřního potenciálu rozvoje. Analyzovaná sídla tak klasifikace rozděluje na:

1. *rozvojová* – s dobrým socioekonomickým a sociokulturním stavem a v důsledku i s potenciálem budoucího rozvoje sídla – zvýšení kvality života;
2. *nerozlišená* s blíže neurčitým potenciálem;
3. *riziková* – s velkou pravděpodobností pokračujícího úpadku – zhoršení kvality života.

Pro tvorbu klasifikace sídel byla vytvořena jednoduchá matice (tab. č. 6) znázorňující stav vnitřních faktorů rozvoje sídla, tedy mapující celkový stav sídla – socioekonomický stav sídla zjištěný metodou pozorování a míru sociálního kapitálu – sociokulturní stav sídla zjištěný prostřednictvím rozhovorů. Jednoduchá analýza je podle Kahnemana (2012) v řadě společenskovedních případů často výrazně validnějším nástrojem pro zjištění stavu na rozdíl od složitých matematických algoritmů či dokonce expertních odhadů. Venkov, tím spíše periferní, jenž byl vždy především doménou racionálního chování, selského rozumu či zkušeností (Blažek 2004; Perlín 2019), pak ke složitým analýzám a nástrojům ani nevybízí.

Vertikální stupnice matice pro hodnocení celkového stavu sídel byla rozdělena do pěti hodnotících skupin. Tyto skupiny byly vytvořeny z hodnoty variačního rozpětí – rozdílu hodnot nejlepšího (1,85) a nejhoršího (3,20) celkového stavu, viz příloha č. 8. Každé sídlo tedy bylo na pomyslnou osu y v matici přiřazeno na základě příslušnosti k dané hodnotící skupině.

Sídla byla v matici hodnocena také ze sociokulturního hlediska. Rozřazení míry kolektivního sociálního kapitálu do pěti hodnotících skupin a proložení na osu x bylo vytvořeno na základě přítomnosti alespoň čtyř zmíněných hodnotících aspektů, viz příloha č. 7. Hodnotící aspekty tvořící výslednou míru kolektivního sociálního kapitálu byly jmenovitě: počet společných a kulturních akcí, existence zájmového spolku / sdružení, existence lídra, míra a charakter participace (*bonding* / *bridging*) na společenských akcích, kvalita vztahů mezi stálými obyvateli a rekreanty, kvalita sousedských vztahů a charakter lokální identity.

Je evidentní, že takto vytvořená kritéria hodnocení kolektivní míry sociálního kapitálu mohou být realizována pouze pro sídla s identickými vnějšími faktory rozvoje. Pro sídla s odlišnou pozicí na horizontální i vertikální ose sídelní struktury by přestala být relevantním hodnocením. Pro univerzální použití tohoto hodnocení je tedy potřeba upravit především

kvantitativní hodnotící aspekt – počet společných a kulturních akcí v sídle. Ostatní kvalitativní aspekty jsou použitelné veskrze obecně.

Tab. č. 6: Návrh matice vnitřních faktorů rozvoje sídla

		Míra kolektivního sociálního kapitálu sídla (sociokulturní faktor)				
		++	+	0	-	--
Celkový stav sídla (socioekonomický faktor)	++	ROZVOJOVÁ				
	+					
	0					
	-				RIZIKOVÁ	
	--					

Poznámka: Nejlepší hodnoty obou vnitřních faktorů rozvoje sídla se nachází v zeleném poli, nejhorší hodnoty pak v poli červeném. Čárkovaná čára značí oblast předpokládaného vztahu zmíněných faktorů a zároveň očekávaných reziduálních hodnot, jež se budou vyskytovat za touto hranicí.

Zdroj: vlastní úprava

Do skupiny sídel *rozvojových* patří sídla vykazující nadstandardní výsledky v obou analyzovaných proměnných. Do skupiny sídel *rizikových* byla zařazena ta sídla, která naopak vykazují v matici vnitřních faktorů rozvoje sídla záporné hodnoty. Ve skupině blíže *nerozlišených* sídel figurují ta, u kterých oscilují hodnoty obou proměnných kolem nulové hodnoty nebo vykazují různé kombinace nižších kladných a zároveň záporných hodnot.

Sídla *nerozlišená* s neurčitým potenciálem nebudou dále v této práci blíže analyzována především z důvodu neutrálních hodnot obou vnitřních faktorů rozvoje. Součástí práce ovšem bude zamyšlení se nad potenciálem rozvoje a tedy pravděpodobnou trajektorií vývoje těch sídel, které by se daly označit jako reziduální a tedy nezapadající do předpokládaného vztahu. Jde o sídla disponující extrémními protichůdnými výsledky v obou analyzovaných proměnných.

Cílem takto vytvořené klasifikace sídel bylo, mimo jiné, testovat přítomnost vztahu použitých vnitřních faktorů rozvoje. Blíže k metodice viz následující kapitola 6.7. Podle závěrů teoretické části práce bylo očekáváno, že velmi dobrý celkový stav sídla je pravděpodobně důsledkem přítomnosti kvalitního sociálního kapitálu. Špatný stav by měl být naproti tomu výsledkem nefungujících vazeb v daném sídle.

Váně (2012) význam sociálního kapitálu a tedy sociálních vazeb ve vybraných oblastech vnitřní periferie definuje jako klíčový pro aktivizaci endogenního rozvojového potenciálu za účelem úspěšnějšího překonávání rozvojových bariér a zlepšení kvality života, a tedy i kvality celkového stavu sídla – jeho atraktivity.

Další možné alternativy, jako například vysoká míra kolektivního sociálního kapitálu zapříčiněná právě špatným celkovým stavem sídla (především pak stavu veřejného prostoru či dopravní a jiné technické infrastruktury) byly možné, ale již méně pravděpodobné. Nízká míra sociálního kapitálu důsledkem výborného celkového stavu sídla z důvodu například gentrifikace venkova je v prostředí vybrané vnitřní periferie spíše nepravděpodobná.

Součástí tvorby klasifikace bylo také určení rozdílných charakteristik sídel *rozvojových* a *rizikových*. Cílem bylo nalezení statisticky významných rozdílů veřejně dostupných a zároveň spolehlivých datových souborů demografických, historických, hospodářských či proměnných reflektující přírodní atraktivity, které nevstupovaly do samotné tvorby klasifikace sídel. Analýza statisticky významných rozdílů byla provedena neparametrickým Mann-Whitney testem pro dvě nezávislé proměnné na hladině významnosti $\alpha \leq 0,05$ a výsledky byly pro jistotu porovnány i s výsledky parametrické obdoby tohoto testu.

Výběr proměnných byl realizován tak, aby co možná nejlépe reprezentoval široké spektrum faktorů, které mohou mít na sídlo a jeho rozvojové možnosti vliv (Roberts 1996). Jejich seznam je uveden v tabulce č. 7.

Nevýhodou části vybraných proměnných byla jejich nepřímá vypovídající hodnota, protože byla vztažena k území obce, nikoliv k území sídla jako části obce. V případě nalezení statisticky významného rozdílu mezi skupinami sídel na základě dat vztažených k obcím, byla platnost rozdílu pro samotné skupiny sídel interpretována opatrně a na základě spíše pravděpodobnostního charakteru.

Data dostupnosti sídel do vyšších územně správních či samosprávných celků po silnici byla zjištěna nástroji analyzujícími prostorovou vzdálenost v mapovém portálu Mapy.cz. Informace o počtu přímých spojení hromadnou dopravou (autobusy) zájmových sídel s centrem ORP poskytl informační dopravní systém IDOS (2020).

Přírodní potenciál, a tedy i přítomnost předpokladů sídla a nejbližšího okolí pro cestovní ruch, byl určen na základě hodnocení rajonizace cestovního ruchu Vystoupila a kol. (2006). Koeficient ekologické stability (blíže například Metodická podpora regionálního rozvoje 2020) a míry zalesněnosti obce byly zjištěny z dat Městské a obecní statistiky Českého statistického úřadu. Přítomnost alespoň části velkoplošného a maloplošného území přímo v sídlech byla určena explorativní analýzou mapového portálu Mapy.cz. Přítomnost významných dominant (kostela, kaple, památníku apod.) v zájmových sídlech či podíl objektů individuální rekreace byly zjištěny při terénních šetřeních.

Data registrované míry nezaměstnanosti, salda migrace, indexů stáří a vzdělanosti za obce byla převzata z dat portálu veřejné databáze Českého statistického úřadu (2020). Index kriminality pro území ORP pak z portálu obecně prospěšné společnosti Otevřená společnost (2019). Nevýhodou tohoto indexu je jeho plošná agregace. Zde bychom tedy případný statisticky významný rozdíl měli interpretovat obzvláště opatrně.

Data o výsledcích hospodaření či zadluženosti obcí byla čerpána z portálu Monitor, spravovaném Ministerstvem financím České republiky (2020a). Hospodaření i zadluženost byly přepočítány na obyvatele obce. Počet ekonomických subjektů v sídle rovněž vztažený na počet obyvatel poskytl Administrativní registr ekonomických subjektů Ministerstva financí České republiky (2020b). Data o vývoji počtu obyvatel a počtu domů zájmových sídel byla převzata z Historického lexikonu obcí České republiky (Růžková, Škrabal a kol. 2006) a z výsledku z posledního censu (Český statistický úřad 2011).

Do realizované analýzy nemohly vstoupit data typu průměrné mzdy za obce, daňové odvody za obce, míra soukromých investic v sídlech, délka a struktura pracovní doby a jiné faktory charakterizující mikroekonomickou sílu, finanční a časové možnosti majitelů objektů. Důvodem je jejich nedostupnost či neexistence. Získání těchto či podobných dat prostřednictvím kvalitativního terénního výzkumu by s nejvyšší pravděpodobností nebylo úspěšné. Klíčové by tyto informace byly především pro objasnění jejich role ve výsledku celkového stavu sídla. Takto jsme se museli spokojit s výše popsanou skupinou proměnných.

Tab. č. 7: Proměnné vstupující do testování rozdílů sídel rozvojových a rizikových

Název proměnné	Zdroj dat
Dostupnost sídla po silnici do centrální části obce (km)	mapový portál Mapy.cz (2020)
Dostupnost sídla po silnici do centra ORP (km)	mapový portál Mapy.cz (2020)
Dostupnost sídla po silnici do nejbližšího krajského centra (km)	mapový portál Mapy.cz (2020)
Dostupnost sídla po silnici do hlavního města ČR (km)	mapový portál Mapy.cz (2020)
Intenzita spojů hromadné dopravy ze sídla do centra ORP ve všední den (celkový počet přímých spojů, nikoliv linek)	informační dopravní systém IDOS (2020)
Podíl (%) objektů individuální rekreace v sídle v roce 2019	vlastní terénní šetření
Potenciál cestovního ruchu sídla v roce 2006	Vystoupil a kol. (2006)
Míra zalesněnosti obce (%) v roce 2019	Veřejná databáze (Český statistický úřad 2020)
Počet velkoplošných a maloplošných chráněných území a významných přírodních prvků v sídle v roce 2019	mapový portál Mapy.cz (2020)
Koeficient ekologické stability obce v roce 2019	Městská a obecní statistika (Český statistický úřad 2020)
Počet historických a kulturních dominant v sídle v roce 2019	vlastní terénní šetření
Účast ve volbách do obecního zastupitelstva v letech 2010, 2014 a 2018 (%)	Veřejná databáze (Český statistický úřad 2020)
Dlouhodobá účast ve volbách do obecního zastupitelstva – průměr období 2010 – 2018 (%)	Veřejná databáze (Český statistický úřad 2020)
Počet stálých obyvatel sídla v roce 2011	Veřejná databáze (Český statistický úřad 2020)
Míra registrované nezaměstnanosti v obcích v roce 2018 (%)	Veřejná databáze (Český statistický úřad 2020)
Index stáří obce v roce 2011	Veřejná databáze (Český statistický úřad 2020)
Index vzdělanosti obce v roce 2011	Veřejná databáze (Český statistický úřad 2020)
Dlouhodobé saldo migrace obce 2014 – 2018	Veřejná databáze (Český statistický úřad 2020)
Index kriminality v daném ORP (přepočten počet trestných činů na 10 000 obyv.) v roce 2020	Otevřená společnost (2019)
Ekonomické subjekty (PO i FO) v obci přepočtené na 100 obyv. v roce 2020	portál ARES (Ministerstvo financí České republiky 2020b)
Výsledek hospodaření obce za roky 2017 a 2018 v přepočtu na obyv.	portál Monitor (Ministerstvo financí České republiky 2020a)
Dlouhodobý výsledek hospodaření obce 2014-2018 v přepočtu na obyv.	portál Monitor (Ministerstvo financí České republiky 2020a)
Zadluženost obce k 31. 12. 2017 a 30. 6. 2019 v přepočtu na obyv.	portál Monitor (Ministerstvo financí České republiky 2020a)
Relativní změna počtu obyvatel sídla 1930-1991 (%)	Historický lexikon obcí (Růžková, Škrabal a kol. 2006), ČSÚ (2011)
Relativní změna počtu obyvatel sídla 1930-2011 (%)	Historický lexikon obcí (Růžková, Škrabal a kol. 2006), ČSÚ (2011)
Relativní změna počtu obyvatel sídla 1991-2011 (%)	Historický lexikon obcí (Růžková, Škrabal a kol. 2006), ČSÚ (2011)
Relativní změna počtu domů sídla 1930-1991 (%)	Historický lexikon obcí (Růžková, Škrabal a kol. 2006), ČSÚ (2011)
Relativní změna počtu domů sídla 1930-2011 (%)	Historický lexikon obcí (Růžková, Škrabal a kol. 2006), ČSÚ (2011)
Relativní změna počtu domů sídla 1991-2011 (%)	Historický lexikon obcí (Růžková, Škrabal a kol. 2006), ČSÚ (2011)

Zdroj: vlastní úprava, sekundární data převzata ze stránek poskytovatelů

6.7 Analýza vztahu vnitřních faktorů rozvoje sídla

Jedním z cílů této práce bylo mimo jiné testovat vztah mezi celkovým stavem sídla a mírou kolektivního sociálního kapitálu v něm, tedy vztah dvou vnitřních faktorů rozvoje sídla. Jedná se tedy o zodpovězení otázky, zda a s jakou mírou pravděpodobnosti můžeme celkový stav sídel – socioekonomickou stránku označit za důsledek míry kolektivního sociálního kapitálu – sociokulturní situaci sídla, pakliže není charakter potencionálního vztahu opačný. Míra kolektivního sociálního kapitálu mohla být také důsledkem právě celkového stavu sídla – jistou občanskou mobilizací proti právě velmi špatnému stavu sídla. Ovšem tuto variantu považuji za méně pravděpodobnou, viz kapitola 6.6, a jako závislá proměnná byl tedy v tomto analyzované vztahu uveden celkový stav sídla.

Je nutné si uvědomit omezení tohoto modelu časově i prostorově, a tedy že pokud bude prokázána korelace, mohou být výsledky přesto použity pouze pro politiku rozvoje nejmenších sídel (částí obcí) nacházejících se v oblasti vnitřní periferie Česka a nelze je generalizovat pro nejmenší sídla v obecné rovině z důvodu konceptu prostorové nestacionarity.

Pro potvrzení či vyvrácení přítomnosti vztahu – prosté korelace dvou ordinálních proměnných bez analýzy vstupu jakékoliv třetí rušivé proměnné – bylo po vizuálním zhodnocení grafického výstupu – matice vnitřních faktorů rozvoje sídla – nutné přejít ke statistickému testování. Důvod nepoužití třetí proměnné k testování vztahu byl ten, že analyzované vnitřní faktory rozvoje sídla jsou agregátní povahy – jsou výsledkem popřípadě aritmetickým průměrem vzniklých z většího počtu různorodých dat.

Hladina významnosti byla stanovena $\alpha \leq 0,05$. Interval spolehlivosti byl tedy určen 95 %. Data byla testována Chí-kvadrát testem a výsledná korelace měřena koeficientem Kendallovo tau b (Mareš, Rabušic 2002). Regresní analýza nebyla v tomto případě realizována.

7 Výsledky celkového stavu sídel

Nepříznivý celkový stav sídel byl zaznamenán tam, kde byl přítomen nižší podíl rekreatů – chatařů v sídle. Respektive tam, kde je dle výpovědí z druhé části terénního šetření objektivně méně společných a kulturních akcí a nižší participace na nich – tedy pravděpodobně i nižší míra přemost'ujících sociálních vazeb.

Především tam, kde byla návěs jako hlavní veřejný prostor ve špatném stavu (neupravené prvky zeleně a vodních ploch, nevybavení mobiliářem, neprůchodnost prostoru viz příloha č. 5) byla později naměřena nižší míra kolektivního sociálního kapitálu. V sídlech s velmi dobrým funkčním stavem návěsí byla naopak relativně vyšší. Tyto výsledky potvrzují teze o návěsi jako teploměru sociálních vztahů, úrovně společenského zřízení a vizitce sídla (Blažek 2004; Durdík 2013b; Perlín 2018).

Návěsi v zájmových sídlech s převahou subjektů druhého bydlení byly hodnoceny pozitivně a je tedy nutné tezi Kašparové, Rozehnalové a kol. (2005) o sporadickém užívání a zanedbávání veřejných prostorů rekreaty s určitou opatrností zamítnout. Návěsi tedy stále, i přes mnohdy značně negativní historický vývoj sídel, minimálně z části plní svoji primární společenskou funkci.

Podobné výsledky byly zaznamenány v rámci skupiny sakrálních a ostatních staveb kulturního charakteru. Pokud se v zájmových sídlech vyskytoval kostel, kaple, pomník či jiné drobné kulturní památky, vykazovaly zpravidla velmi dobrý stavebně technický stav (popřípadě právě procházely rekonstrukcí) v sídlech s vyšší naměřenou mírou kolektivního sociálního kapitálu a naopak.

Lepší známky stavebně technického stavu jednotlivých sídelních a hospodářských budov opět převažovaly tam, kde byla naměřena vyšší míra sociálního kapitálu.

Z explorační analýzy kartodiagramu celkového stavu sídel v příloze č. 9 nelze potvrdit významná prostorová shlukování sídel s dobrými či špatnými výsledky této analyzované proměnné. Nelze tedy tvrdit, že by se sídla s lepším celkovým stavem soustředila v určitých oblastech nebo v určité vzdálenosti od krajských hranic – jinými slovy vytvářela prostorové vzorce. Faktor mikropolohy zájmových sídel významně neovlivňuje jejich celkový stav. Neprůkaznými výjimkami jsou sídla v ORP Podbořany a ORP Rokycany. Zde je to dáno nízkým počtem analyzovaných sídel.

Tabulka č. 8 uvádí základní statistické veličiny naměřených hodnot celkového stavu sídel. Minimální průměrná hodnota 1,85 na škále 1 – 4 naznačuje neexistenci sídel s vynikajícím

celkovým stavem v zájmovém území a průměr 2,42 tak naznačuje jejich obecně horší celkový stav. Závěrem vyplývajícím z této tabulky je pak nutnost celého analyzovaného souboru sídel zlepšit svoji atraktivitu. Především je pak nutné se zaměřit na prvek veřejného prostoru, který v několika málo případech s jistotou již neplní svoji primární funkci.

Tab. č. 8: Vybrané hodnoty celkového stavu sídel

Poznámka: Jde o statistické údaje celkového stavu sídel (N=39) – aritmetických průměrů viz kapitola 6.4 o měření celkového stavu sídla.

Nejlepší možný stav = 1; nejhorší možný stav = 4.

Min hodnota	1,85
Max hodnota	3,20
Medián	2,38
Průměr	2,42
Rozptyl	0,11
Směrodatná odchylka	0,33
Hodnota dolního kvartilu (percentil 25)	2,17
Hodnota horního kvartilu (percentil 75)	2,65

Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 9 uvádí stejné hodnoty jako předchozí, avšak srovnává sídla v dichotomii dosídlená a kontinuálně osídlená. Výsledky naměřených hodnot celkového stavu sídel se v této popisné statistice téměř shodovaly, viz hodnoty průměrů a mediánů v této tabulce. Nevýhodou může být nestejný počet analyzovaných sídel v jednotlivých skupinách.

Tab. č. 9: Hodnoty celkového stavu sídel v dichotomii dosídlené a kontinuálně osídlené

Poznámka: Jde o statistické údaje celkového stavu sídel (N=39) – aritmetických průměrů viz kapitola 6.4 o měření celkového stavu sídla.

Nejlepší možný stav = 1; nejhorší možný stav = 4.

	Počet analyz. sídel			Počet analyz. sídel	
	25	75		25	75
kontinuálně osídlená	12		dosídlená	27	
	Průměr	2,39		Průměr	2,44
	Medián	2,35		Medián	2,38
	Směr. odchylka	0,33		Směr. odchylka	0,34
	Rozptyl	0,11		Rozptyl	0,11
	Min. hodnota	1,93		Min. hodnota	1,85
	Max. hodnota	3,08		Max. hodnota	3,20
	Percentil	25		2,15	Percentil
75		2,62	75	2,65	

Zdroj: vlastní výpočet v softwaru IBM SPSS

Možnou shodu v hodnotách obou skupin sídel potvrdil statistický test v tabulce č. 10. Na 95 % intervalu spolehlivosti nebyla signifikance prokázána a nemáme tedy dostatek důkazů k zamítnutí nulové hypotézy – možnosti shody rozložení hodnot v porovnávaných skupinách. Sídla dosídlená a kontinuálně osídlená tedy nevykázala statisticky významnou odlišnost v proměnné celkového stavu sídel – jejich atraktivitu.

Tab. č. 10: Testování shodnosti výsledků celkového stavu sídel v dichotomii dosídlené a kontinuálně osídlené

Dvouvýběrový T test		Leveneho test shodnosti rozptylů				
		F	Sign.	t	df	Sign.
Celkový stav sídel	Předpoklad shodnosti	.041	.842	.471	37	.640
	Předpoklad rozdílnosti			.475	21.531	.640

Zdroj: vlastní výpočet v softwaru IBM SPSS

Teze, že by historická německá jazyková hranice z roku 1930 měla i dnes vliv na celkový stav sídel, tak nebyla v době realizace této diplomové práce pro prostředí vybrané části vnitřní periferie a nejmenší sídla statisticky potvrzena. S určitou mírou opatrnosti tedy můžeme konstatovat, že historická poloha zájmových sídel nehraje tu nejvýznamnější roli v seznamu příčin jejich momentálního celkového stavu.

Zdá se tedy, že s odstupem více než 70 let tak byly rozdíly celkového stavu zájmových sídel uvnitř a vně této historické hranice obecně snižovány a vykazovaly tak konvergenční tendenci. Hlavní příčinou byl na základě výsledků s největší pravděpodobností vstup kapitálu (časového, finančního, lidského a v důsledku i sociálního) subjektů druhého bydlení – chalupářů především (Fialová, Vágner 2005; Kašparová, Rozehnalová a kol. 2005).

8 Výsledky kolektivního sociálního kapitálu sídel

Charakter průběhu rozhovorů se v zájmových sídlech výrazně lišil. Tam, kde převažoval počet rekreatantů nad stálými obyvateli, byla ochota k realizaci rozhovoru a množství získaných informací výrazně vyšší. Ochota realizovat krátký rozhovor pak byla výrazně vyšší u samotných rekreatantů, než u stálých obyvatel sídla. I z těchto okolností se tedy zdá se, že tam, kde bylo více subjektů druhého bydlení, byly mezilidské vztahy lepší a přirozeně naopak. Chalupáři tak v souladu s tezemi Kůsově, Fialové a Hučínové (2017) hrají pravděpodobně v prostředí vybrané části vnitřní periferie Česka velmi důležitou roli v tvorbě sociálního kapitálu. Tvrzení Fialové (2014) o obecně zlepšujících se vztazích mezi stálými obyvateli a rekreatanty se při terénním šetření minimálně z části potvrdila.

Explorační analýza rozmístění sídel s vysokými a nízkými hodnotami naměřeného sociálního kapitálu umístěná v příloze č. 10 nenabízí žádné významné prostorové vzorce a rozmístění sídel s vysokými hodnotami tohoto faktoru vnitřního rozvoje je tedy patrně náhodné. Krajské hranice taktéž nehrají významnější vliv na naměřenou úroveň tohoto sociokulturního faktoru. Na utváření kolektivního sociálního kapitálu v zájmových sídlech nemá s velkou pravděpodobností výrazný vliv jejich mikropoloha.

Tabulka č. 11 popisuje základní statistické veličiny proměnné kolektivního sociálního kapitálu v analyzovaných sídlech. Průměrná hodnota 3,23 svědčí o převaze sídel s nedostatečnými sociálními vazbami. V matici vnitřních faktorů rozvoje sídla, viz následující kapitola, jde především o sídla mimo osu zaznamenaného modelu – tzv. reziduální případy vyskytující se ovšem zpravidla v kontinuálně osídlené části zájmového území. Těmito reziduálními případy byla jmenovitě sídla Branišov, Palivo a Smrk s latentně antagonistickými vztahy mezi zmíněnými skupinami či Stražiště se vztahy dokonce otevřeně antagonistickými.

Tab. č. 11: Hodnoty kolektivního sociálního kapitálu sídel

Poznámka: Kódování ordinálního měřítka pro potřeby výpočtu je uvedeno v příloze č. 9.

Min hodnota	1,00
Max hodnota	5,00
Medián	3,00
Průměr	3,28
Rozptyl	1,52
Směrodatná odchylka	1,23
Hodnota dolního kvartilu (percentil 25)	2,00
Hodnota horního kvartilu (percentil 75)	4,00

Zdroj: vlastní výpočet z dat terénního šetření

Tabulka č. 12 srovnává míru kolektivního sociálního kapitálu v zájmových sídlech v dichotomii dosídlených a kontinuálně osídlených. Výsledky naměřených hodnot se v obou skupinách téměř shodovaly, jak naznačují průměrné hodnoty obou skupin. Zajímavostí je vyšší průměrná hodnota míry kolektivního sociálního kapitálu v sídlech dosídlených. Zde se patrně opět projevila přítomnost subjektů druhého bydlení a jejich pravděpodobný příspěvek k pozitivnímu sociálnímu prostředí v sídle.

Tab. č. 12: Hodnoty kolektivního sociálního kapitálu sídel v dichotomii dosídlené a kontinuálně osídlené

Poznámka: Kódování ordinálního měřítka je uvedeno v příloze č. 9.

	Počet analyz. sídel		12		Počet analyz. sídel		27
kontinuálně osídlená	Průměr		3,58	dosídlená	Průměr		3,15
	Medián		4,00		Medián		3,00
	Směr. odchylka		1,24		Směr. odchylka		1,23
	Rozptyl		1,54		Rozptyl		1,52
	Min. hodnota		1,00		Min. hodnota		1,00
	Max. hodnota		5,00		Max. hodnota		5,00
	Percentil	25	3,00		Percentil	25	2,00
		75	4,75			75	4,00

Zdroj: vlastní výpočet v softwaru IBM SPSS

Testování shodnosti výsledků obou skupin sídel v rámci dichotomie neprokázalo statisticky významný rozdíl a míra kolektivního sociálního kapitálu tak může být shodná. Nemáme dostatečné množství důkazů na zamítnutí nulové hypotézy. Dokládá to hodnota signifikance nad úrovní zvolené hladiny významnosti ($\alpha \leq 0,05$).

Tab. č. 13: Testování shodnosti výsledků kolektivního sociálního kapitálu sídel v dichotomii dosídlené a kontinuálně osídlené

Testová statistika ^a	
	Sociální kapitál
Mann-Whitney U	128.500
Wilcoxon W	506.500
Z	-1.049
Asymptomická signifikance	.294
Exaktní signifikance	.313 ^b
a. Seskupující proměnná: Poloha vůči historické jazykové hranici z roku 1930	
b. Neupraveno o vnitřní vazby.	

Zdroj: vlastní výpočet v softwaru IBM SPSS

Stejně tak, jako nebyly prokázány socioekonomické rozdíly mezi analyzovanými dosídlenými a kontinuálně osídlenými sídly, tak nebyly plně prokázány ani rozdíly sociokulturní povahy a mohou tedy být totožné.

Uvědomíme-li si, že je původní a hluboce zakořeněná regionální a lokální identita území společně s původním lidským a tedy i sociálním kapitálem za touto historickou hranicí již nenávratně ztracena – nacházející se již mimo samotné hranice Česka (Chromý 2003; Chromý, Kučerová, Kučera 2009) a že míra naměřeného kolektivního sociálního kapitálu nevykázala statisticky významnou odlišnost mezi sídly dosídlenými a kontinuálně osídlenými, je patrné, že významný vliv na formování tohoto vnitřního faktoru rozvoje sídla v této oblasti mají s největší pravděpodobností subjekty druhého bydlení.

9 Výsledná klasifikace sídel

Proložení získaných socioekonomických a sociokulturních dat do matice vnitřních faktorů rozvoje sídla poskytuje zajímavé výsledky. Sídla, která disponovala velmi dobrým celkovým stavem, v zásadě vykazovala dobré výsledky i v hodnocení míry kolektivního sociálního kapitálu. Předběžně a na základě těchto výsledků a s určitou pravděpodobností můžeme hovořit o minimálně částečné závislosti socioekonomického faktoru na faktoru sociokulturním a tedy o dobrém celkovém stavu sídla patrně jako, mimo jiné, důsledku fungujících sociálních vztahů.

Tab. č. 14: Výsledná matice vnitřních faktorů rozvoje sídla

		Míra kolektivního sociálního kapitálu sídla (sociokulturní faktor)				
		++	+	0	-	--
Celkový stav sídla (socioekonomický faktor)	++	Jedvaniny, Lhota, Ostrovec	Kamenná hora	Nová ves		
	+		Domašín, Lešovice, Svinov, Planiny	Žďárek, Čichořice, Křekovice, Kotaneč	Kovářov, Nouzov	Smrk, Braňšov, Stražiště
	0		Číhaná, Nová Teplice, Dolánky, Svatý Hubert	Chockov	Žernovník, Dvorec, Malé Slabce	Nová Víska, Palivo
	-			Mostec, Vysočany	Hlineč, Luková, Luby, Velcí, Malá Buková	
	--				Vladořice, Vesce	Dětaň, Vojenice

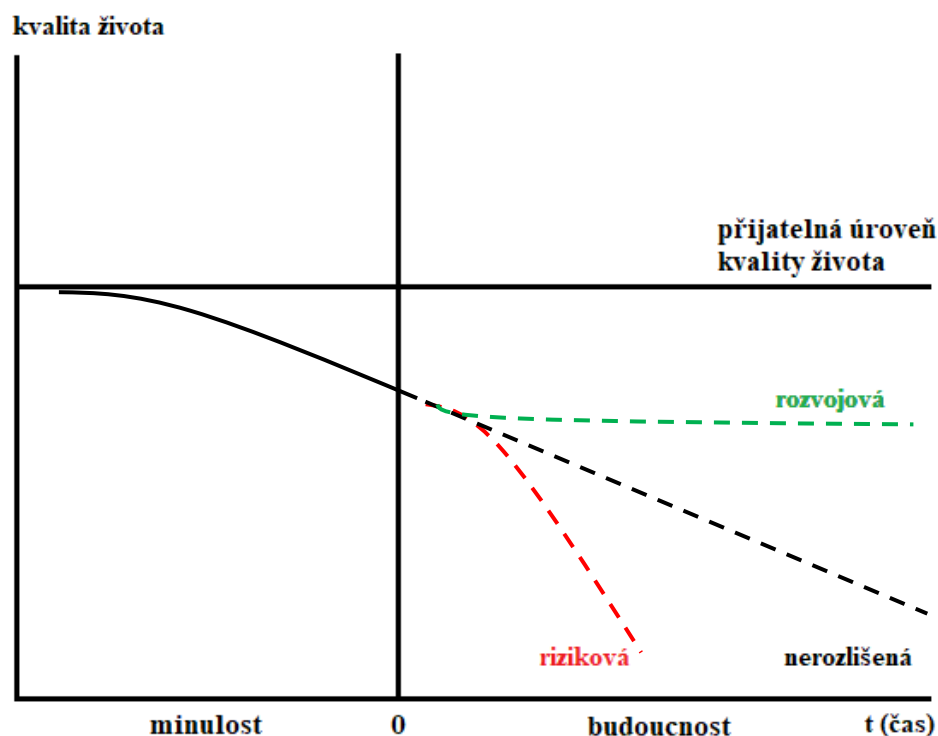
Poznámka: V zeleném poli se nacházejí sídla *rozvojeová*, v červeném pak *riziková*. Modře jsou označena ta sídla, jež se nenachází v území průniku čtyř krajů Karlovarského, Plzeňského, Ústeckého a Středočeského. Černě pak sídla vyskytující se právě v této oblasti. Z toho je patrné, že pokud by byla analyzována pouze skupina sídel v průniku zmíněných krajů, charakter výsledného vztahu v matici by se téměř nezměnil.

Zdroj: vlastní úprava

Pokud bychom hovořili o reziduálních příkladech, pak byly nalezeny v pravé horní části matice. Tato sídla vykazovala i přes velmi dobrý celkový stav velmi špatný stav sociálního kapitálu projevující se v antagonistických postojích stálých obyvatel vůči subjektům druhého bydlení a naopak. Zde na základě výsledného vztahu analyzovaných proměnných předpokládám, že se tato sídla budou v matici v budoucnu posouvat patrně směrem dolů blíže ke skupině sídel *rizikových*. Jiný charakter směru postupu těchto sídel je méně pravděpodobný, ale na druhou stranu ani vyloučený.

Postupné zhoršování celkového stavu těchto sídel může zapříčinit neexistující sociální kontrola a velmi slabá či nedostatečná společná péče o veřejná prostranství. V průběhu terénního šetření pak byly ve výše uvedených reziduálních případech prokázány schválnosti typu geodetického přeměrování soukromých pozemků a ohrazování nově nabytých „centimetrů“ pozemku k zamezení volného pohybu. V extrémních případech dotazovaní nevyklučovali odchod z lokality, což by pro sídlo znamenalo ztrátu lidského kapitálu tolik potřebnou pro utváření kapitálu sociálního.

Obrázek č. 4 znázorňuje pravděpodobnou a námi předpokládanou rozvojovou trajektorii zájmových sídel v budoucnu na základě výsledků matice vnitřních faktorů rozvoje sídla. Jak již bylo dříve zmíněno, předpokládáme, že sídla *rozvojová* vlastní potenciál pro aktivity, které mohou tato sídla z pohledu kvality života v budoucnu stabilizovat. *Riziková* sídla nedisponují žádnou takovou „konkurenční výhodou“ oproti ostatním a jejich další trajektorii odhadujeme v nejhorsím případě jako další výrazné zhoršení kvality života. Sídla *nerozlišená* nejsou dále analyzována a jejich pravděpodobná trajektorie se bude pohybovat mezi již zmíněnými trajektoriemi.

Obr. č. 5: Pravděpodobná rozvojová trajektorie zájmových sídel podle klasifikace

Zdroj: vlastní úprava

Výše předpokládané trajektorie rozvoje sídel a tedy kvality života jsou ovšem pouze zjednodušeným předpokladem. Předpokládám, že trajektorie rozvoje sídel na základě výsledné klasifikace budou oscilovat kolem takto navržených křivek, ale nepředpokládám, že by se výrazně lišily od navržené modelové situace.

Četnost zastoupení jednotlivých sídel v klasifikaci udává tabulka č. 15, z níž je patrné, že nadpoloviční většinu sídel zaujímají ta *nerozlišená* – s nevyhrazeným – vnitřním potenciálem rozvoje.

Tab. č. 15: Četnost zájmových sídel podle klasifikace

Typ sídel	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
riziková	8	20,5
nerozlišená	22	56,4
rozvojová	9	23,1

Zdroj: vlastní úprava podle výsledků terénního šetření

Tabulka č. 16 uvádí výsledky statistického testování nezávislosti mezi hodnotami proměnných celkového stavu sídla a kolektivního sociálního kapitálu. Výsledek vztahu byl označen jako signifikantní v 95 % intervalu spolehlivosti a mezi těmito vnitřními faktory rozvoje sídla existuje statisticky významná, přímá a pozitivní závislost.

Do kontingenční tabulky testu vstoupilo téměř 100 % hodnot s hodnotou nižší než 5 a 40 % - 10 polí s nulovou hodnotou. Nulové hodnoty v rozích matice ovšem uměle ovlivnily hodnotu výsledného koeficientu pravděpodobně směrem nahoru a předpokládáme reálně nižší hodnotu výsledného korelačního koeficientu. Tento metodický nedostatek tak ovlivnil samotný výsledek síly korelace v tabulce č. 17. Podle De Vause (2002) byla výsledná korelace označena jako středně silná. Z výše zmíněného metodického nedostatku je výsledek testu nutné interpretovat s obezřetností a spíše tak jako doplněk výstupu grafického – matice vnitřních faktorů rozvoje sídla.

Tab. č. 16: Výsledek testu nezávislosti vnitřních faktorů rozvoje sídla

	Hodnota	df	Asymptomická signifikance
Pearsonův Chí-kvadrát	38.221 ^a	16	.001
Míra pravděpodobnosti	35.300	16	.004
Lineární asociace	10.335	1	.001
Počet platných případů	39		
a. 25 buněk (100,0%) obsahuje hodnotu nižší než 5.			

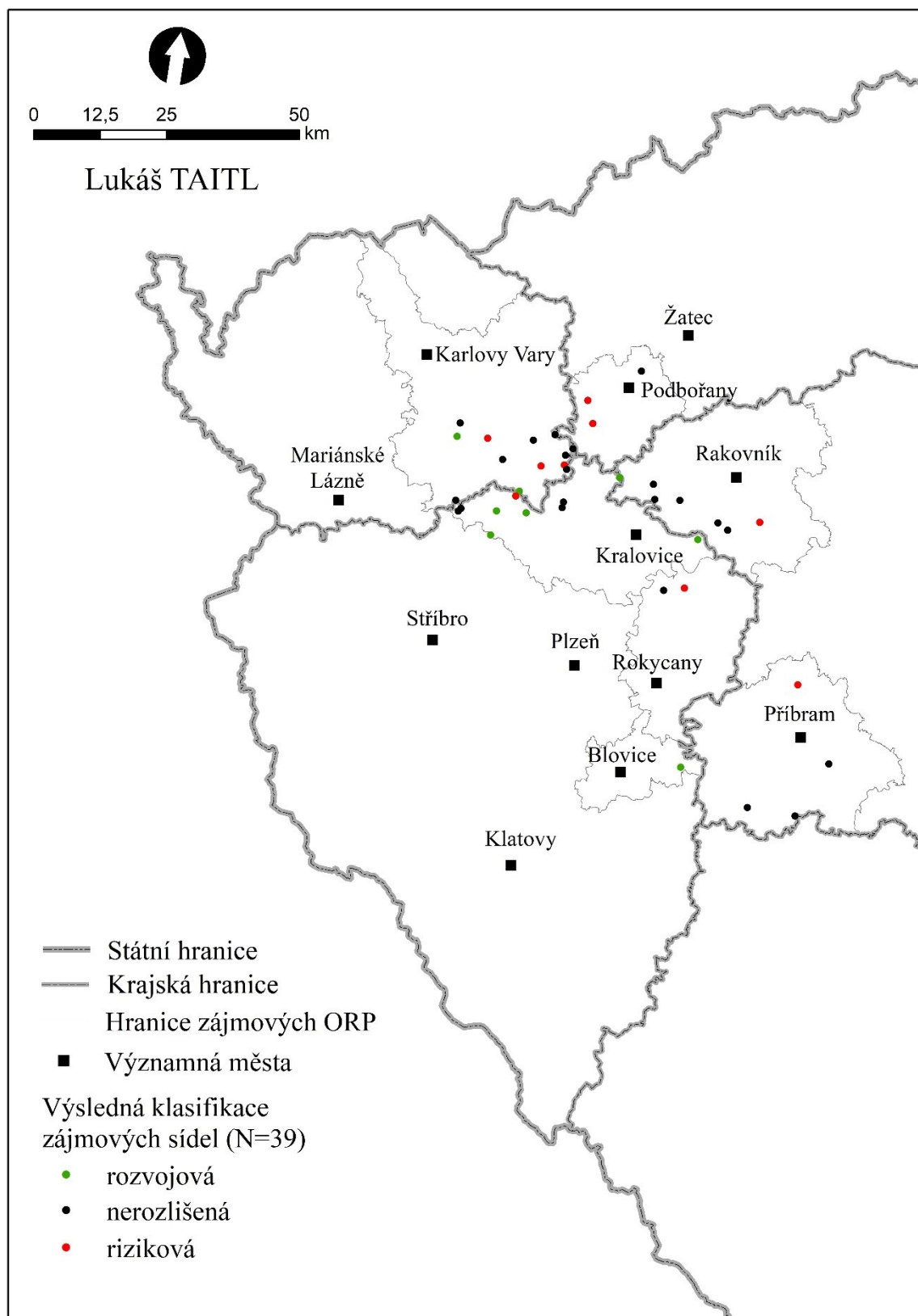
Zdroj: vlastní výpočet v softwaru IBM SPSS

Tab. č. 17: Výsledek síly závislosti vnitřních faktorů rozvoje sídla

		Hodnota koeficientu	Asymptomická standardní chyba ^a	Aprox. T ^b	Aprox. Sign.
Ordinální proměnné	Kendalovo tau-b	.416	.114	3.470	.001
	Kendalovo tau-c	.399	.115	3.470	.001
	Spearmanova korelace	.491	.131	3.429	.002 ^c
Počet platných případů	39				
a. Nepředpokládáme nulovou hypotézu.					
b. Užití asymptotické standardní chyby za předpokladu nulové hypotézy.					
c. Založeno na normální aproximaci.					

Zdroj: vlastní výpočet v softwaru IBM SPSS

I přes jisté ovlivnění hodnoty korelačního koeficientu můžeme konstatovat, že hypotéza o existenci statisticky významného vztahu mezi úrovní sociálního kapitálu a celkovým stavem sídla tedy byla potvrzena i statisticky. Hodnota celkového stavu sídla roste a klesá, mimo jiné, s úrovní sociálního kapitálu a je minimálně z určité části patrně důsledkem dobrých mezilidských a meziskupinových vztahů v souladu s výsledky Perlína a Šimčíkové (2008).

Obr. č. 6: Klasifikace zájmových sídel

Zdroj: vlastní úprava, ArcDATA PRAHA

10 Rozdíly mezi typy sídel

Vztah vnitřních faktorů rozvoje sídla plynoucí z výsledku matice byl i přes metodický problém statisticky prokázán a nulovou hypotézu o nezávislosti těchto proměnných tedy zamítáme. Síla korelace byla podle výsledku použitých koeficientů, a s vědomím zkreslení, středně silná (De Vaus 2002). Můžeme tedy opět s jistou opatrností a platností pro typ námi analyzovaných sídel v zájmovém území a v čase výzkumu tvrdit, že existuje statistická závislost mezi celkovým stavem sídla a kvalitou sociálního kapitálu v něm. Tento výsledek potvrzuje tezi o jisté synergii mezi fyzickým stavem sídla a sociální situací (Poláková a kol. 2006; Kůsová, Fialová, Hučínová 2017).

Výsledky analýzy vybraných proměnných mezi skupinami sídel *rozvojových* a *rizikových* poukázaly na pravděpodobně důležitou roli sociokulturních faktorů při rozvoji sídla. Tato zjištění potvrdila výsledky a závěry studií Hampla, Dostála, Drbohlava (2007), Jančák, Havlíčka, Chromého, Marady (2008), Blažka s Hamplem (2009) či Chromého, Jančáka, Marady a Havlíčka (2011). Dále byly potvrzeny teze důležitosti institucionálních teorií v ekonomii a regionálním rozvoji (Blažek, Uhlíř 2011), paradigmatu rozvoje venkova vládnutí zdola nahoru (OECD 2017; Perlín 2019) a důležitosti subjektů druhého bydlení (Vágner, Fialová a kol. 2004), ačkoliv v časově omezené míře (Gallent 2014).

V tomto bodě přistupujeme k odpovědi na otázku, co mají společného a co naopak odlišného sídla *rozvojová* a *riziková*. Proměnné charakterizující mikroregionální a mezoregionální polohu sídel společně s jejich obslužností hromadnou dopravou nevykázaly signifikantně významné rozdíly a nulová hypotéza nebyla zamítnuta. Zdá se tedy, že v rámci nejmenších sídel vybrané části vnitřní periferie nehraje jejich mikroregionální a mezoregionální poloha v předpokladech vnitřního potenciálu rozvoje klíčovou roli. Toto ovšem neplatí pro faktor makropolohy, který se ale především týká vnějších faktorů rozvoje, nikoliv těch vnitřních.

Přírodní atraktivita sídel a bezprostředního okolí intravilánu měřená potenciálem cestovního ruchu, zalesněností obce, počtu velkoplošných a maloplošných chráněných území opět nenabýly mezi analyzovanými skupinami signifikantního rozdílu s výjimkou počtu kulturních dominant v sídle, který byl ovšem významný na hladině významnosti $\alpha \leq 0,1$. Nelze tedy jako významný rozdíl jmenovat ani faktory přírodního charakteru. Předpoklady pro cestovní ruch jsou tedy v obou skupinách téměř totožné.

Prvky sociokulturní povahy již vykazovaly rozdíly na zvolené hladině významnosti mezi analyzovanými skupinami sídel. Jako signifikantní se jevila účast obyvatel ve volbách do obecních zastupitelstev v roce 2018 a dlouhodobá účast v těchto volbách v období 2010 - 2018. Nutno podotknout, že tyto proměnné odkazují na sociální situaci v sídlech jen nepřímo a zprostředkovaně. Není zřejmé, zda byla relativně vyšší účast i v zájmových sídlech a pokud ano, zda tato účast nebyla spíše protestního charakteru s cílem změnit personální obsazení obecního zastupitelstva. Jako významný rozdíl se objevil počet objektů individuální rekreace (především pak chalup) v sídlech s významně vyšším počtem v sídlech *rozvojových*. Rozdíly v míře kriminality nebyly statisticky prokázány.

Vybrané demografické a historické proměnné charakterizované počtem stálých obyvatel sídel, dlouhodobým saldem migrace za obce, změnami počtu obyvatel sídel a domů v sídlech v jednotlivých obdobích (průřezové roky sčítání obyvatel s 20letým odstupem měřeným od roku 1930) nevykazovaly mezi analyzovanými skupinami statisticky významný rozdíl. Sídla *rozvojová* vykazovala vyšší průměrnou hodnotu ztráty počtu obyvatelstva ve všech analyzovaných obdobích a sídla *riziková* naopak vyšší průměrnou hodnotu ztráty počtu domů. Absence významnějších rozdílů v těchto aspektech poukazuje na velmi podobný historický vývoj všech nejmenších sídel zájmového území. Nelze však z výsledků výzkumu hovořit o podobném vývoji kvalitativních složek – kvality lidského a sociálního kapitálu (Chromý, Jančák, Marada, Havlíček 2011) či míře lokální identity (Chromý 2003).

Socioekonomické a především hospodářské faktory taktéž nehrály podle analýzy mezi skupinami sídel zásadní význam. Hospodářské výsledky obcí pravděpodobně nemůžou sehrát v celkovém stavu zájmových sídel zásadní roli z důvodu roztříštěnosti počtu obyvatel sídel a prostorové roztříštěnosti samotných sídel v rámci území obce. Na každé sídlo tedy připadá téměř bez výjimky nepatrný podíl z obecního rozpočtu, který se často proinvestuje především v centrální části obcí (Perlín 2019). Lze říci, že paradoxně jsou na tom hospodářsky lépe obce, které v sobě zahrnují sídla *riziková*, což by odpovídalo převaze investic do jádrových částí obcí. Indexy vzdělání a stáří či míra registrované nezaměstnanosti taktéž nenabývaly mezi sledovanými skupinami sídel statisticky významného rozdílu.

Závěr

Dříve, nežli přistoupíme k hlavním závěrům předložené práce, je nutné zdůraznit její omezenou platnost. Výzkum celkového stavu zájmových sídel a míry kolektivního sociálního kapitálu v nich byl realizován podle Fialové (2014) v chalupářsky a chatařsky dominantním období (výzkum celkového stavu sídla byl realizován 13. – 16. srpna 2019) s mírným přesahem mimo něj při výzkumu kolektivního sociálního kapitálu sídel (18. – 20. a 26. října 2019). Je nutné zdůraznit, že vnitřní faktory rozvoje sídla tedy odráží stav v analyzovaných sídlech pouze sezónně. Mimo toto období, přibližně tedy od listopadu do března, je skutečný vnitřní potenciál sídel blíže neznámý, velmi pravděpodobně ovšem výrazně nižší z důvodu absence velkého množství (mnohdy výrazné většiny) rekreatantů – především chalupářů.

Vnitřní potenciál rozvoje nejmenších sídel vybrané části vnitřní periferie Česka, měřený vybranými proměnnými socioekonomické a sociokulturní povahy, musí být zákonitě vzhledem k vysoké vývojové úrovni a komplexitě geografického systému (Hampel 1998) pouze zjednodušujícím obrazem jejich reálného potenciálu. Nelze postihnout všechny socioekonomické a sociokulturní prvky sídla a tedy i jejich potenciál z důvodu neexistence dostupných dat, vysoké časové a fyzické náročnosti komplexně pojatého výzkumu a z dalších blíže nespecifikovaných důvodů.

Na základě principů prostorové nestacionarity kontextuálního typu (Spurná 2008) nelze bez rizika chyby výsledky této práce zobecnit pro všechna nejmenší sídla všech částí vnitřní periferie Česka. Jedním z hlavních důvodů je odlišný a specifický historický vývoj větší části analyzované části vnitřní periferie než oblastí mezi kraji Středočeským a Jihočeským, respektive kraji Středočeským a Vysočinou.

Samotné výsledky této práce přinesly několik důležitých zjištění. Především se zpětně z výsledků analýzy vztahu mezi vnitřními faktory rozvoje potvrdila vhodnost paradigmatu rozvoje českého periferního venkova vládnutím (*local governance*) zdola nahoru (*bottom-up*). Celkový stav zájmových sídel tak je, mimo jiné intervenující faktory, patrně důsledkem kvalitního sociálního prostředí, tedy mezilidských vazeb.

Je tedy patrné, že pro zlepšení socioekonomického stavu sídla je, mimo jiné, nutné posilovat a zkvalitňovat sociální vazby, společenský život a tedy i akceschopnost komunity. Nabízí se otázka, jakým způsobem utvářet a upevňovat kvalitní mezilidské vazby. Jedním z návrhů vyplývajících ze závěru této práce je tvorba rozvojových ploch pro účely bydlení v platném

územním plánu. Levné a rozlohou malé stavební pozemky v dosavadním intravilánu sídel mohou zahustit hustotu osídlení a být klíčem k zprostředkování intenzivních sociálních vazeb. Dalším nástrojem posílení mezilidských vztahů může být dostatečná finanční podpora spolkům a neformálním uskupením formami nevratných grantů od obcí.

První hypotéza zabývající se platností efektivity místních aktérů a jejich nástrojů v ovlivnění celkového stavu sídla byla potvrzena především na základě teoretického rozboru vybrané literatury, prostřednictvím výsledků vlastního terénního šetření a grafického výstupu matice vnitřních faktorů rozvoje sídla.

Druhá hypotéza zaměřující se na nalezení vztahu mezi kolektivním sociálním kapitálem a celkovým stavem sídla byla potvrzena výsledky zmíněné matice vnitřních faktorů rozvoje sídla a byla taktéž (i přes jisté metodické problémy) potvrzena statistickým testováním.

Zdá se tedy, že nejefektivnějšími nástroji ovlivnění celkového stavu zájmových sídel vybrané části vnitřní periferie Česka se v rukou lokálních aktérů jeví ty sociálně - psychologické, institucionální a věcné. Celkový stav zájmových sídel závisí na kvalitě sociálního prostředí lokality a tudíž její akceschopnosti v souladu se závěry Jančáka, Havlíčka, Chromého, Marady (2008), Binka, Galvasové, Chabičovské a kol. (2011), Váněho (2012) či Perlína (2019).

Dále byla vytvořena klasifikace sídel, která poukázala na existenci velmi rozmanitého rozvojového potenciálu nejmenších sídel v zájmovém území této diplomové práce. V řadě sídel byly zjištěny pozitivní rozvojové předpoklady společně se změnou jejich primární funkce z rezidenční na rekreační. Na druhou stranu se v zájmové oblasti nachází převaha sídel s neurčitým či dokonce naprosto nedostatečným vnitřním potenciálem pro rozvoj.

Důležitou implikací vytvořené z klasifikace sídel je zdůraznění nutnosti realizace typově odlišných rozvojových opatření pro nejmenší sídla zájmového území v duchu rčení „one size does not fit all“. Nelze ani očekávat existenci univerzálního nástroje, který by efektivně pomohl všem nejmenším sídlům různých částí vnitřní periferie Česka.

Statisticky významné rozdíly mezi sídly *rozvojovými* a *rizikovými* byly zjištěny pouze v rámci vybraných sociokulturních proměnných. Statisticky významné rozdíly proměnných mikropolohových, mezopolohových, demografických, ekonomických či přírodních předpokladů nebyly výzkumem potvrzeny. Toto zjištění opět zpětně potvrzuje význam lidského a sociálního kapitálu především pak v rozvoji sídel s nepříznivými vnějšími faktory rozvoje.

Rozdíl v celkovém stavu sídel a míře kolektivního sociálního kapitálu mezi nejmenšími sídly ležícími v území dosídleném a kontinuálně osídleném nebyl statisticky potvrzen. Neplatí tedy, že by zájmová sídla ležící za historickou německou jazykovou hranicí byla v tomto ohledu výrazně horší, než zájmová sídla s kontinuálním vývojem. Je ovšem nutné poznamenat, že ve skutečnosti nebyla tato správní hranice pravděpodobně ostrou linií, ale spíše širším pásmem s podobnými sociálně-demografickými procesy i v nejbližším prostoru s již kontinuálním vývojem. Tento výsledek je tedy nezbytné dále v budoucnu systematicky ověřovat.

Ačkoliv byl mezi vnitřními faktory rozvoje sídla nalezen jistý vztah, je potřeba jej v budoucnu kvůli metodickým problémům statistické analýzy nadále testovat. Především je pak nutné test realizovat s vyšším počtem případů. Dále bude nutné uskutečnit výzkum v dalších částech vnitřní periferie – v území na hranicích krajů Středočeského, Jihočeského a Vysočiny. Užitečná by pak byla komparace výsledků těchto dvou historickogeograficky odlišně se vyvíjejících regionů. V neposlední řadě by pak měla být platnost výsledků ověřena pro sídla s nepatrně vyšším počtem obyvatel.

Součástí následujících diskuzí by měla být kritická analýza vhodnosti námi navrženého měření vnitřního potenciálu rozvoje sídel. Především by měla být zhodnocena vhodnost navržených agregátních ukazatelů socioekonomického a sociokulturního charakteru.

V úplném závěru bychom měli odpovědět na otázky z úvodu diplomové práce.

- Existence kvalitních sociálních vazeb v sídle má s největší pravděpodobností pozitivní vliv na kvalitu jeho celkového stavu.
- Při procesu změny primární funkce periferního venkova z produkční na rekreační mají námi navržené vnitřní rozvojové faktory sídla (celkový stav sídla = atraktivita; kolektivní sociální kapitál = společenský život) vypovídající hodnotu.
- Takto definovaný vnitřní potenciál rozvoje vlastní téměř pětina analyzovaných sídel.
- Statisticky významný rozdíl mezi sídly vlastní rozvojový potenciál a sídly bez něj byl zaznamenán pouze ve skupině vybraných sociokulturních proměnných.
- Rekreatanti, především pak chalupáři, jsou jedni z klíčových aktérů rozvoje nejmenších sídel vybrané části vnitřní periferie Česka.

Seznam zdrojů

Literatura

BARTOŠ, M., KUŠOVÁ, D. (2005): Amenitní migrace jako specifická forma globální migrace obyvatel a její vliv na kvalitu života. *Životné prostredie*, 39, 6, 315 – 318.

BAŠE, M. (2006): Sídla a stavby na venkově. Vyd. 1. Praha: Česká technika - nakladatelství ČVUT. 80 s. ISBN 80-01-03390-2.

BAXA, J. (2010): Kvalita bydlení jako součást kvality života – obecné otázky, pojmy a možnosti výzkumu. In: *Geografie pro život ve 21. století. Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna - 3. září 2010.* Ostravská univerzita v Ostravě, 474–478.

BAXA, J., CHROMÝ, P. (2015): Percepce kvality bydlení a její územní diferenciaci v Libereckém kraji na počátku 21. století. *ACC JOURNAL*, 21, 3, 106-124.

BAXA, J., OSOBA, P. (2016): Možnosti komplexního hodnocení kvality bydlení. *Evaluční teorie a praxe*, 4, 2, 1–34.

BERÁNEK, O. (2006): „Sudety – sociologická studie“. Diplomová práce. Karlova Univerzita v Praze, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Jana Duffková, CSc.

BERNARD, J. (2011): Endogenní rozvojové potenciály malých venkovských obcí – obtížné hledání a měření jejich vlivu. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 47, 4, 745-775.

BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T. (2010): Části obcí s vlastní samosprávou a bez ní. Vliv administrativního statusu části obce na její rozvoj. *Acta Politologica*, 2, 3, 46–61.

BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., ILLNER, M., VOBECKÁ, J. (2011): Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 237 s. ISBN 978-80-7419-069-8.

BERNARD, J., ŠIMON, M. (2017): Vnitřní periferie v Česku. Multidimenzionalita sociálního vyloučení ve venkovských oblastech. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 53, 1, 3-28.

BIČÍK, I. a kol. (2001): Druhé bydlení v Česku. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2001. 167 s. ISBN 80-238-7002-5.

BIČÍK, I. a kol. (2010): Vývoj využití ploch v Česku. 1. vyd. Praha: Česká geografická společnost. 250 s.

BINEK, J. (2008): Hospodaření s majetkem obcí. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko – správní fakulta. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jan Šelešovský, CSc.

BINEK, J., GALVASOVÁ, I., CHABIČOVSKÁ, K. a kol. (2011): Rozvojový interaktivní audit. 1 vyd. Brno: GaREP. ISBN 978-80-904308-9-1.

BINEK, J., SVOBODOVÁ, H., HOLEČEK, J. a kol. (2009): Synergie ve venkovském prostoru. Akteři a nástroje rozvoje venkova. 1. vyd. Brno: GaREP. 96 s. ISBN 978-80-904308-0-8.

- BINEK, J., SVOBODOVÁ, H., CHABIČOVSKÁ, K. a kol. (2011): Synergie ve venkovském prostoru. Paradoxy rozvoje venkova: kritické zhodnocení bariér, nástrojů a šancí rozvoje venkova. 1. vyd. Brno: GaREP. 64 s. ISBN 978-80-904308-6-0
- BLAŽEK, B. (2004): Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie. ERA, Brno, 184 s. ISBN 80-86517-90-X.
- BLAŽEK, J. (2019): Lokální a regionální rozvoj. Blok přednášek v letním semestru 2019. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF UK v Praze.
- BLAŽEK, J., CSANK, P. (2007): Nová fáze regionálního rozvoje v ČR? Sociologický časopis /Czech Sociological Review, 43, 5, 945–965.
- BLAŽEK, J., HAMPL, M. (2009): Types of systems of actors in regional development: their function and regulatory potential. *European Spatial Research and Policy*, 16, 1, 75–92.
- BLAŽEK, J., NETRDOVÁ, P. (2012): Aktuální tendence lokální diferenciacce vybraných socioekonomických jevů v Česku: směřuje vývoj k větší mozaikovosti prostorového uspořádání? *Geografie*, 117, 3, 266–288.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika implikace. Vyd. 2. vydání. Praha: Karolinum, 342 s. ISBN 978-80-246-1974-3.
- BLAŽEK, J., MACEŠKOVÁ, M., CSANK, P. (2006): Model 4 kapitálů – nová metoda pro přípravu rozvojových strategií? *Obec a finance*, 11, 5, 52-53.
- BLAŽEK, J., CSANK, P., MACEŠKOVÁ, M., SÝKOROVÁ, I., ŽÍŽALOVÁ, P. (2008): Regional Development of Prague, and Application of the Four-Capital Model to the Issue of Urban Sprawl. *European Environment*, 18, 96-109.
- BOURDIEU, P. (1986). The forms of capital. In: RICHARDSON, J. G. ed.: *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press, 241-258.
- BURDA, T. (2016): Historické hranice a proces polarizace prostoru v Česku. 1. vyd. Praha: P3K. 157 s. ISBN 978-80-87343-63-0.
- COLEMAN, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- COPPOCK, J. T. a kol. (1977): *Second homes: Curse or blessing?* Oxford: Pergamon.
- CZAPIEWSKI, K. (2008): Sustainability and success – a case study of Mazovia Region. In: *Europa XXI*, 17, Warszawa: IGiPZ PAN, 45–54.
- ČERNÍN, K. (2017): Opakované stavební řízení. *Správní právo*, 50, 2, 57-72.
- DE HAAN, E. M. (2019): *Citizens' initiatives in depopulating rural areas. Understanding success, failure and continuity from multiple perspectives*. Groningen: University of Groningen.
- DE VAUS, D., A. (2002): *Surveys in Social Research*. Crows Nest: Allen & Unwin. 379 s. ISBN 9781865086118.
- DROR, Y. (2001): *The capacity to govern*. London: Frank Cass Publishers. ISBN 0-7146-8314-0.

- DURDÍK, P. (2013a): Veřejný prostor a veřejná prostranství. In: Veřejný prostor, veřejná prostranství. Sborník z konference AUÚP, Znojmo 21. - 22. 11. 2013. 1. vydání. Brno: Ústav územního rozvoje. 79 s. ISBN 978-80-87318-27-0.
- DURDÍK, P. (2013b): Veřejný prostor, prostranství a územní plánování. In: Veřejný prostor, veřejná prostranství. Sborník z konference AUÚP, Znojmo 21. - 22. 11. 2013. 1. vydání. Brno: Ústav územního rozvoje. 79 s. ISBN 978-80-87318-27-0.
- DWYER, J. (2016): New approaches to revitalise rural economies and communities – reflections of a policy analyst. *European Countryside*, 2, 175-182.
- ELSHOF, H., HAARTSEN, T., van WISSEN, L., J., G., MULDER, C., H. (2017): The influence of village attractiveness on flows of movers in a declining rural region. *Journal of Rural Studies*, 56, 39-52.
- FARSTAD, M., RYE, J., F. (2013): Second home owners, locals and their perspectives on rural development. *Journal of Rural Studies*, 30, 41-51.
- FIALOVÁ, D. (2001): Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem. *Geografie* 106, 1, 36-47.
- FIALOVÁ, D. (2004a): Okolnosti podmiňující vznik a vývoj druhého bydlení. In: VÁGNER, J., FIALOVÁ, D. a kol.: Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 38-49.
- FIALOVÁ, D. (2004b): Prostorové rozmístění druhého bydlení v Česku – základní charakteristiky. In: VÁGNER, J., FIALOVÁ, D. a kol.: Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 49-57.
- FIALOVÁ, D. (2014): Tradiční a nové formy druhého bydlení jako významná součást vnitrostátního cestovního ruchu [online]. In: 5. mezinárodní kolokvium o cestovním ruchu. Sborník příspěvků. Pavlov, 11. – 12. září 2014. Dostupné z: <https://www.econ.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/3910085/10619195/sbornik-kolokviumCR2014.pdf>
- FIALOVÁ, D., VÁGNER J. (2005): Druhé bydlení v periferních oblastech. In: NOVOTNÁ, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK v Praze, 74-81.
- GALLENT, N. (2014): The Social Value of Second Homes in Rural Communities. *Housing, Theory and Society*, 31, 2, 174–191.
- GALLENT, N., TEWDWR-JONES, M. (2000): *Second homes in Europe: Examining housing supply and planning control*. Aldershot: Ashgate. 176 s.
- GALVASOVÁ, I. a kol. (2007): Rozvojový interaktivní audit, regionální politika a poznání disparit. Souhrnná studie z řešení aktivity A701 projektu WD-39-07-1. Brno: GaREP.
- GKARTZIOS, M., LOWE, P. (2019): Revisiting Neo-Endogenous Rural Development. In: SCOTT, M., GALLENT, N., GKARTZIOS, M. (eds): *The Routledge Companion to Rural Planning*, Routledge: New York, 159-169.

- GKARTZIOS, M., SCOTT, M. (2014): Placing Housing in Rural Development. Exogenous, Endogenous and Neo-Endogenous Approaches. *Sociologia Ruralis*, 54, 3, 241-265.
- GOODWIN, M. (1998): The Governance of Rural Areas. Some Emerging Research Issues and Agendas. *Journal of Rural Studies*, 14, 1, 5-12.
- GREGORY, D. ed. (2009): The dictionary of human geography. 5. vydání. Malden: Blackwell, 1052 s. ISBN 978-1-4051-3288-6.
- HALFACREE, K. (2012): Heterolocal Identities? Counter-Urbanisation, Second Homes, and Rural Consumption in the Era of Mobilities. *Population, Space and Place*, 18, 209–224.
- HALÁS, M. (2014): Modelovanie priestorového usporiadania a dichotómie centrum – periféria. *Geografie*, 119, 4, 384–405.
- HALL, C., M. (2014): Second home tourism: an internation review. *Tourism Review International*, 18, 1-21.
- HAMPL, M. (1998): Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního rádu. 1. vyd. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. 111 s. ISBN 80-902154-7-5.
- HAMPL, M. (2001): Geografie transformace v České republice: celkové zhodnocení. In: HAMPL, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 27-45.
- HAMPL, M. (2003): Diferenciace a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor? *Geografie*, 108, 3, 173–190.
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 147 s.
- HAMPL, M., DOSTÁL, P., DRBOHLAV, D. (2007): Social and cultural geografie in the Czech Republic: under pressures of globalization and post-totalitarian transformation. *Social and Cultural Geography*, 8, 3, 475–493.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Praha, 255 s.
- HAMPL, M., MARADA, M. (2015): Sociogeografická regionalizace Česka. *Geografie*, 120, 3, 397–421.
- HAMPL, M., MÜLLER, J. (1998): Jsou obce v České republice příliš malé? *Geografie – Sborník ČGS*, 103, 1, 1-12.
- HAMPL, M., MÜLLER, J. (2011): Společenská transformace a regionální diferenciace Česka: příklad vývoje rozmístění pracovních míst a obyvatelstva. *Geografie*, 116, 3, 211–230.
- HAMPL, M., MÜLLER, J. (2019): Vývoj geografického rozmístění obyvatelstva v Česku po roce 2000: post-transformační tendence? *Geografie*, 124, 4, 385–409.
- HARRISON, M. (2004): Defining Housing Quality and Environment: Disability, Standards and Social Factors. *Housing Studies*, 19, 5, 691–708.

- HAVLAN, P., JANEČEK, J. a kol. (2014): Majetek územních samosprávných celků v teorii a praxi. 2. aktualizované a podstatně doplněné vydání. Praha: Leges, 400 s.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: NOVOTNÁ, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK v Praze, 6-25.
- HUSÁK, J. (2012): Synergy of social and human capital in rural development – czech and german cases. *European Countryside*, 4, 240-250.
- CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In: JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M. (eds.): Geografie na cestách poznání. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 163–178.
- CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M., HAVLÍČEK, T. (2011): Venkov – žitý prostor: regionální diference percepcí venkova představiteli venkovských obcí v Česku. *Geografie*, 116, 1, 23–45.
- CHROMÝ, P., JANŮ, H. (2003): Regional identity, activation of territorial communities and the potential of the development of peripheral regions. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, 38, 1, 105–117.
- CHROMÝ, P., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2009): Region and regionalism. *Regional Identity, Contemporary and Historical Regions and the Issue of Relict Borders. The Case of Czechia. Regions and Regionalism*, 9, 2, 9–19.
- ILLNER, M. (1977): Sociální podmínky v Praze a v ostatních velkých městech ČSSR: srovnání na základě statistických ukazatelů. *Sociologický časopis*, 13, 1, 79–73.
- ILLNER, M. (1988): K vyrovnání podmínek života ve městě a na venkově. *Územní plánování a urbanismus*, 2/88, 90–95.
- ILLNER, M. (2001): Formování lokálních mocenských elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů měst. In: HAMPL, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 251-274.
- JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2008): Regional differentiation of selected condition for the development of human and social capital in Czechia. *Geografie*, 113, 3, 269–284.
- JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie*, 115, 2, 207–222.
- JASZCZAK, A., KRISTIANOVA, K., VAZNONIENE, G., ZUKOVSKIS, J. (2018): Phenomenon of abandoned villages and its impact on transformation of rural landscapes. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 40, 4, 467–480.

- JEHLÍK, J. (2018): Rukověť urbanismu: architektura poznávání a navrhování prostředí. Vyd. 2. Praha: Ausdruck Books. 248 s. ISBN 978-80-270-4920-2.
- JEŽEK, J. (2015): Kritická analýza strategického plánování obcí, měst a regionů v České republice: Identifikace problémových oblastí a návrh řešení [online]. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. 72 s. ISBN 978-80-261-0678-4. Dostupné z: https://old.zcu.cz/export/sites/zcu/pracoviste/vyd/online/FEK_KritickaAnalyzaStrategickehoPlanovani.pdf
- KADERÁBKOVÁ, J., JETMAR, M. (2010): Selected issues of the development of small municipalities in the czech republic, financing of municipalities. *European Countryside*, 3, 102-117.
- KAHNEMAN, D. (2012): Myšlení rychlé a pomalé. Vyd. 1. Brno: Jan Melvil. 542 s. ISBN 978-80-87270-42-4.
- KANTORKOVÁ, V. (2009): Metodické doporučení k činnosti územních samosprávních celků. Informování obce o své činnosti a participace občanů obce na územní samosprávě. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, odbor dozoru a kontroly veřejné správy. 36 s.
- KAŠPAROVÁ, L., ROZEHNALOVÁ, E., a kol. (2005): Vesnice: nové stavby pro venkov [online]. Program obnovy venkova. Brno: Ústav územního rozvoje. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/publikace/metodickeprirucky/plnezneni/vesnice-8-nove-stavby/Vesnice-8-nove-stavby.pdf>
- KERNER, J. (2010): Hospodaření s majetkem obce. In: ČERNOHORSKÝ, J. a kol.: Příručka pro člena zastupitelstva obce po volbách 2010. Vyd. 1. Praha: Svaz měst a obcí České republiky, 47-59.
- KNOPP, A. a kol. (1994): Vesnice. Stavby a krajina mají svůj řád. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje Brno. 211 s. ISBN 80-85124-96-3.
- KOCMÁNKOVÁ – MENŠÍKOVÁ (2008): The need of information and extension service for the countryside and its development (the opinions of local actors). *Agricultural Economics*, 54, 12, 583–596.
- KOMÁREK, M. (2017): Typologie místních komunikací pro posuzování stavu dopravní infrastruktury [online]. Analýza vnitřního dluhu veřejné infrastruktury venkova ČR. Projekt SMS ČR „Společně pro udržitelný rozvoj venkova v roce 2017“.
- KOPECKÁ, Z., JÍCHOVÁ, J. (2015): Bytový fond v Česku [online]. In: Konference Sociálně prostorová diferenciacie Česka v historické perspektivě. Dostupné z: http://www.atlasobyvatelstva.cz/sites/default/files/91_bytovyfond_cz.pdf
- KORČÁK, J. (1973): Geografie obyvatelstva ve statistické syntéze. Praha.
- KRBOVÁ, J. (2015): Strategické plánování v malých obcích – kritická analýza a návrhy řešení. In: JEŽEK, J. a kol.: Strategické plánování obcí, měst a regionů. Vybrané problémy, výzvy a možnosti řešení. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 125-137.
- KRUMML, J. (2018): Čekárny jsou kulturní vizitkou každé obce. *Obec a finance*, 23, 3.
- KUČEROVÁ, S. (2011). Education towards obtaining various forms of capital. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, 46, 23-33.

- KULDOVÁ, S. (2005): Podbořansko – „nová“ či „klasická“ periferie? In: NOVOTNÁ, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK v Praze, 100-109.
- KUPKA, J. (2018): Vybrané kapitoly z urbanismu venkova [online]. Studijní opora určená pro studenty Stavební fakulty ČVUT. Praha: Katedra urbanismu a územního plánování ČVUT.
- KŮSOVÁ, T. (2013): Volný čas a sociální kapitál: Prostorová diferenciacie spolkové aktivity v Česku. *Geografie*, 118, 4, 372–391.
- KŮSOVÁ, T., FIALOVÁ, D., HUČÍNOVÁ, M. (2017): Sociální síť a vznik sociálního kapitálu v lokalitách druhého bydlení. *Geografie*, 122, 2, 236–256.
- LIBROVÁ, H. (1997): Decentralizace osídlení – vize a realita. Část druhá: decentralizace v realitě České republiky. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 33, 1, 27-40.
- LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. (1996): Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.
- LUX, M. (2002): Spokojenost českých občanů s bydlením. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 45 s. ISBN 80-7330-014-1.
- MACHÁČEK, J., TOTH, P., WOKOUN, R. (2011): Regionální a municipální ekonomie. Vyd. 1. Praha: Oeconomica. 199 s. ISBN 978-80-245-1836-7.
- MAIER, K. a kol. (2012): Udržitelný rozvoj území. 1. vyd. Praha: Grada. 253 s. ISBN 978-80-247-4198-7.
- MAJEROVÁ, V. a kol. (2001): Český venkov 2001. Část I: instituce. 1. vyd. Praha: Credit. 207 s. ISBN 80-213-0863-X.
- MARADA, M. (2001): Využití statistické analýzy k vymezení periferních oblastí Česka. *Geografie – Sborník ČGS*, 106, 1, 12–25.
- MARADA, M., KVĚTOŇ, V. (2010): Diferenciacie nabídky dopravních příležitostí v českých obcích a sociogeografických mikroregionech. *Geografie*, 115, 1, 21–43.
- MAREŠ, P., RABUŠIC, L. (2002): Měření (síly) asociace mezi dvěma spojitými proměnnými: korelační koeficienty a grafy [online]. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2004/SOC418/SPSS_8_korelace.pdf
- MAŘÍKOVÁ, P. (2009): Současný venkov – základní údaje. In: MAJEROVÁ, V. a kol.: Český venkov 2008. Proměny venkova. Vyd. 1. Praha: ČZU, Provozně ekonomická fakulta, 35-51.
- MEIJER, M., SYSSNER, J. (2017): Getting ahead in depopulating areas - How linking social capital is used for informal planning practices in Sweden and The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 55, 59-70.
- MŮLLER, D., K. (2011): Second homes in rural areas: Reflections on a troubled history. *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography*, 65, 137-143.
- MUSIL, J. (1988): Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. *Územní plánování a urbanismus*, XV, 2, 67–72.

- MUSIL, J. (2006): Regionální a místní formy sociálního vyloučení a jak jim čelit – problém vnitřních periferií v České republice. In: SIROVÁTKA, T. ed.: Sociální vyloučení a sociální politika. Masarykova univerzita, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Brno, Praha, 25–40.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2006): Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení. Praha: CESES, FSV UK.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, 2, 321–348.
- NOVÁČEK, A. (2005): Vývojové trendy polarizace prostoru v Česku. In: NOVOTNÁ, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK v Praze, 25-36.
- NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciaci obcí v České republice. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, 4, 717–744.
- OPRAVIL, Z. (2018): Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+ – Aktuální stav zpracování dokumentu. Obec a finance, 23, 3.
- PERLÍN, R. (1999): Venkov, typologie venkovského prostoru [online]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf
- PERLÍN, R. (2006): The Co-Operation Of Rural Municipalities – Chance Or Condition Of Achievement. Agricultural Economic – Czech, 52, 6, 263–272.
- PERLÍN, R. (2010): Theoretical approaches of methods to delimitate rural and urban areas. European Countryside, 4, 182-200.
- PERLÍN, R. (2018): Veřejná prostranství malých sídel. Urbanismus a územní rozvoj. In: Sborník z konference AUÚP ČR, Pardubice 8.–9. 11. 2018. Mimořádná příloha časopisu Urbanismus a územní rozvoj č. 1/2019. Brno: Ústav územního rozvoje, 47-51.
- PERLÍN, R. (2019): Rozvojové problémy venkova. Blok přednášek z letního semestru 2019. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF UK v Praze.
- PERLÍN, R. a kol. (1993): Program obnovy vesnice: metodická publikace. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav výstavby a architektury. 63 s. ISBN 80-85124-75-6.
- PERLÍN, R., HUPKOVÁ, M. a kol. (2011): Venkovy a venkované. Doprovodná publikace k výstavě. 2. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. 11 s., 19 složených l. ISBN 978-80-87147-31-3.
- PERLÍN, R. a kol. (2018+): TITSMMR701 Socioekonomický vývoj nemetropolitních oblastí České republiky se zřetelem na rozvojové potřeby jednotlivých regionů. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF UK v Praze.
- PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie, 115, 2, 161–187.
- PERLÍN, R., ŠIMČÍKOVÁ, A. (2008): Criteria of a succesful rural municipality. Europa XXI, 17, 29–43.
- PILEČEK, J. (2010): Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodologických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. Geografie, 115, 1, 64–77.

- PILEČEK, J., JANČÁK, V. (2010): Je možné měřit sociální kapitál? Analýza územní diference okreseš Česka. *Geografie*, 115, 1, 78–95.
- PITKÄNEN, K., ADAMIK, C., HALSETH, G. (2014): Leisure Activities and Rural Community Change: Valuation and Use of Rural Space among Permanent Residents and Second Home Owners. *Sociologia Ruralis*, 54, 2, 143-166.
- POLÁKOVÁ, O. a kol. (2006): Bydlení a bytová politika. Vyd. 1. Praha: Ekopress. 294 s. ISBN 80-86929-03-5.
- POTŮČEK, M. (2005): Veřejná politika. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. 399 s. 80-86429-50-4.
- POTŮČEK, M. a kol. (2015): Veřejná politika. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. 309 s. ISBN 978-80-7400-591-6.
- PUTNAM, R. (1993): *Making Democracy Work: civic tradition in modern Italy*. Princeton University Press, Princeton.
- PUTNAM, R. (2001): Social Capital. Measurement and Consequences. *ISUMA – Canadian Journal of Policy Research, Social Capital*, 2, 1, 41–51.
- RAJOVIČ, G., BULATOVIČ, J. (2013): Characteristics of housing in rural villages: the case northeastern Montenegro. *International Letters of Social and Humanistic Sciences Online*, 6, 24-35.
- ROBERTS, K. B. (1996): *Landscapes of Settlement: Prehistory to the present*. 1. vyd. London: Routledge. ISBN 0-203-73896-9.
- SAMUELSON, P., A., NORDHAUS, W., D. (2013): *Ekonomie*: 19. vydání. 1. vydání. Praha: NS Svoboda, 715 s. ISBN 978-80-205-0629-0.
- SEDLACEK, S., KURKA, B., MAIER, G. (2009): Regional identity: a key to overcome structural weaknesses in peripheral rural regions? *European Countryside*, 1, 4, 180-201.
- SCHULLER, T. (2001). The complementary roles of human and social capital. *Canadian Journal of Policy Research*, 2, 18-24.
- SPURNÁ, P. (2008): Geograficky vážená regrese: metoda analýzy prostorové nestacionarity geografických jevů. *Geografie*, 113, 2, 125-139.
- SRB, O. (2016): *Veřejný zájem, politika a developement*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D.
- STIGLITZ, J. E., SEN, A., FITOUSSI, J. P. a kol. (2009): *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Paris. 291 s.
- STOKER, G. (1997) *Public-private partnerships and urban governance*. In: STOKER, G.: *Partners in Urban Governance: European and American Experience*. MacMillan: London, 1-21.
- SÝKORA, L. (1999): Local and regional planning and policy in east central european transitional countries. In: HAMPL, M. a kol.: *Geography of Societal Transformation in the Czech republic*. Prague: Department of Social Geography and Regional Development, Faculty of Science, Charles University in Prague, 153-179.

- ŠÝKORA, L., MATOUŠEK, R. (2009). Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In: Geodny – Geodays 2008 – Sborník příspěvků z výroční konference ČGS. Liberec (TU v Liberci), 50-56.
- ŠILHÁNKOVÁ, V. (2004): Změny přístupu místních samospráv k podpoře investic do bydlení (na příkladu města Hradce Králové). In: FŇUKAL, M., SZCZYRBA, Z.: Bydlení - nové formy a dimenze. Sborník referátů z konference. Olomouc, 23. - 24. 6. 2004. Olomouc: Univerzita Palackého.
- ŠILHÁNKOVÁ, V. (2015): Územní plánování. 1. vyd. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje. 118 s. ISBN 978-80-87174-49-4.
- ŠIMON, M., OUŘEDNÍČEK, M. (2010): Migrace na venkov a kontraurbanizace: přehled konceptů a diskuze jejich relevance pro výzkum v Česku. In: Geografie pro život ve 21. století. Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna - 3. září 2010. Ostravská univerzita v Ostravě, 738-743.
- VÁGNER, J. (2004): Druhé bydlení jako objekt geografického zájmu. In: VÁGNER, J., FIALOVÁ, D. a kol.: Regionální diferenciaci druhého bydlení v Česku. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 20-26.
- VÁGNER, J., FIALOVÁ, D. a kol. (2004): Regionální diferenciaci druhého bydlení v Česku. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 286 s.
- VAN DER PLOEG, D., J. a kol. (2000): Rural Development. From Practices and Policies towards Theory. *Sociologia Ruralis*, 40, 4, 391-408.
- VÁNĚ, P. (2012): Lidský a sociální kapitál vnitřních periferií Česka: příklad tří mikroregionů Středočeského kraje. *Geografický časopis/Geographical Journal*, 64, 4, 357-381.
- VARVAŘOVSKÝ, P. a kol. (2013): Odstraňování staveb. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. 178 s. ISBN 978-80-904579-8-0.
- VYSTOUPIL, J. a kol. (2006): Atlas cestovního ruchu České republiky. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky. 158 s. ISBN 80-239-7256-1.
- WEBER, M., J., MCCRAY, J., HA, M. (1991): Housing assessment criteria of rural households. *Social Indicators Research*, 28, 1, 21-43.
- WOKOUN, R., MATES, P., COGAN, R. (2006): Management regionální politiky a reforma veřejné správy. Praha: Linde. 351 s. ISBN 80-7201-608-3.
- WOKOUN, R., MATES, P., KADEŘÁBKOVÁ J. a kol. (2011): Základy regionálních věd a veřejné správy. Plzeň: Aleš Čeněk. 474 s. ISBN 978-80-7380-304-9.
- WOODS, M. (2005): Rural geography: processes, responses and experiences in rural restructuring. London: SAGE. 330 s. ISBN 978-0-7619-4761-5.
- WOODS, M. (2011): Rural. London: Routledge. 336 s. ISBN 978-0-415-44240-4.

Internetové zdroje

Český statistický úřad (2020): Veřejná databáze. [cit. 5. 2. 2020]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/>

Eurostat (2020): QUALITY OF LIFE (QOL). [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/gdp-and-beyond/quality-of-life>

Evropská komise (2018): European Quality of Government Index 2017. [cit. 2. 4. 2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2018/02/27-02-2018-european-quality-of-government-index-2017

Jízdní řády IDOS (2020): Spojení. [cit. 12. 1. 2020]. Dostupné z: <https://idos.idnes.cz/vlakyautobusymhdvse/spojeni/>

Mapy.cz (2020): Základní. [cit. 11. 1. 2020]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=13.3111000&y=49.3863000&z=11>

Mendelova Univerzita (2019): Klasifikace regionů. [cit. 10. 12. 2019]. Elektronické studijní materiály. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=46121

Katedra urbanismu a územního plánování ČVUT (2019): Sídlo. [cit. 8. 7. 2019]. Dostupné z: <http://www.uzemi.eu/pojmy/sidlo>

Metodická podpora regionálního rozvoje (2020): Využití půdy [cit. 17. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/148.html>

Ministerstvo financí České republiky (2020b): ARES. Administrativní registr ekonomických subjektů. [cit. 16. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.info.mfcr.cz/ares/ares.html.cz>

Ministerstvo financí České republiky (2020a): Monitor. IISPP – Integrovaný informační systém státní pokladny a Centrální systém účetních informací (CSÚIS). [cit. 15. 1. 2020]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/2018/>

NEŠPOR, Z. R. (2018): Sociologická encyklopedie. [cit. 20. 3. 2020]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Výběr_metodou_sněhové_koule

Otevřená společnost (2019): Mapa kriminality. [cit. 15. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.mapakriminality.cz>

ŠPIČÁKOVÁ, K. (2018): Zástupy Čechů opustily po Mnichovu Sudety. Víc jich však zůstalo, s Němci měli úzké vazby [cit. 23. 6. 2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2554789-zastupy-cechu-opustily-po-mnichovu-sudety-vic-jich-vsak-zustalo-s-nemci-meli-uzke>

VOJTÍK, Š., KOPOVÁ, H. (2013): Náves. [cit. 9. 3. 2020]. © Ing. arch. Šimon Vojtík, Ph.D. Archiv portálu www.cestyvenkova.cz.

Analytické a statistické zdroje

Český statistický úřad (2011): Sčítání lidu, domů a bytů 2011. [cit. 5. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu-2011>

Český statistický úřad (2013): Dlouhodobý vývoj bytové výstavby v České republice. [cit. 9. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/dlouhodoby-vyvoj-bytove-vystavby-v-ceske-republice-n-pbpadno8io>

Evropská komise (1997): Corkská deklarace z roku 1996. [cit. 27. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.terport.hu/webfm_send/545

MÁTĽ, O., SRNOVÁ, E. (2012): Budoucnost venkova v České republice: Analýza potřeb obcí po roce 2013 z hlediska budoucí kohezní politiky a společné zemědělské politiky. Praha: Svaz měst a obcí České republiky. 157 s.

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky (2013): Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020. [cit. 11. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mmr/strategie/strategie-regionalniho-rozvoje-cr-2014-2020>

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky (2015): Politika územního rozvoje České republiky ve znění aktualizace č. 1. [cit. 9. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mmr/strategie/politika-uzemniho-rozvoje-cr-ve-zneni-aktualizace-c-1-2015>

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky (2016): Koncepce bydlení České republiky do roku 2020 (revidovaná verze). [cit. 10. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mmr/strategie/koncepce-bydleni-ceske-republiky-do-roku-2020-revidovana>

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky (2018): Charakter a struktura zástavby venkovských sídel v územních plánech. Brno: Ústav územního rozvoje. ISBN 978-80-7538-173-6.

Ministerstvo vnitra České republiky (2016): Metodické doporučení k činnosti územních samosprávných celků. Povinnosti obcí při nakládání s obecním majetkem podle zákona o obcích. Odbor veřejné správy, dozoru a kontroly. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. 100 s. ISBN: 978-80-87544-24-2.

Ministerstvo vnitra České republiky (2018a): Metodické doporučení k činnosti územních samosprávných celků. Obecní úřad. Odbor veřejné správy, dozoru a kontroly. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. 52 s. ISBN: 978-80-87544-82-2.

Ministerstvo vnitra České republiky (2018b): Metodické doporučení k činnosti územních samosprávných celků. Proces tvorby a vydávání obecně závazných vyhlášek obcí – obecná část. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, odbor veřejné správy, dozoru a kontroly. 48 s. ISBN: 978-80-87544-93-8.

OECD (2017): New Rural Policy: Linking up for growth. Background document, National Prosperity Through Modern Rural Policy Conference. [cit. 30. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/rural/rural-development-conference/documents/New-Rural-Policy.pdf>

RŮŽKOVÁ, J., ŠKRABAL, J. a kol. (2006): Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005: Počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí v letech 1869–2001 podle správního rozdělení České republiky k 1. 1. 2005. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad. 760 s. ISBN 80-250-1277-8

ŘSD – Ředitelství silnic a dálnic ČR (2017): Základní informace k celostátnímu sčítání dopavy 2016. [cit. 5. 12. 2019]. Dostupné z: <http://scitani2016.rsd.cz/pages/informations/default.aspx>

STEM – Ústav empirických výzkumů (2018): Výzkum nemetropolitních oblastí v Česku: rozbor výsledků výzkumu. Sociologický výzkum pro Přírodovědeckou fakultu UK. Zpráva z 25. ledna 2018. 34 s.

Ústav územního rozvoje (2019): B. 3. 3. 2. 1 Venkovské obce – sídla [cit. 7. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.uur.cz/principy/konference/KapitolaB/B3321_VenkovskeObceSidla_20060919.pdf

Písemná komunikace

DUSPIVOVÁ, L. (2020): Emailová korespondence s Lucií Duspivovou, vedoucí stavebního úřadu v Březnici ze dne 3. 3. 2020.

HAŠEK, J. (2020): Emailová korespondence s Ing. Janem Haškem, vedoucím stavebního úřadu v Jesenici ze dne 4. 3. 2020.

LOUDA, J. (2020): Emailová korespondence s Josefem Loudou, vedoucím Odboru výstavby Městského úřadu Spálené Poříčí ze dne 3. 3. 2020.

MARYTOVÁ, J. (2019): Emailová korespondence s Ing. Jaroslavou Marytovou z Odboru výstavby a územního plánování města Klatovy ze dne 9. 10. 2019.

PELC, V. (2020): Emailová korespondence s Vladimírem Pelcem z Odboru územního plánování a stavebního úřadu magistrátu Karlovy Vary ze dne 3. 3. 2020.

POLÁČEK, J. (2020): Emailová korespondence s Jaroslavem Poláčkem, vedoucím stavebního úřadu v Toužimi ze dne 4. 3. 2020.

PROŠEK, V. (2020): Emailová korespondence s Vítem Proškem, vedoucím Stavebního odboru v Žluticích ze dne 3. 3. 2020.

Legislativa

Zákon č. 367/1990 Sb., Zákon České národní rady o obcích (obecní zřízení)

Ústava České republiky (1992)

Zákon č. 172/1991 Sb., Zákon České národní rady o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí.

Zákon č. 128/2000 Sb., Zákon o obcích (obecní zřízení).

Zákon č. 129/2000 Sb., Zákon o krajích (krajské zřízení).

Nařízení vlády č. 290/2000 Sb., Nařízení vlády, kterým se mění nařízení vlády č. 182/1999 Sb., kterým se stanoví technické požadavky na tlaková zařízení.

Zákon č. 290/2002 Sb., Zákon o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků České republiky na kraje a obce, občanská sdružení působící v oblasti tělovýchovy a sportu a o souvisejících změnách a o změně zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky, ve znění zákona č. 10/2001 Sb., a zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

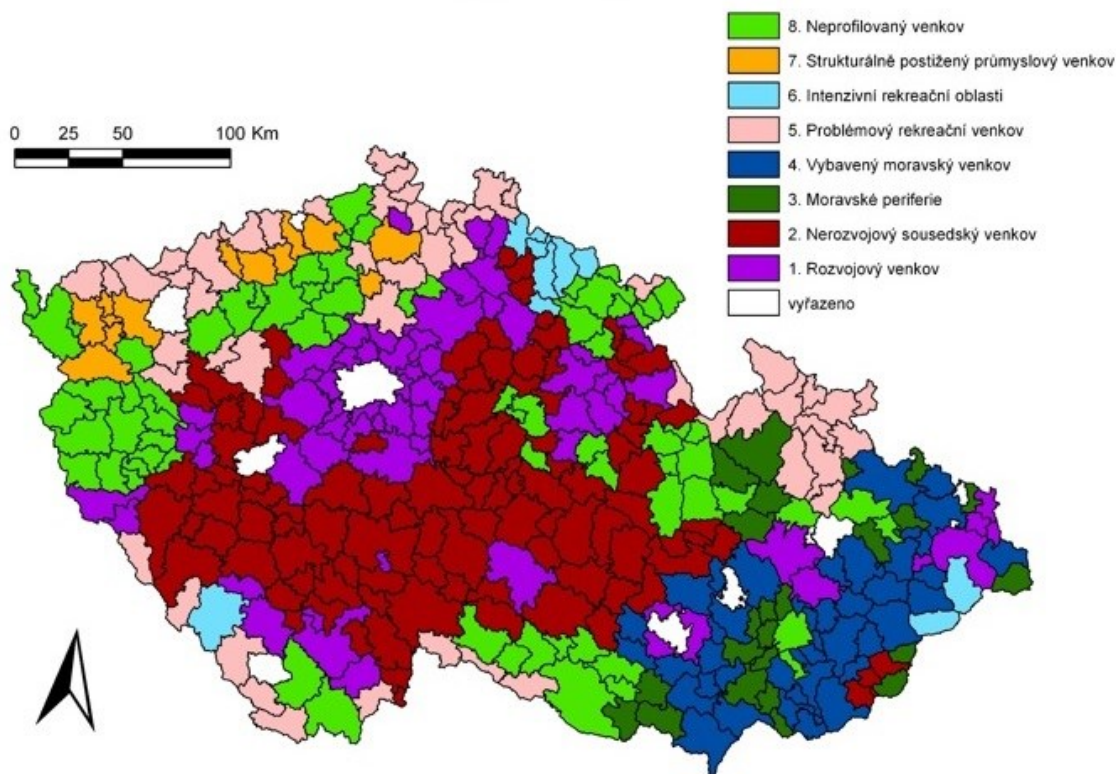
Zákon č. 320/2002 Sb., Zákon o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů.

Zákon č. 183/2006 Sb., Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

Přílohy

Příloha č. 1: Typologie venkovských oblastí Česka

Zdroj: Perlin, Kučerová, Kučera (2010)

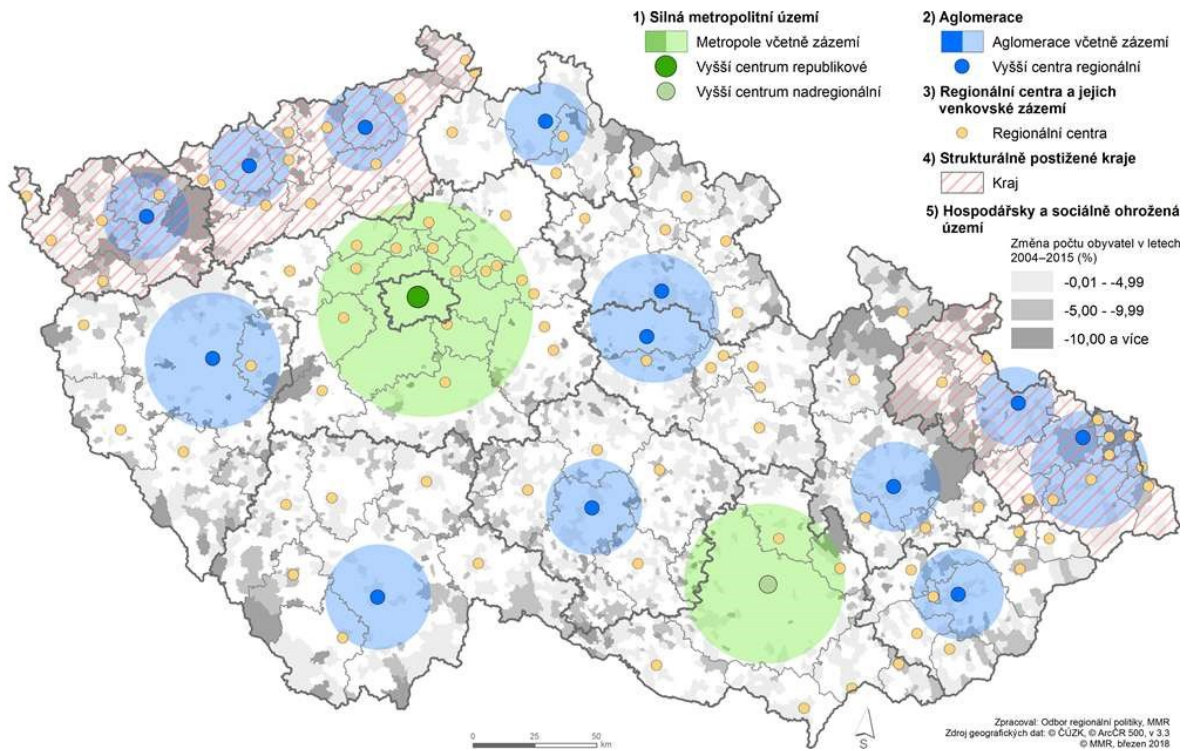
Příloha č. 2: Typologie nemetropolitních oblastí Česka

Rozřazeno dle hodnot faktorových skóre.
Vstupujícími faktory vnější a vnitřní potenciál.
Nevyhraněný typ vymezen hodnotami faktorových skóre (u obou vstupujících faktorů) od -0,3 do 0,6.

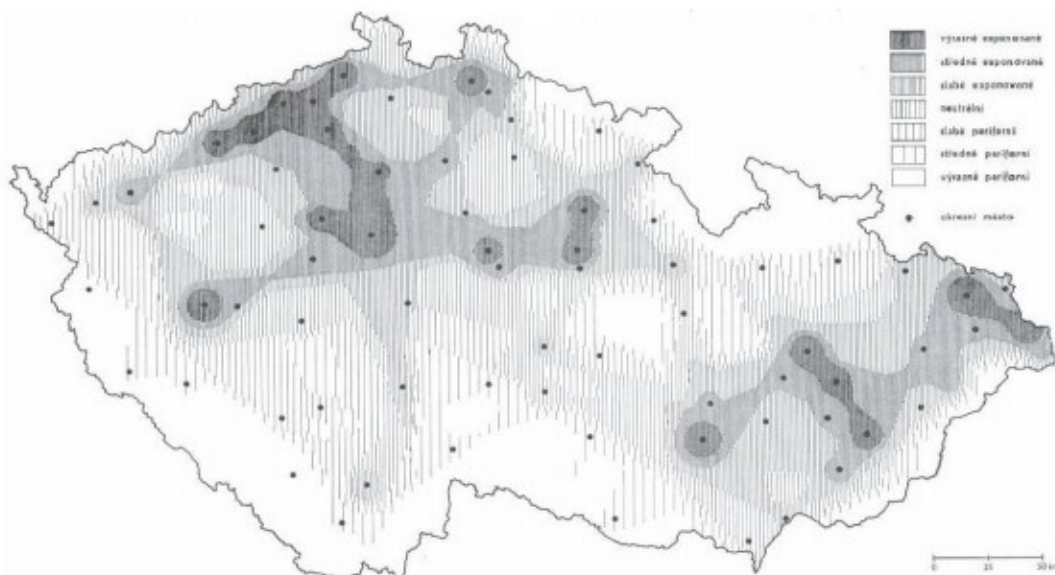
Zdroj: Perlin a kol. (2018+)

Příloha č. 3: Návrh vymezení území pro účely problémové analýzy SRR 21+ definující metropolitní a ostatní území Česka

Zdroj: Opravil (2018)

Příloha č. 4: Polarizace prostoru v Česku

Zdroj: Hampl, Gardavský, Kühnl (1987)

Domy určené k bydlení nebo k rekreaci mají převážně stavebně technický stav (*omítky, oken, vstupu, střechy a udržovanost přilehlé zahrady*):

1 – 2 – 3 – 4

Ostatní hospodářské budovy (stodoly, chlévy, stáje, kolny aj.) mají převážně stavebně technický stav:

1 – 2 – 3 – 4

Jsou v sídle domy nebo hospodářské budovy v havarijním stavu (pravděpodobně neobydlené a tudíž neudržované, rozpadající se) a pokud ano, kolik?

Obytné budovy ano (kolik) x ne

Hospodářské budovy (stodoly, chlévy, stáje, kolny aj.) ano (kolik) x ne

3) Bodová škála pro **stav návsi – hlavního veřejného prostranství** (*hodnotí se celkový stav veřejného prostranství, tedy jak prvky zeleně, vodních ploch, průchodnost prostoru a vybavenost mobiliářem*)

velmi upravené, udržované, hezké 1

upravené s drobnými závadami a problémy 2

ještě použitelné, významné prvky mobiliáře chybí 3

obtížně průchozí, nepřehledné, neupravené 4

v sídle se nevyskytuje 0

4) Bodová škála pro **stav veřejného sportoviště a dětského hřiště**, druh: (.....)

nově vybudované, opravené se zázemím pro převlečení, polyfunkční 1

jednouúčelové, uzavřené, ale moderní se zázemím 2

otevřené a udržované, bez zázemí 3

otevřené, bez zázemí, neudržované a zarůstající 4

v sídle se nevyskytuje 0

5) Bodová škála pro **stav dopravní infrastruktury**

Poznámka: Hodnotí se vždy pouze jedna hlavní ulice sídla.

opravené, bez zjevných děr, doplněné o kanalizaci 1

opravené, starší, místy drobné díry, místy chabí krajnice 2

staré, záplatované, s dírami, ale průjezdné, 3

velmi poškozené, obtížně průjezdné 4

6) Bodová škála **pro stav chodníků**

opravené chodníky i na menších ulicích a místních komunikacích 1

chodníky jenom podél hlavní 2

chodníky nespojitě, pouze někde 3

chodníky zcela chybí a jsou potřeba (užší komunikace nebezpečná pro pěší s více než 1000 vozidel/24 hod podle sčítání dopravy v roce 2016) 4

chodníky chybí a nejsou potřeba (dostatečně široká komunikace či minimální frekvence vozidel) 0

7) Bodová škála pro stav obecní vývěsky, nástěnky s plakáty, popř. turistického značení	
funkční s čitelnými zprávami, rozdělená do sekcí, aktualizovaná oznámení	1
funkční, upravená, zčásti plakáty a informace přes sebe, aktuální zprávy, pozvánky	2
neupravená nástěnka, poničení informace, obtížně čitelné, zastaralá (např. více než měsíc)	3
neexistující nebo nefunkční, absolutně nečitelná či dlouhodobě neaktualizovaná	4

8) Bodová škála pro **stav hřbitova a prostoru před ním**

Poznámka: hodnotí se upravenost a přístupnost hřbitova v sídle.

upravený přístup, jasně stanovené plochy pro parkování, místo pro odklizení starých květin, opravená hřbitovní zeď a další budovy	1
upravený přístup, drobné závady, neodlišené plochy, parkování na trávě	2
funkční, ale zjevné závady, padající omítka, málo udržovaný prostor před hřbitovem	3
nejasné nebo chybějící vymezení ploch před hřbitovem, nepořádek v okolí, neudržovaný areál	4

Celkový pohled na sídlo:

sídlo vypadá dobře, udržovaně (obyvatelé / rekreanti zde patrně žijí a starají se o stav)	1
sídlo vypadá dobře, ale vybrané prvky jsou v horším stavu (náves, vývěska, kostel aj.)	2
v sídle jsou pouze některé domy a veřejný prostor udržované(ý) a využívané(ý), zbytek působí zanedbaně a neudržovaně	3
domy a veřejný prostor jsou/je ve velmi špatném stavu, neudržované(ý), neupravované(ý)	4

Příloha č. 6: Etalon hodnocení míry kolektivního sociálního kapitálu

Etalon hodnocení míry kolektivního sociálního kapitálu

Název obce:

Název sídla:

Datum:.....čas:.....

Výsledná míra sociálního kapitálu sídla:.....

Poznámka: Společnými či kulturními akcemi na venkově máme na mysli především společný úklid veřejného prostoru, společná výpomoc sousedovi, hromadné formální i neformální posezení, Masopust, pouť, taneční zábavy, hlídání májky, koleda o Velikonocích, čerti s Mikulášem, Dožínky, Dočesná, pálení čarodějnic apod.

1) Pořádají se zde ve vesnici společenské akce, a pokud ano, jaké?

.....

2) Kde se tyto akce, pokud se konají, dějí nejčastěji?

.....

2) Kdo se těchto akcí zúčastní? Stálí obyvatelé, subjekty druhého bydlení nebo „přespolní“?

.....

3) Chodíte tam také? Pokud ano, proč? Pokud ne, z jakého důvodu?

.....

4) Kdo je pořadatelem těchto událostí? Jedná se o pravidelného a respektovaného leadera?

.....

5) Pokud existují v sídle zájmové spolky, jaké a jak často se členové schází?

.....

6) Jaké máte vztahy se svým sousedem bez rozlišení?

.....

7) Cítíte se zde dobře? Máte k vesnici nějaký bližší vztah, a pokud ano, jaký?

Pokud je tázaný rekreatant: Dokážete si představit, že byste zde žil trvale?

.....

Příloha č. 7: Rozdělení hodnot míry kolektivního sociálního kapitálu pro možnost jejich proložení do matice vnitřních faktorů rozvoje sídla

++	+	0	-	--
<ul style="list-style-type: none"> - > 5 kulturních nebo společných akcí ročně; - přítomnost zájmového spolku s pravidelným setkáváním členů; - jasně daný a respektovaný leader; - participace většiny jak stálých obyvatel, tak rekreatů na akcích (přemostující sociální kapitál); - výborné vztahy mezi stálými obyvateli a rekreanty; - nadstandardní sousedské vztahy; - citový vztah k sídlu. 	<ul style="list-style-type: none"> - 3 - 5 kulturních nebo společných akcí ročně; - přítomnost zájmového spolku s méně častým setkáváním členů; - obvyklý leader; - participace části jak stálých obyvatel, tak rekreatů na akcích (přemostující sociální kapitál); - dobré vztahy mezi stálými obyvateli a rekreanty; - nadstandardní sousedské vztahy; - pozitivní lokální identita. 	<ul style="list-style-type: none"> - < 3 kulturních nebo společných akcí ročně; - neexistence zájmového spolku; - nepravidelný a nejednoznačný leader; - participace obyvatel z jedné skupiny (svazující sociální kapitál); - neutrální (spíše formální) vztahy mezi stálými obyvateli a rekreanty; - standardní fungující sousedské vztahy; - spíše dobrý vztah k sídlu. 	<ul style="list-style-type: none"> - neexistující kulturních či společných akcí; - absence zájmového spolku či jiného sdružení; - neexistující leader; - neúčast; - neutrální a spíše formální vztahy mezi stálými obyvateli a rekreanty; - neutrální a spíše formální vztahy mezi sousedy; - bez jakéhokoliv bližšího vztahu k sídlu (to je využíváno pouze jako místo pro odpočinek). 	<ul style="list-style-type: none"> - neexistující kulturních či společných akcí; - absence zájmového spolku či jiného sdružení; - neexistující leader; - neúčast; - formální až antagonistické vztahy mezi stálými obyvateli a rekreanty; - nefungující či nestandardní vztahy mezi sousedy; - bez jakéhokoliv bližšího vztahu k sídlu (to je využíváno pouze jako místo pro odpočinek).

Poznámka: Kódování pro explorační analýzy i výpočty v IBM SPSS: ++ = 1 ; + = 2 ; 0 = 3 ; - = 4 ; -- = 5.

Poznámka: Za „kulturní“ akce v sídle se považují především stavění májky, masopustní průvody, pálení čarodějnic, velikonoční koledování a řehtání, bály a pouťové tancovačky, trhy, koncerty, dočesné, hasičské či jiné sportovní soutěže aj., nikoliv akce soukromého charakteru. Za „společné“ akce se považují především setkání lidí ve větším počtu, společné brigády či výpomoci. Za standardní sousedský vztah se v tomto případě považuje pomoc, pokud o ni soused požádá a pokud je její realizace v silách a možnostech požádaného (skládání uhlí, krátkodobé pohlídání dětí, prořezávání stromů, odklizení sněhu apod.).

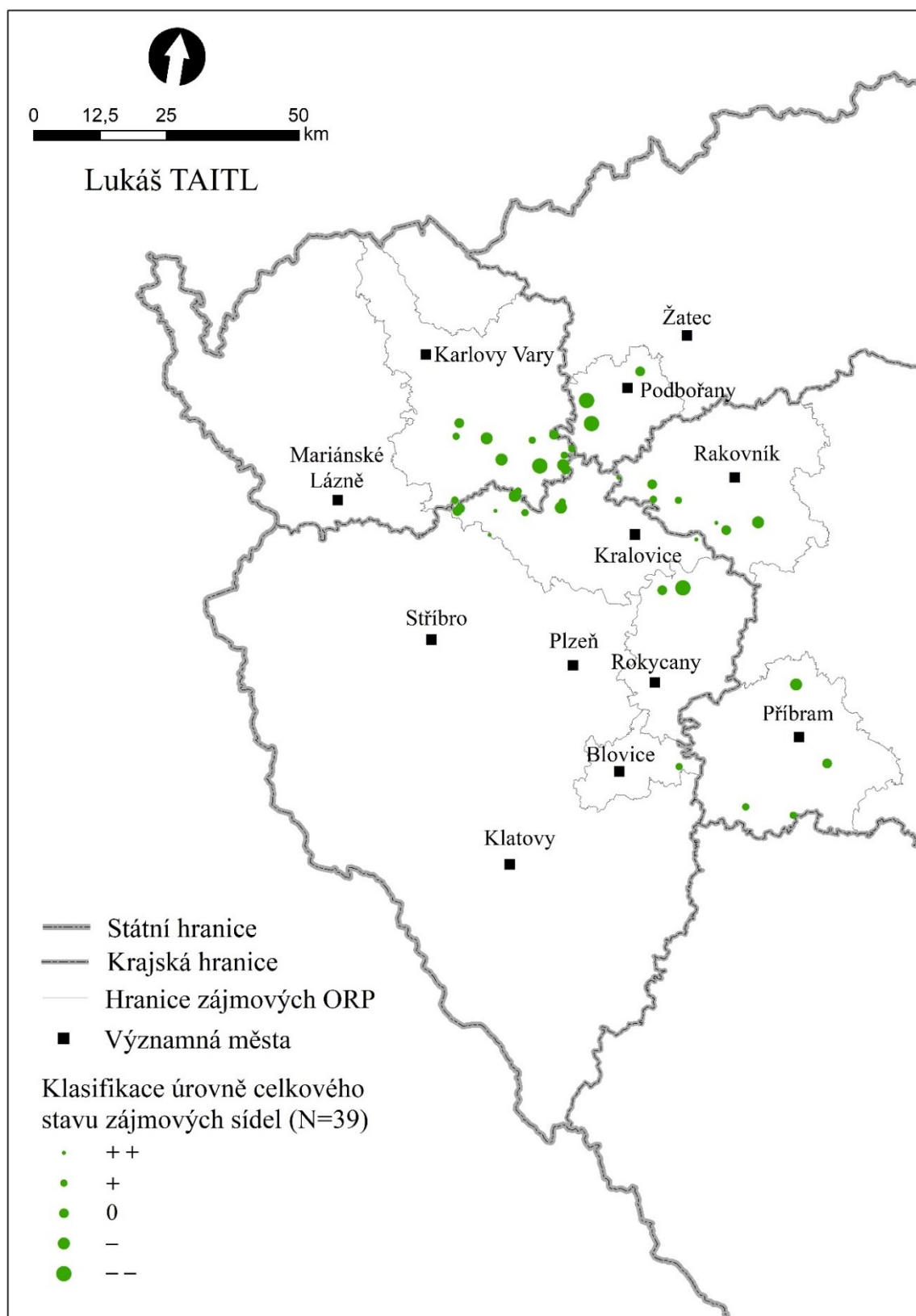
Zdroj: vlastní úprava

Příloha č. 8: Rozdělení hodnot proměnné celkového stavu sídel pro možnost jejich proložení do matice vnitřních faktorů rozvoje sídla

Skupiny hodnocení	Rozpětí hodnot
++	1,85 – 2,10
+	2,11 – 2,35
0	2,36 – 2,60
-	2,61 – 2,85
--	2,86 – 3,20

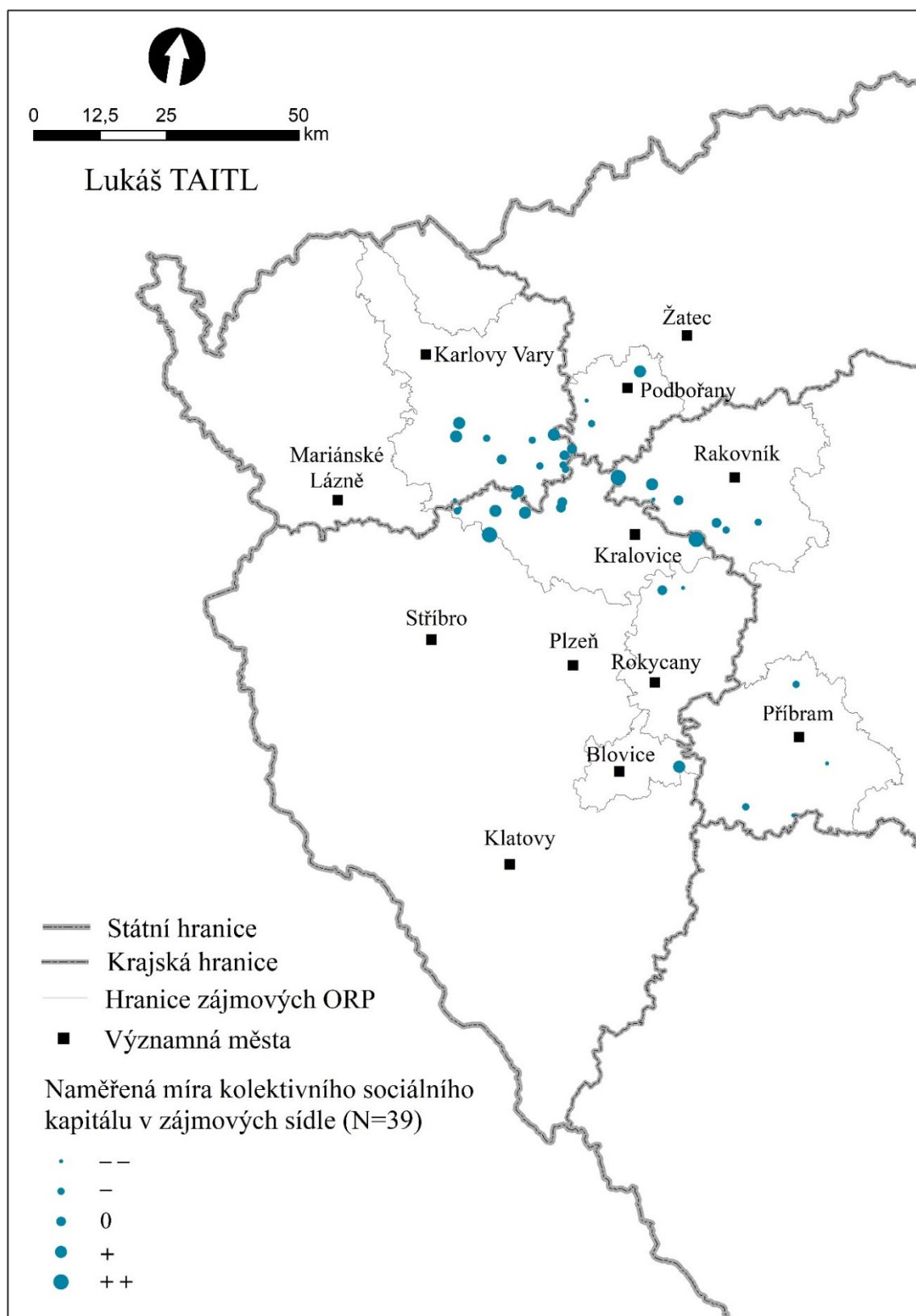
Zdroj: vlastní úprava

Příloha č. 9: Celkový stav zájmových sídel

Zdroj: vlastní úprava, ArcDATA PRAHA

Příloha č. 10: Naměřená míra kolektivního sociálního kapitálu v zájmových sídlech

Zdroj: vlastní úprava, ArcDATA PRAHA